

LOKALNA RAZVOJNA STRATEGIJA U RIBARSTVU FLAG-A ŠKOJI 2014-2020

V6_I2_2021

Ovaj projekt sufinanciran je sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo, Mjera III, podmjera 1. „Pripremna pomoć“; Integrirani teritorijalni razvoj (CLLD) iz Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo 2014.-2020.

Europska unija

Izrada Lokalne razvojne strategije u ribarstvu sufinancirana je sredstvima Europske unije iz Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo¹

Kontakt podaci korisnika:
Lokalna akcijska skupina u ribarstvu Škoji
Put Batude 2
21485 Komiža

Tel: +385 21 717 011
Mob: +385 98 363 094
E-mail: info@flag-skoji.hr
www.flag-skoji.hr

Napomena: Izmjena Lokalne razvojne strategije u ribarstvu (dalje: LRSR FLAG-a Škoji V6_I2_2021) provedena je sukladno Pravilniku o uvjetima, kriterijima, načinu odabira, financiranja i provedbe lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu (27/2019) i Pravilniku o izmjenama i dopunama Pravilnika o uvjetima, kriterijima, načinu odabira, financiranja i provedbe lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu (NN 77/2020), Statutu FLAG-a Škoji, temeljem Odluke o odobrenju Lokalne razvojne strategije u ribarstvu (KLASA 406-01/17-01/64 URBROJ 525-13/1539-17-4) od 29. prosinca 2017. godine, Odluke o djelomičnom prihvaćanju prigovora (KLASA 324-01/17-0/465, URBROJ 525-13/1081-18-88) od 25. travnja 2018. godine te Zahtjeva za usklađivanje Lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu, (KLASA 324-01/16-01/2234, URBROJ 525-13/1081-18-11) od 14. kolovoza 2018. godine, Odluke o izmjeni Odluke o odobrenju lokalne razvojne strategije u ribarstvu (KLASA 406-01/17-01/64 URBROJ 525-13/1724-19-07) izdanim od strane Ministarstva poljoprivrede, Uprave ribarstva (dalje: Upravljačko tijelo), iskazanog interesa dionika FLAG-a Škoji i provedenog konzultacijskog procesa s članovima i dionicima FLAG-a Škoji te provedene vanjske mid term evaluacije provedbe LRSR FLAG-a Škoji za razdoblje 2018.-2020.

¹ Označavanje provedeno sukladno „Pravilniku o uvjetima, kriterijima i načinu dodjele potpore u okviru Mjere III.1. „Priprema potpora“, Prilog V.; NN 96/2015

SADRŽAJ

1. Osobna iskaznica FLAG-a	1
2. Osnovne značajke područja FLAG-a	1
2.1 Opće zemljopisne značajke područja	1
2.1.1 Položaj i granice područja	2
2.1.2 Geomorfološke i OCEaNOGRAFSKE značajke FLAG-a	3
2.1.3 Klimatske značajke područja	5
2.1.4 Prirodna baština FLAG-a	5
2.1.5 Kulturno-povijesna i tradicijska baština	9
2.1.6 Stanje infrastrukture na području FLAG-a.....	10
2.2 Gospodarske značajke područja	13
2.2.1 Opće gospodarske značajke	13
2.2.2 ribarstvo i AkvaKULTURA/MARIKULTURA	14
2.2.3 Turizam	18
2.2.3.1 Povezanost ribarstva/akvakulture s turizmom i pratećim djelatnostima	19
2.2.4 Poljoprivreda	20
2.2.5 Tržište rada.....	20
2.3 Demografske i socijalne značajke područja	21
3. Analiza razvojnih potreba i potencijala područja, uključujući SWOT analizu	23
3.1 Identifikacija razvojnih potreba i potencijala FLAG-a.....	23
3.2 SWOT analiza FLAG-a Škoji, s naglaskom na RIBARSTVo I akvakulturu	24
4. Opis ciljeva LRSR te integriranog i inovativnog karaktera LRSR uključujući jasne i mjerljive pokazatelje ostvarenja ili rezultata (LOGIKA INTERVENCIJE).....	27
4.1 Vizija, ciljevi i prioriteta razvoja FLAG-a	27
4.2 Ciljevi, mjere i tipovi operacija LRSR za područja FLAG-a temeljeni na mogućnostima OPPR 2014. – 2020. 30	
4.3 Opis odabira projekata na razini FLAG-a	42
4.4 Inovativan i integrirani karakter Strategije.....	43
4.5 UMREŽAVANJE I SURADNJA S DRUGIM FLAG-ovima	45
4.6 Usklađenost s nadređenim strateškim dokumentima	45
5. Opis uključenosti lokalnih dionika u izradu LRSR	46
5.1 STRUKTURA partnerstva FLAG-a Škoji	47
6. Akcijski plan provedbe LRSR.....	48
7. Način praćenja i procjene provedbe LRSR	48
7.1 Indikatori za mjerenje učinka provedbe LRSR	51
8. Povijest organizacije i OPIS sposobnosti provedbe LRSR S DOSADAŠNJIM ISKUSTVOM UNUTAR I IZVAN PROVEDBE LEADER-CLLD PROGRAMA	51

8.1 Ljudski kapaciteti za provedbu LRSR.....	52
8.1.2 FINANCIJSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRSR I FINANCIRANJE RADA FLAG-A ŠKOJI	53
9. INDIKATIVAN Financijski plan.....	54
10. Dodaci.....	56

Popis kratica:

AGRONET	elektronička aplikacija namijenjena za pomoć poljoprivrednim gospodarstvima i ostalim korisnicima u ostvarivanju prava na potpore u poljoprivredi
ARKOD	Sustav identifikacije zemljišnih parcela
CLLD	eng. <i>Community Led Local Development</i> - Lokalni razvoj vođen lokalnom zajednicom
DUZR	Državni ured za reviziju
DVD	Dobrovoljno vatrogasno društvo
DZS	Državni zavod za statistiku
EE	Energetska učinkovitost (eng. <i>Energy Efficiency</i>)
EU	Europska unija
EFPR	Europski fond za pomorstvo i ribarstvo
ENRD	eng. <i>European Network for Rural Development</i> ; hrv. Europska mreža za ruralni razvoj
EPFRR	Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj
ESF	Europski socijalni fond
ESI	Europski strukturni i investicijski fondovi
FARNET	eng. <i>European Fisheries Areas Network</i> , hrv. Europska mreža ribarskih područja
ha	hektar = 10.000 m ²
HAOP	Hrvatska agencija za okoliš i prirodu
HGK	Hrvatska gospodarska komora
HOK	Hrvatska obrtnička komora
IBAN	(eng. <i>International Bank Account Number</i>) međunarodni broj bankovnog računa
JLS	Jedinica lokalne samouprave
FLAG	Lokalna akcijska skupina u ribarstvu
LEADER	fran. <i>Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale</i> - Program Europske unije za razvoj ruralnih područja
LRSR	Lokalna razvojna strategija u ribarstvu
MB	Matični broj
MK	Ministarstvo kulture
m/nv	metara nadmorske visine
MT	Ministarstvo turizma
MW	Mega Watt
NN	Narodne novine
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (fran. <i>Nomenclature des unités territoriales statistiques</i>); Hijerarhijski sustav za identifikaciju i klasifikaciju prostornih jedinica za potrebe službene statistike u zemljama članicama Europske unije.
NZRCD	Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva
OIB	Osobni identifikacijski broj
OIE	Obnovljivi izvori energije
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
OPPR	Operativni program za pomorstvo i ribarstvo
OPRR	Operativni program za ruralni razvoj (Program ruralnog razvoja)
PG	Poljoprivredno gospodarstvo
Pravilnik	Pravilnik o uvjetima, kriterijima, načinu odabira, financiranja i provedbe lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu (NN 27/2019 i 77/2020)
RH	Republika Hrvatska
RNO	Registar neprofitnih organizacije
SDŽ	Splitsko-dalmatinska županija

TIC	Turističko-informativni centar
TZ	Turistička zajednica
UNESCO	eng. <i>The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization</i>
UTMP	Upravljačko tijelo Ministarstva poljoprivrede za upravljanje OPPR (Uprava ribarstva)
ZEF	Zadruga za etično financiranje
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika EU
ZRP	Zajednička ribarstvena politika EU
ŽCGO	Županijski centar za gospodarenje otpadom
ŽRS	Županijska razvojna strategija

1. OSOBNA ISKAZNICA FLAG-A

Naziv FLAG-a:	Lokalna akcijska skupina u ribarstvu Škoji
Naselje sjedišta FLAG-a:	Komiža
Web stranica:	http://www.flag-skoji.hr/
Kontakti:	Tel: +385 21 717 011 Mob: +385 98 363 094 E-mail: info@flag-skoji.hr
Datum osnivanja/registracije:	17.06.2016. / registracija: 06.09.2016.
OIB:	96218478560
MB:	04597451
Registarski broj udruge:	17005542
RNO:	0376813
IBAN:	HR2024020061100907958
Broj JLS:	7
Uključene jedinice lokalne samouprave:	Gradovi: Hvar, Komiža, Stari Grad, Vis Općine: Jelsa, Sućuraj, Šolta
NUTS-2/3:	Jadranska Hrvatska/Splitsko-dalmatinska županija
Površina FLAG-a (ARKOD):	474,63 km ²
Broj stanovnika (2011.):	16 237
Glavni izvor financiranja:	Mjera III, Operativni program za pomorstvo i ribarstvo

2. OSNOVNE ZNAČAJKE PODRUČJA FLAG-A

2.1 OPĆE ZEMLJOPISNE ZNAČAJKE PODRUČJA

Područje FLAG-a Škoji u osnovi karakterizira činjenica kako obuhvaća cjelovito područje tri veća naseljena otoka (Hvar, Vis i Šolta) sa 7 jedinica lokalne samouprave. U svom sastavu ima sva naselja gradova Hvar, Komiža, Stari Grad, Vis te općina: Jelsa, Sućuraj, Šolta (koje administrativno pripadaju Splitsko-dalmatinskoj županiji). Područje FLAG-a pripada statističkoj NUTS-2 regiji Jadranska Hrvatska.

Kopneni teritorij FLAG-a iznosi 474,63 km² što predstavlja 0,84% kopnenog teritorija Republike Hrvatske (RH) te 10,45% kopnenog teritorija Splitsko-dalmatinske županije. Akvatorij FLAG-a daleko je veći od kopnenog dijela. Ukupnu površinu koja obuhvaća i kopnene i morske granice nemoguće je točno navesti jer se u različitim izvorima i nacionalnim bazama nalaze različiti podaci, stoga se koristi isključivo podatak kopnene površine iz ARKOD-a. Akvatorij FLAG-a čine 2 ribarstvene odnosno ribolovne zone ukupne površine 14.056,7 km² u kategorijama C i G² odnosno u vanjskom i unutarnjem ribolovnom moru RH (Detaljne karte i podaci o ribolovni područjima FLAG-a Škoji nalaze se u stručnoj studiji „Utjecaj selektivnih alata na održivo i konkurentno ribarstvo FLAG-a Škoji“ koja je prilog ovoj strategiji kao Dodatak 3.) Važno je naglasiti kako je akvatorij FLAG-a Škoji vrijedan razvojni resurs i potencijal uz strogo poštivanje načela održivog razvoja, prvenstveno radi visoko vrijedne prirodne baštine obale i podmorja od značaja za Republiku Hrvatsku i Europsku uniju. Cijeli prostor FLAG-a zahtjeva jačanje javnih politika vezanih uz zaštitu i održivo korištenje područja.

FLAG Škoji 2001. godine imao je 16.219 stanovnika odnosno 0,35 % stanovništva RH, dok se 2011. broj stanovnika povećao za 18 osoba (0,11% u odnosu na 2001.). Na području FLAG-a Škoji 2011. godine živjelo je 16.237 stanovnika ili 0,38% stanovnika RH (učešće u ukupnom

² Sukladno „Pravilniku o granicama u ribolovnom moru Republike Hrvatske“; NN 5/2011.

broju stanovnika se povećalo zbog pada ukupnog broja stanovnika RH između dva popisa stanovništva), odnosno 3,57% stanovnika SDŽ. FLAG karakterizira stagnacija broja stanovnika u razmatranom periodu između dva popisa stanovnika. Međutim, u navedenom periodu u 55 naselja, povećava se broj kućanstava za 597 ili 10,11% (Popis JLS s pripadajućim naseljima, Dodatak 1). Gustoća stanovnika na području FLAG-a u razdoblju od 2001. do 2011. neznatno se povećala, za 0,12%. Gustoća stanovnika FLAG-a iznosi 34 st/km² i cca 2,2 puta je manja od prosjeka RH te 2,9 puta manja od prosjeka Županije.

Na području FLAG-a Škoji izgrađenost stambenih jedinica znatno premašuje potrebe za stanovanjem, na njegovom području veliki je broj kuća za odmor, ali i objekata koji služe za iznajmljivanje. Ukupan broj stanova na području FLAG-a se povećao između dva popisa stanovnika za 40,47%. Pri tome se broj stanova koji su stalno nastanjeni povećao za 12,33% (ukupno 6.448 stanova), povećao se broj povremeno nastanjenih stanova (za 38,11% ili 532 stana) ali i napuštenih stanova (5,11% ili 30 stanova). Broj stanova za iznajmljivanje 2011. godine bio je 1.080, dok se broj stanova za odmor također iznimno povećao, za 31,76 % (7.193 stana). Navedeno razvidno ukazuje na visoku usmjerenost cijelog područja prema daljnjem razvoju turizma u kojem je očuvanje i održivo korištenje prostora, njegove krajobrazne i biološke raznolikosti, uvjet „*sine qua non*“ odnosno, osnovni preduvjet bez kojeg nema održivog razvoja.

Osnovni statistički podaci o FLAG-u Škoji iskazani su Dodatku 8. (Izvor: ARKOD, DZS)

2.1.1 POLOŽAJ I GRANICE PODRUČJA

FLAG Škoji sastoji se od kopna i teritorijalnog mora tri srednje dalmatinska otoka – Hvara, Visa i Šolte. Administrativno pripada Splitsko – dalmatinskoj županiji (statistička regija: Jadranska Hrvatska) i nalazi se na njezinom zapadu, odnosno jugo-zapadu. FLAG Škoji odnosno otoci Vis, Hvar i Šolta pripadaju skupini dalmatinskih otoka središnjeg dijela jadranskog primorja Republike Hrvatske. Područje FLAG-a nalazi se na glavnim pomorskim prometnim transverzalama Jadranskog mora, što mu kroz cijelu povijest, kao i danas, dokazuje izuzetno važan geostrateški položaj.

Otok Hvar (s pripadajućim otocima), čiji se kopneni i morski teritorij nalazi u sjevernom dijelu FLAG-a, prostorno je smješten 14 km jugoistočno od otoka Šolte, 3,4 km južno od otoka Brača, 7,2 km sjeverno od poluotoka Pelješca i 14,2 km od otoka Korčule, te 27,6 km sjeveroistočno od otoka Visa. Od obale (rt Matijaševica) udaljen je svega 4 km. Sa sjeverne strane oplakuje ga more Hvarskog kanala, s južne Viškog, Korčulanskog i Neretvanskog kanala³. Južni dio FLAG-a, odnosno otok Vis s pripadajućim otocima (Biševo, Jabuka, Svetac, Brusnik, Ravnik, Budikovac, Galiola, Palagruža i dr.) predstavlja naisturenije otoke na pučini Srednjeg Jadrana. Udaljenost Visa od najbliže točke na dalmatinskoj obali kod Vinišća u Trogirskom primorju iznosi 44 km, do rta Ploča 50 km, a od Splita je udaljen oko 53 km, od Splitskih vrata 33 km. Od otoka Hvara, otok Vis je udaljen 16 km u smjeru jugozapad, dok je od Šolte i Brača udaljen 14 km. Pripadajući otočići su udaljeni Biševo 5 km, Svetac 22,5 km, Jabuka 48 km, a Palagruža čak 70 km.

Otok Šolta (s pripadajućim otocima), ukupne površine 59,38 km², dužine 19 kilometara te širine 4,5 kilometara, nalazi se između otoka Brača na istoku, Hvara na jugoistoku i kopna na sjeveroistoku. Otok je odijeljen od kopna Splitskim kanalom te je od Splita koji je administrativno središte SDŽ udaljen 7-15 km. Šolta je od otoka Brača odvojena Splitskim vratima (700m), a od otoka Drvenika Velog Šoltanskim kanalom (3,4 km).

³ Fredotović, M., Projekt: Program održivog razvitka otoka Hvara, Prirodni i izgrađeni resursi otoka Hvara – ocjena stanja (nart), Ekonomski fakultet Split, Split, 2004.

Na sjeveru, FLAG Škoji graniči s područjem FLAG-a „Brač“. Južni dio FLAG-a graniči s područjem FLAG-a „Južni Jadran“. Granicom teritorijalnog mora na zapadu omogućuje mu direktnu međunarodnu teritorijalnu suradnju s FLAG-ovima Republike Italije. Kartografski prikaz FLAG-a nalazi se u Dodatku 8.

2.1.2 GEOMORFOLOŠKE I OCEANOGRAFSKE ZNAČAJKE FLAG-A

Otoci Hvar, Vis i Šolta pripadaju srednjojadranskim otocima te u geološkom smislu, pripadaju Vanjskim Dinaridima koje uglavnom izgrađuju mezozojske i paleogenske karbonatne stijene.

Otok Vis predstavlja nepotopljeni kredni antiklinorij izgrađen od vapnenaca, dolomita i dolomitiziranih vapnenaca. Sastoji se od dva grebena međusobno izdvojena dvjema udolinama koje se pružaju u smjeru istok - zapad (hvarski smjer pružanja). Jedna udolina, pruža se prema istoku u smjeru naselja Vis, a druga prema zapadu u smjeru Komiže a međusobno su izdvojene prijevojem Sv. Mihovil (310 m n/v) iznad Komiže. Udoline su ispunjene nepropusnim naslagama. Udolina prema Komiži "Komiška zavalu" je značajnija, jer je prostranija i plodnija. Morska obala uz Komišku zavalu je akumulaciona s brojnim šljunčanim plažama. Sjeverni otočni greben je uži i strmiji, dostiže visinu od 514 m n/v (Zagrebenja), ispresijecan je brojnim poprečnim strmim dolinama među kojima su najveće Oključna i Slatina. Kako je izgrađen od gornjokrednih vapnenaca na njemu prevladavaju kraški vapnenački prostori sa škraparima, ponikvama i kraškim uvalama. Morska obala sjevernog otočnog grebena je strma, kamenita i nepristupačna s vapnenačkim klifovima (obala istočno od uvale Tvrdo Zalučje te između uvale Slatina i rta Nova Pošta). Južni otočni greben je znatno prostraniji, u zapadnom dijelu je izgrađen od vapnenaca i najviše je izdignut, pa se tu nalaze najveća uzvišenja na otoku: Hum 587 m n/v., Sv. Duh 563 m n/v. i Orlovica 567 m n/v. Središnji i istočni dio grebena znatno je niži i blažih formi reljefa jer je izgrađen od dolomita i dolomitiziranih vapnenaca, 100 do 250 m n/v. Reljef otoka bio je presudan kod izgradnje cestovnih prometnica i ostale osnovne infrastrukture, jer su korištene udoline, najpovoljniji prijevoji (cesta Vis - Komiža), kao i blaži oblici reljefa (stara cesta Vis - Komiža). Gotovo sva manja naselja nastala su uz polja (najplodnije površine) južnog otočnog grebena. Dva najveća naselja na otoku nastala su na obali; Vis u najvećoj uvali na sjevernoj obali, a Komiža na zapadnoj obali uz sjeverozapadni rub vrlo plodne Komiške zavale i u blizini najboljih lovišta plave ribe na Srednjem Jadranu⁴.

Geološke naslage **otoka Hvara** pripadaju velikom sedimentacijskom sustavu tzv. "karbonatne platforme". Bio je to široki pojas koji je zauzimao mezozojsko epikontinentalno more do 200m dubine, između kontinenta i oceanskog dna. Budući da je popunjen fosilnim naslagama izgrađenim od nakupina ambijentalno indikativnih posebnih vapnenačkih organizama, suvremenost nas uči da su ovi litogeni organizmi živjeli, ugibali i taložili se u okolišu otvorenog, toplog i dobro aeriranog mora povišena saliniteta. Tektonskim silama kasnije izdignuti litificirani talozi otkrivaju nam 2,500 m debeli stup vapnenačkih slojeva taloženih kroz dugo geološko razdoblje, od donje krede (neokom) do završetka gornje krede (mastriht). Izraženo u apsolutnom vremenu, najstarije vidljive naslage su taložene prije 144 milijuna godina i prestale završetkom postojanja uvjeta karbonatne platforme prije 65 milijuna godina. Ovaj impozantni vapnenački stup nije samo uslojeno groblje (tanatocenoza), on sadrži intaktne okamenjene uzorke različitih ekosustava kroz vrijeme. U dinamičnom makrosustavu karbonatne platforme zatječemo različite fosilizirane ekosustave koji se u geološkoj analizi definiraju kao "facijesi". Geološki stup otoka Hvara sastoji se, dakle, od: dolomita i masivnih vapnenaca (K11), vapnenaca ritmičke izmjene (K2,31), kriptalganih vapnenaca i dolomita (K1,2), škrljavih vapnenaca (K12), vapnenaca s rudistima (K2-42), hemipelagičkih i kriptalganih vapnenaca (K5,62), foraminiferskih vapnenaca (E) i fliša (Ol)⁵.

⁴ PP Grada Visa, 2010.

⁵ Marinčić, Stanko: Geologija otoka Hvara, u: op. cit., str. 52-53.

Svojom visinom, najvišim vrhom (Sv. Nikola, 628 m n/v) Hvar je na trećem mjestu na Jadranu (time i FLAG-a Škoji). Na zapadnom dijelu otoka nalaze se najviše visine, dok protezanje najvišeg hrpta ide od zapada prema istoku s tim da se najjužnije strane strmo spuštaju prema morskoj obali. Najniži dio otoka (ispod 100 m visine) je njegovo sjeverno proširenje (od Starogradskog zaljeva do Jelse) gdje se samo na tri mala vrha tlo uzdiže iznad 100 m. Najviši nagibi padina također su vidljivi na južnim obalama dajući na taj način posebnost obalnom prostoru s izraženim klifovima, ali i manjim plažama izuzetnih oblika.

Od ostalih geomorfoloških pojava značajno je da su zaravnjeni dijelovi tla najčešći u proširenim krškim poljima kod Starog Grada, Vrboske i Jelse, da se zaravni i suhe doline pojavljuju u središnjem dijelu uz današnja naselja Pitve, Vrisnik, Svirče i Dol, te da u takvim zaravnjenim dijelovima (oko Plame, Bogomolja i Gdinja) ima i plitkih ponikava koje oblikuju tipičan boginjavi krš. Odlika i razvijenost krškog reljefa očituje se i u pojavi brojnih speleoloških objekata⁶ koji su detaljnije obrađeni u dijelu prirodne baštine.

Geomorfološka značajka FLAG-a je i njegova razvedena obala. Obale otoka Hvara i Visa imaju ukupnu dužinu 330,9 km, dok su im koeficijenti razvedenosti 4,14 (Hvar) i 4,5 (Vis) te predstavljaju jedne od najrazvedenijih jadranskih otoka. Prostor FLAG-a karakteriziraju i brojni otoci koji mu pripadaju, uz sjevernu obalu Hvara nalaze se Zečevo i Duga, dok je uz južnu obalu veći broj otoka: Pakleni ili Paklinski otoci (Vodnjak Mali, Vodnjak Veli, Travna, Paržanj, Borovac, Sveti Klement, Dobri, Vlaka, Stambedar, Planikovac, Borovac - drugi otok istog naziva, Gojca, Marinkovac i Jerolim), Gališnik (na ulazu u luku grada Hvara), Pokonji Dol, Lukavci i Šćedro (7,5 km²); otok Vis i njemu pripadajući otoci (Biševo, Jabuka, Svetac, Brusnik, Ravnik, Budikovac, Galiola, Palagruža i dr.) ujedno su i najistureniji otoci na pučini Srednjeg Jadrana.

Otok Šolta izgrađen je u potpunosti od mezozojskih karbonata gornjokredne starosti. Te stijene čine vapnenci s proslojcima dolomita, rijetko i rožnjaka. Šolta se pruža u smjeru SZ – JI te ima tipičan dinarski smjer pružanja struktura. Sam otok je zapravo jedna antiklinala (pozitivna struktura koja u svojoj jezgri ima najstarije naslage) koja je u svom sjevernom krilu reversno rasjednuta. Šolta je gotovo u potpunosti izgrađena od vapnenaca, koje obilježava izraženo kemijsko trošenje, posredno i velika šupljikavost. Kao ostatak trošenog karbonatnog materijala preostaje jedino rezidula, koji se na ovom otoku vidi kao zemlja crvenica ili „terra rosa“. Primjer je krško polje pokraj kojeg se nalaze naselja Donje Selo, Srednje Selo i Grohote. Ovaj rezidual predstavlja nepropusan materijal jer ga između ostalog tvore i čestice minerala glina, pa tako se unutar navedenog polja pojavljuje jedina lokva na otoku. Otok Šolta se sastoji od dva paralelna vapnenačka grebena visine 70-208 m n/m, između kojih se nalaze tri manja krška polja, i to: Gornje polje, dužine cca. 4 km, širine 500 m do 2 km; Srednje polje, dužine 4,5 km, širine 500 do 1500 m; Donje polje, dužine 3 km, širine 500 do 1000 m (Šoltani, Donje i Srednje polje najčešće zovu „Donje polje“). Polja su ispunjena aluvijalnim nanosima i crvenicom. Ova polja su nekoć bila obrađena i predstavljala su značajni gospodarski resurs, dana su gotovo neobrađena. Šolta je izuzetno siromašna izvorima pitke vode upravo zbog svoje geološke građe – odnosno propusnih vapnenaca. Ipak ovaj fenomen je zaslužan za formiranje podzemnog svijeta (Bratska jama), kao i za razvedenost obale te bistro more plavičaste boje koje je rezultat igre sunčeve svjetlosti čistoće mora te bijele boje krednih vapnenaca. Duljina obalne crte mu je 79,45 km. Sjeverna obala blažeg je nagiba i manje izložena djelovanju mora. Na sjevernoj obali osim uvala Rogač, Nečujam i Stomorska gdje su se i razvila naselja nema većih uvala. Južna obala je strma i kamenita sa klifovima visokim i do 100 m sa jako izloženim djelovanjem mora koji joj daje prekrasan oblik. Na zapadnom dijelu otoka razvilo se naselje Maslinica koje je zaštićeno sa sedam malih otočića.

⁶ Božičević, Srećko: Geomorfološke i hidrogeološke značajke otoka Hvara, u: op. cit., str. 58.

Na području FLAG-a, temperatura mora je, na površini: 12°C-24°C, a na dnu: 11°C-17°C. U hladnijem dijelu javlja se izotermija: jednaka temperatura od površine do dna. U toplijem dijelu godine na dubini između 10 i 30 m javlja se termoklina, tj. temperaturni skok; nagla promjena temperature s dubinom. Raspored slanosti uvjetovan je djelovanjem kopnenih voda (rijeka Neretva) te utjecajem slanijih voda otvorenog mora. Utjecaj Neretve je osobito vidljiv u proljetnim mjesecima u površinskom sloju. U proljetnim mjesecima veliki je pad slanosti na površini zbog utjecaja slatkih voda s kopna. Najviša slanost prisutna je u jesenskim mjesecima. More je bogato kisikom. Količine se kreću između 5-6 ml/l. Maksimum kisika se javlja između 20 i 30 m, u području jake fotosintetske aktivnosti. U ožujku, kada je utjecaj slatkih voda velik, javlja se povećanje sadržaja kisika u sloju od 0 do 30m. Prozirnost mora ovisi o količini rapršenih krutih čestica u moru. More oko FLAG-a ima veću prozirnost nego obalni dio, a nižu nego otvoreni Jadran. Podaci direktnih mjerenja morskih struja dostupni su za postaju Pelegrin. Na površinske struje utječe i rijeka Neretva. Kad ona ima najviše vode (prosinac), strujanje zapadnog smjera na površini se uočava i kod otoka Visa. Srednja brzina struje na površini kod Pelegrina iznosi 20 cm/s, a maksimalna 51 cm/s. U slojevima ispod površine, brzine strujanja su manje. Na 10 m dubine srednja brzina je 18 cm/s, a na 50 m 15 cm/s. Na površini je čest SZ smjer i odgovara smjeru stalne struje uz obalu. Na 50 m smjer je stalniji nego na površini i pretežno je JZ. Preteže strujanje od Hrvatske prema talijanskoj obali. O sadržaju hranjivih soli, posebice soli fosfora, dušika i silicija, ovisi izmjena tvari u moru⁷.

2.1.3 KLIMATSKE ZNAČAJKE PODRUČJA

Područje FLAG-a pripada „jadranskom tipu“ mediteranske klime koji ima vruća i suha ljeta te blage i vlažne zime. Prema Köppenovoj klasifikaciji klime područje ima klimu Csa, odnosno blagu mediteransku klimu čija su temeljna obilježja suha i vruća ljeta, vlažne i blage zime s maksimalnim padalinama u kasnu jesen (studen – prosinac), a minimalnim tijekom ljeta (srpanj – kolovoz). To je tzv. etezijska klima s izrazitim maksimumom oborina u hladno doba godine te vrućim, izrazito vedrim i suhim ljetom. Maritimnost FLAG-a očituje se u srednjim temperaturama (naročito zimskih mjeseci) i temperaturnim amplitudama. Područje FLAG-a uključuje najtoplije otoke primorja (Hvar, Vis) s visokim vrijednostima srednjih temperatura koje su posljedica visoke insolacije. Srednje vrijednosti insolacije kreću se između 2650 i 2700 sati godišnje (Hvar, 2646 sati) s dnevnim prosjekom od 7,2 do 7,4-sati sijanja sunca. Insolacija kao izvor energije u FLAG-u do sada nije dovoljno korištena, međutim postoje široke mogućnosti primjene sunčeve energije u poljoprivredi, turizmu i drugim djelatnostima.⁸

Srednja godišnja temperatura, mjerena u razdoblju od 60 godina, iznosi 16,2°C. Siječanj ima najnižu temperaturu zraka, u prosjeku, 8,6°C, srpanj i kolovoz su najtopliji mjeseci, kad je u srpnju srednja temperatura u prosjeku 23,4°C.

Relativna vlaga u zimskim je mjesecima 67%, proljeća 66%, a u jesen 68%. Oblačnost dana je najveća u siječnju (5), a najmanja u srpnju (1,6), pa Hvar u prosjeku godišnje ima 2,722 sunčanih sati.

Prosjek oborina je 788,7 mm godišnje. Taj je prosjek najniži u srpnju: 21,2 mm na 3,5 kišnih dana. Najveći je prosjek oborina u studenom: 111,2 mm s 11 kišnih dana. Kroz desetogodišnje razdoblje snijeg je pao 5 puta u siječnju, a 3 puta u veljači.

Jači vjetrovi snagom većom od 6 i više bofora pušu zimi prosječno 30 dana u godini. Zimi puše najjači sjeveroistočnjak (bura), a u proljeće i jesen najčešći je jugoistočnjak (jugo), dok ljeti s mora puše blagi i ugodni sjeverozapadnjak (maestral) koji znatno rashlađuje zagrijano kopno.

2.1.4 PRIRODNA BAŠTINA FLAG-A

⁷ Stojanoski, Lambe; Oceanografske značajke mora u području otoka Hvara; 2004.

⁸ PP Grada Visa, 2010.

Značajka FLAG-a je **visoko vrijedna biološka raznolikost i prirodna baština** koja je, radi svog međunarodnog značaja, uvrštena u europsku ekološku mrežu zaštićenih područja NATURA 2000⁹ koja je ujedno i najveća koordinirana mreža područja očuvane prirode u svijetu. Prema podacima HAOP-a, iz 2017. godine NATURA 2000 odnosno SCI¹⁰ područja zauzimaju 91,155.61 ha ili 11.18% površine FLAG-a (uključujući i teritorijalno more), a SPA područja¹¹ zauzimaju površinu od 8.885,50 ha ili 5.21% površine (Dodatak 2.). Kako se ove dvije razine zaštite dijelom preklapaju, **ukupna zaštićena površina FLAG-a iznosi 106,615.91 ha ili 13,08%**. Ekološkom mrežom obuhvaćeni su brojni lokaliteti i značajne površine podmorja uz otoke i otočiće na području FLAG-a, a ujedno su i važna staništa za brojne organizme pa tako i rijetke i ugrožene vrste.

Posebnost Natura 2000 ekološke mreže jest upravljanje zaštićenim područjima donošenjem mjera koje ne isključuju sve ljudske aktivnosti već se propagira pomno osmišljeno upravljanje koje uzima u obzir potrebe ljudi kao i zaštitu prirodnih vrijednosti. Iz tog razloga, njihovo proglašenje predstavlja jedinstvenu priliku za implementaciju načela održivog razvoja.

Veličinom i značajem, ističu se područja ekološke mreže Viški akvatorij (HR3000469), Jabučka kotlina (HR3000423), Biševo more (HR3000098) te Brusnik i Svetac (HR3000099). Većina zaštićenih područja u moru uvrštena su u Natura 2000 mrežu s ciljem očuvanja staništa koja su neophodna za opstanak brojnih organizama, uključujući i ekonomski iskoristive vrste riba i morskih beskralješnjaka. Među najvažnija staništa ubrajaju se naselja vrste posidonija (*Posidonia oceanica*) i grebeni koji podržavaju široki spektar skupina organizama te im pružaju zaštitu i pogodan prostor za ishranu i razmnožavanje. Nekolicina lokaliteta odabrana je s izravnim ciljem zaštite pojedinih morskih vrsta kao što je dobri dupin (*Tursiops truncatus*) i više ptica poput morskog vranca (*Phalacrocorax aristotelis*), gregule (*Puffinus yelkouan*), kaukala (*Calonectris diomedea*) i sredozemnog galeba (*Larus audouinii*).

Natura 2000 ekološka mreža podrazumjeva praćenje stanja populacija ciljanih vrsta, a neke od njih, kao što su dobri dupin i glavata želva (*Caretta caretta*), smatraju se indikatorskim organizmima za praćenje dobrog stanje morskog okoliša. Rezultati monitoringa njihovih populacija omogućuju pravovremeno ispunjavanje obveza u sklopu Okvirne direktive o morskoj strategiji (2008/56/EZ) odnosno Uredbe o uspostavi okvira za djelovanje RH u zaštiti morskog okoliša (NN 136/11). Populacija dobrog dupina u okolici otoka Visa broji više stotina jedinki i kontinuirano se prati od 2007. godine, a morski okoliš obuhvaćen FLAG-om vrijedan je za očuvanje vrste na razini Jadranskog mora. Radi se o karizmatičnim životinjama koje privlače pozornost javnosti pa predstavljaju veliki potencijal i za razvoj turističke ponude.

Podmorje u obuhvatu FLAG-a Škoji obiluje različitim stanišnim tipovima koji se po svojim biotičkim i abiotičkim karakteristikama značajno razlikuju i podržavaju raznolike oblike morskih organizama. Neki od najzastupljenijih stanišnih tipova su:

- naselja posidonije (*Posidonion oceanicae*) (Natura kod 1120) – protežu se od površine do četrdesetak metara dubine na krupnim pijescima ili na kamenu pod uvjetom da dopire dovoljno svjetlosti. Rizomi posidonije tvore guste naslage koje usporavaju kretanje morske vode i štite obalu od erozije. Ovo stanište važno je za opstanak morskih organizama budući da ga odlikuje

⁹ Np.a. Međunarodna ekološka mreža NATURA 2000 obuhvaća područja koja su, primjenom stručnih kriterija, utvrđena kao područja važna za očuvanje ili uspostavu povoljnog stanja ugroženih i rijetkih stanišnih tipova i/ili divljih vrsta na europskoj i nacionalnoj razini. Za svako područje utvrđeni su ciljevi očuvanja i mjere zaštite prema Uredbi o ekološkoj mreži i nadležnostima javnih ustanova za upravljanje područjima ekološke mreže (NN80/2019).

¹⁰ Engl SCI hrv. POVS – područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove, odnosno područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja drugih divljih vrsta i njihovih staništa, kao i prirodnih tipova od interesa za Europsku uniju (NN80/2019)

¹¹ Engl SPA, hr. POP – područja značajna za očuvanje i ostvarivanje povoljnog stanja divljih vrsta ptica od interesa za Europsku uniju, kao i njihovih staništa, te područja značajna za očuvanje migratornih vrsta ptica, a osobito močvarna područja od međunarodne važnosti (NN80/2019)

visoka primarna produkcija, a mnogim organizmima, uključujući i ekonomski važnim vrstama riba i rakova, pruža zaklon i prostor za ishranu odnosno razmnožavanje.

- pješčana dna trajno prekrivena morem (Natura kod 1110) – ovaj tip staništa podržava zajednicu sastavljenu od brojnih organizama koji koriste površinski sloj pješčanog sedimenta, a uključuju školjkaše, mnogočetinaše, amfipodne i dekapodne rakove, bodljikaše i druge. Navedeni organizmi ovdje pronalaze hranu i odgovarajuće uvjete za razmnožavanje. Prisutnost mnogobrojnih beskralješnjaka često privlači ribe plosnatice, ali i druge komercijalno iskoristive skupine riba. Biocenoza obalnih detritusnih dna na većim dubinama karakterizira prisutnost scijafilnih crvenih algi, mahovnjaka, mješčičnica i žarnjaka. Opstanak ovih organizama ugrožen je ribolovnim aktivnostima, poglavito korištenjem pridnenih mreža.

- grebeni (Natura kod 1170) – obuhvaćaju više različitih biocenoza koje se protežu od supralitorala do infralitorala (zone prskanja valova do dubine na kojoj je moguća fotosinteza). Ispod zone plime i oseke se pojavljuje biocenoza infralitoralnih algi, a u područjima manje količine svjetlosti stvara se koraligenska biocenoza koju tvore scijafilne crvene alge. Grebeni su stanište brojnih vrsta ekonomski važnih riba i rakova, a ujedno su i iznimno vrijedni za razvoj ronilačkog turizma budući da su atraktivne širokom rasponu posjetitelja.

U priobalnim ihtionaseljima na području FLAG-a nalazimo brojne vrste riba poput škrpuna (*Scorpaena porcus*), škarpine (*Scorpaena scrofa*), kavale (*Sciena umbra*), lumbraka (*Symphodus tinca*) i drugih. Osim riba, ovdje obitavaju i love se glavonošci i rakovi poput sipe (*Sepia officinalis*), rakovice (*Maja squinado*) i zezavca (*Scyllarus arctus*). Cirkalitoralna zona najzanimljivija je za kočarski ribolov, a u ribolovnim zonama C i G koje su dijelom u obuhvatu FLAG-a, najzastupljenije vrste riba u ulovu su oslić (*Merluccius merluccius*), trlja blatarica (*Mullus barbatus*) i arbun (*Pagellus erythrinus*) te od glavonožaca crni muzgavac (*Eledone moschata*) i lignja (*Loligo vulgaris*)¹².

Na području FLAG-a se, kao i u cijelom Jadranskom moru, bilježi prisutnost stranih ili invazivnih vrsta morskih organizama koje se šire uslijed klimatskih promjena, ljudskih aktivnosti i drugih čimbenika. Javnosti su poznati primjeri širenja invazivnih algi *Caulerpa taxifolia* koja je prvi put pronađena u Starogradskom zaljevu i *Caulerpa cylindracea* koja se raširila po cijelom Jadranu, kao i novih vrsta riba i beskralješnjaka poput invazivnog raka *Percnon gibbesi* ili crnokrugog zekana *Aplysia dactylomela*. Strane i invazivne vrste predstavljaju potencijalnu prijetnju autohtonoj flori i fauni podmorja FLAG-a. Škoji te mogu dovesti do promjena u sastavu i brojnosti populacija drugih vrsta na ovom području.

Zakonom o zaštiti prirode određeno je devet kategorija zaštićenih područja, od kojih na području FLAG-u nalazimo dvije: značajni krajobraz i spomenik prirode. U kategoriji **značajnog krajobraza su: otoci Šćedro i Zečevo te Pakleni otoci** koji predstavljaju prirodne mediteranske krajolike, prekriveni vegetacijom bora (*Pinus* sp.) i makije. U kategoriji značajnog krajobraza nalazi se i **otok Ravnik** s pripadajućim otočićima, koji spada među zanimljive litoralne pojave istočne strane otoka Visa. Na južnoj strani Ravnika nalazi se i **Zelena špilja (geomorfološki spomenik prirode** od 1967., službenog naziva „Špilja na otoku Ravniku“) s dva ulaza s mora i jednim otvorom u stropu špilje. **Grapčeva špilja**, s južne strane otoka Hvara, zaštićena je 1964. godine kao jedan od pet **paleontoloških spomenika prirode** u Republici Hrvatskoj. Iznimno je značajan arheološki lokalitet i kulturno-povijesna baština FLAG-a. Uvala Stiniva na južnoj strani otoka Visa zaštićena je u kategoriji spomenika prirode,

¹² Vrgoč, Nedo i sur.(2008.): Procjena rasprostranjenosti i obimnosti demerzalnih vrsta riba i ostalih organizama u Jadranskom moru (demerzalni monitoring). Institut za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, str. 18 .

a predstavlja jedinstvenu uvalu na jadranskoj obali po svojim geomorfološkim odlikama. U njenom završnom dijelu su dvije litice što tvore uska vrata iza kojih se uvala ponovno širi i završava polukružnom šljunčanom plažom. U nastavku sljedi bujična kanjonska dolina dužine oko 0,5 km. Zaštićeno područje obuhvaća uvalu s priobalnim zemljištem u širini od 200 m od obalne linije. U kategoriji spomenika prirode, 1961. godine, zaštićen je i čempres u Franjevačkom samostanu u gradu Hvaru koji predstavlja jedinstven i raritetan botanički spomenik zbog uvjeta u kojima raste i eliptične forme svojih grana. Smatra se da je star oko 400 godina.

Starogradsko polje najveće je i najplodnije polje na jadranskim otocima koje je, kroz povijest, zadržalo poljoprivrednu namjenu (većinom maslina i vinova loza), bez većih suvremenih gradnji koje bi ugrozile izvornu sliku. Njegova osnovna struktura, zadana grčkom parcelizacijom prije 2400 godina, ostala je gotovo netaknuta. Polje predstavlja živi kulturno – povijesni i prirodni rezervat koji se nije bitno promijenio od antike do danas, u istoj funkciji i istom obliku. Od 2008. uvršteno je na UNESCO-ov Popis svjetske baštine.

Na području FLAG-a nalaze se čak dva od ukupno sedam geoloških spomenika prirode u Republici Hrvatskoj. To su otoci nastali vulkanskom erupcijom - **Brusnik (zaštićen od 1951.) i Jabuka (zaštićena 1958.)**, dok su drugi otoci FLAG-a izgrađeni od sedimentnih stijena, uglavnom vapnenaca. Brusnik ima jedinstvenu i vrlo lijepu šljunčanu plažu s tamnim oblucima nastalima valjanjem valovima odlomljenih dijelova tamnih magmatskih stijena. Na otoku živi **endemična** krška crna gušterica (*Podarcis melisellensis melisellensis*). U okolnome moru bogata su lovišta jastoga (*Palinurus elephas*) i srdele (*Sardina pilchardus*). Jabuka je 97 metara visoka klisura koja se nalazi mimo svih morskih puteva, a u novije vrijeme je omiljena lokacija jedriličara. Strmih je obala i teško pristupačna, a za mirnog vremena može joj se prići s jugozapadne strane. Na otoku obitava crna gušterica (*Podarcis melisellensis* ssp.) i strogo zaštićene endemske biljke - jabučka zečina (*Centaurea friderici* ssp. *jabukensis*) i žljezdasta zečina (*Centaurea crithmifolia*). Podmorje oko otoka koje je dio relativno duboke Jabučke kotline važno je za mrijest pojedinih vrsta riba i drugih ekonomski važnih morskih organizama kao što su oslić (*Merluccius merluccius*), škamp (*Nephrops norvegicus*), bijeli muzgavac (*Eledone cirrhosa*), grdobina (*Lophius budegassa*) i druge.

Značajno je napomenuti kako je **na području FLAG-a, do sada registrirano i topografski locirano, više od 217 speleoloških objekata**. No, procjenjuje se da ih ima daleko više. Nešto manje od dvije trećine ima jamski oblik ili ulaz, dok je više od jedne trećine navedeno ili registrirano kao vodoravna špiljska pojava. Neke od pećina bile su korištene kao staje i odmorišta za ovce ili koze. Osim Grapčeve špilje, svjetski vrijedna arheološka baština nalazi se i u pećini u Pokriveniku, špilji Badanj te Markovoj špilji (krajnji zapadni dio sjeverne strane otoka Hvara). Posebno je značajna **Modra špilja** (zaštićena kao geomorfološki spomenik prirode od 1951.), morska špilja na istočnom dijelu otoka Biševa, nastala u topivim gornjokrednim vapnencima djelovanjem valova. Ljepota, atraktivnost i ime špilje dolaze od svjetlosnih efekata koji nastaju odbijanjem sunčevih zraka od pjeskovitog dna; **Medvidina pećina** (zaštićena kao geomorfološki spomenik prirode 1967.) na Biševu bila je stanište sredozemne medvjedice (*Monachus monachus*) po kojoj je i dobila ime dok je Teutina špilja, iznimo bogata stalaktitima i stalagmitima, a poznata je i pod nazivom „Viška Postojna“.

Na području FLAG-a, kao i cijele SDŽ, očekuje se nepovoljan utjecaj klimatskih promjena koje će se prije svega ogledati na šumske ekosustave (prije svega opasnost od požara). Stoga je potrebno razvijati mjere koje će doprinosti smanjenju utjecaja klimatskih promjena na području FLAG-a, ali i općoj slici. Potrebno je razvijati planove upravljanja područjima NATURA 2000.

2.1.5 KULTURNO-POVIJESNA I TRADICIJSKA BAŠTINA

Naseljenost na području FLAG-a traje od predilirskog doba do danas. Cijelo područje obiluje mnogobrojnim arheološkim lokalitetima i vrijednim nalazištima (Grapčeva špilja je najvažniji prapovijesni nalaz iz mlađeg kamenog doba (neolita) i jedno od najstarijih nalazišta na Jadranu, kao i špilja u Pokriveniku).

Od brojne pokretne i nepokretne arheološke i kulturno-povijesne baštine koja je jedna od najznačajnijih komparativnih i razvojnih prednosti FLAG-a. Važno je napomenuti kako brojni autori navode da područja otoka Hvara i Visa imaju najbrojniju i najvrijedniju kulturno-povijesnu baštinu jadranskih otoka. (Tablica 2., Dodatak 8.)

Na cijelom području značajna je antička kulturna baština. Posebnu specifičnost čini **Farska hora** ili Starogradsko polje koje je najbolje očuvan grčki katastar antičkog doba na Sredozemlju. Starogradsko polje se proteže od Staroga Grada do Vrboske na otoku Hvaru. Čini ga 75 pravokutnih polja, omeđenih suhozidom, dužine 906 m i širine 182 m. Stari Grci zvali su ga „*Chora Faros*“ (u prijevodu: „pripada Starom gradu“). Rimljani su ga preimenovali u „*Ager Publicus*“ (u prijevodu: „polje koje pripada državi“ ili „javno polje“) i nisu mijenjali njegovu formu. Starogradsko polje zaštićeni je spomenik kulture i na UNESCO-voj listi zaštićene svjetske baštine. Poljem upravlja Javna ustanova Agencija za upravljanje starogradskim poljem.

Jedna od velikih komparativnih prednosti i razvojnih resursa FLAG-a leži u činjenici kako se na popisu nematerijalnih kulturnih dobara Republike Hrvatske nalazi:

Hvarska čipka od niti agave - vezana za benediktinski samostan sv. Ivana Krstitelja i sv. Antuna Opata u Hvaru i to od polovice 19. st. do danas. Hvarska čipka uvrštena je 2009. godine na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Meditranska prehrana se, kao i u ostalim zemljama Mediterana, posebno ističe u Hrvatskoj. I to u društvenoj, duhovnoj i materijalnoj sferi svakodnevnog života, te u običajima životnog i godišnjeg ciklusa, a ponajviše u običajima i obredima te govoru (nazivima, nazivlju). Ona je vezana uz prirodne izvore hrane – poljoprivredu i ribarstvo/marikulturu, što je važno polazište za razvojne projekte suradnje lokalnih razvojnih dionika te s drugim FLAG-ovima i LAG-ovima, usmjerene očuvanju prirodne baštine i jačanja gospodarstva.

Procesija Za križen oblik je pasionske pobožnosti koji najsnažnije obilježava vjerski, društveni i kulturni identitet stanovništva središnjeg dijela Hvara. Procesija je upisana, 2009. godine, na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva.

Umijeće izrade tradicijske slastice starogrojski poprenjok zadržalo se do danas. Slastica koju spominje Petar Hektorović, u svom čuvenom spjevu, može se kupiti na Hvaru. Paprenjaci, za koje je u arhivu hvarske obitelji Bučić sačuvan rukom pisan recept iz 18. st., spremaju se od meda, brašna, šafrana, proška i maslinovog ulja.¹³

Posebnu prepoznatljivost područja FLAG-a čini čuveni povijesni ribarski brod **Falkuša**. Falkuša je međunarodno poznata kao jedinstvena maritimna baština Hrvatske i Sredozemlja. Važno je napomenuti kako ju je UNESCO, u Lisabonu, proglasio jednim od 10 najljepših brodova svijeta. Falkuša je jedan je od najuspješnijih svjetskih primjera revitalizacije maritimne baštine u ulozi razvoja kulturno-edukacijskog turizma.

Cijelo područje FLAG-a Škoji bilo je jedno od kulturnih središta hrvatske renesansne književnosti, u kojem su djelovali poznati pisci Hanibal Lucić; pisac prve izvorne hrv. drame s temom iz nacionalne povjesti „*Robinja*“. Petar Hektorović „*Ribanje i ribarsko prigovaranje*“ kao prvo stihovano djelo u hrv. književnosti koje opisuje stvarno, a ne alegorijsko putovanje te Mikša Pelegrinović-pisac „*Jeđupka*“, prva sačuvana maskrata hrv. književnosti.

Sadašnje stanje očuvanosti, istraženosti i zaštite kulturno-povijesnog nasljeđa je neujednačeno ovisno o izvorima financijskih sredstava za održavanje i investicijsko održavanje,

¹³ Ministarstvo kulture, Registar kulturne baštine, 2016. <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212>

specijalizirane institucije su nedovoljno ekipirane, istraživanja se ne provode sustavno te je razina edukacije o značaju kulturno-povijesnih dobara na vrlo je niskoj razini (izdvajanja za kulturnu baštinu financiraju se iz namjenskih sredstava Ministarstva kulture te regionalnih i lokalnih proračuna te su ista vrlo ograničena, iako statistički, Hvar ima najveće izdvajanje za kulturno-povijesnu baštinu po stanovniku, u RH).

2.1.6 STANJE INFRASTRUKTURE NA PODRUČJU FLAG-A

2.1.6.1 DRUŠTVENA INFRASTRUKTURA

Na području FLAG-a predškolski odgoj ne zadovoljava smještajnim kapacitetima i opremom, iako se, izuzev u Sućuraju u svim JLS nalaze jaslice i dječji vrtići. Osnovne škole su izgrađene, opremljene i u funkciji u svim JLS, no potrebno je istaknuti činjenicu kako se broj osnovnoškolske djece smanjuje (Hvar, -28,4%; Vis, -24,5% koji bilježe najveće smanjenje broja učenika).¹⁴ Srednješkolosko obrazovanje organizirano je u Visu i Hvaru/Jelsi s programima za zanimanja koja su okrenuta turizmu (kuhar, konobar, ekonomist, agrotehničar, opća gimnazija). Radi dobre povezanosti sa Splitom, odnosno, velikog broja trajektnih linija, većina mladih tamo stječe srednjoškolsko i više/visoko obrazovanje. U Visu djeluje Međunarodni veleučilišni centar VERN-Vis.

Knjižnice dobro pokrivaju potrebe područja, a društvene domove većinom predstavljaju objekti mjesnih odbora, dok se velik broj napuštenih starih škola i objekata mjesnih odbora, posebice u unutrašnjosti otoka, planira staviti u funkciju razvojnim projektima i djelovanjem organizacija civilnog društva/TZ kao potencijalne društveno-kulturne ili turističko informativne centre.

Primarna zdravstvena zaštita organizirana je u svim JLS, osim u Sućurju, putem ispostava Doma zdravlja SDŽ i ambulanti u manjim naseljima. Dvije privatne specijalističke ordinacije nalaze se u Hvaru. Na području FLAG-a nalaze se 2 Ispostave Zavoda za hitnu medicinu SDŽ (Hvar, Jelsa) i 2 punkta pripravnosti (Vis i Šolta). Cijelo područje pokriveno je ljekarnama.

Socijalna skrb provodi se putem Ispostava Centara za socijalnu skrb Split. Na području socijalne skrbi samo u Visu se nalazi javni dom za starije i nemoćne (osnivač SDŽ). Glavni problem u sustavu socijalne skrbi je nedostatak smještajnih kapaciteta u domovima.

Programi pomoći osobama treće dobi provode se u organizaciji različitih udruga i ustanova na većem području FLAG-a (Komiža, Stari Grad, Šolta, Vis). U Hvaru je registrirana jedna udomiteljska obitelj sa dva korisnika.

Nema organizirane palijativne skrbi, dadilja ni privatnih vrtića.

Vatrogasna služba je organizirana na cijelom području FLAG-a putem mjere dobrovoljnih vatrogasnih društava. Zbog važnosti zaštite od požara potrebno je ulagati u uređenje postojećih domova i nabavu opreme.

Na području FLAG-a u funkciji su 4 tržnice (Hvar, Komiža, Šolta i Vis) no nedostatnih kapaciteta i neadekvatnih uvjeta. Potreba za uređenjem i/ili izgradnjom tržnica i ribarnica iskazana je u svim JLS.

Na cijelom području FLAG-a ne postoje adekvatni turističko informativni centri, što je još jedan od potencijala ulaganja u razvoj područja.

Kao dio javne turističke infrastrukture uređene su biciklističke staze u Hvaru (4) i Starom Gradu (3), ukupne duljine 156,59 km, a u tijeku je izrada tehničke dokumentacije za još 5 biciklističkih staza (Hvar i Šolta). Tematskih staza se na području FLAG-a nalazi 13, od toga 10 na Šolti, 2 u Hvaru i jedna u Visu. Uređenje tematskih staza planira se u svim JLS; ukupno 20 staza, duljine 376 km. U pripremi je dokumentacija za tematske staze u Hvaru i Komiži. Sportske građevine (sportske dvorane, igrališta) nalaze se u svim JLS no većinu je potrebno urediti i opremiti.

¹⁴ Strategija razvoja SDŽ str 87

2.1.6.2 PROMETNA, KOMUNALNA I POSLOVNA INFRASTRUKTURA

Pomorski promet i infrastruktura, obzirom na obuhvat 3 srednjodalmatinska otoka, ima najznačajniju razvojnu ulogu u FLAG-u. Međunarodne i dužobalne pruge na području županije obuhvaćaju: – Rijeka - Split - Stari Grad - Korčula - Sobra - Dubrovnik 2 x tjedno – Split - Milna - Kvar - Korčula - Dubrovnik (HSC, ljeti) 2 x tjedno – Split - Stari Grad - Ancona 2/3/4 x tjedno. S obzirom na brojnost plovni putova područja donekle povećanih opasnosti na području SDŽ su Viški kanal, Šoltanski kanal i Pakleni otoci i Pakleni kanal. Posebnu teškoću predstavlja međusobna nepovezanost unutar područja FLAG-a. Jedina postojeća veza je linija Vis-Hvar-Vis jednom tjedno, u ljetnom i zimskom razdoblju. (Dodatak 8.)

Na području FLAG-a nalaze se 3 luke županijskog značaja (Sućuraj, Hvar i Vis – sve tri putničke luke) te 6 luka lokalnog značaja (Jelsa, Komiža, Nečujam, Rogač, Stomorska, Vira). Lukama upravlja Lučka uprava SDŽ te, u suradnji s nadležnim Ministarstvom, sufinancira projekte izgradnje infra i supra strukture. U FLAG-u su i luke nautičkog turizma(marine) – ACI marina Vrboska (85 vezova) te ACI marina Palmižana (164 veza). Marine nemaju suhih vezova. Sukladno prostornim planovima, potrebno je odrediti površine lučkih područja za nove luke posebne namjene (marine) te odrediti površine za suhe marine koje mogu značajno povećati zapošljavanje muške radne snage odnosno tradicionalno „muška“ zanimanja.

Uz pomorsku, najvažniji dio **infrastrukture na području čini cestovna mreža**. Sva naselja otoka spojena su cestovnim mrežama, no većina je neprimjereno uska. Poseban problem predstavlja nedostatak parkirnih mjesta, naročito tijekom turističke sezone. Ukupna duljina javnih cesta (državne, županijske, lokalne) na području FLAG-a iznosi 191,48 km i njima upravljaju Hrvatske ceste d.o.o. i Županijska uprava za ceste SDŽ. Ukupna duljina nerazvrstanih cesta je 384,66 km. Za navedene ceste potrebno je u svim JLS uspostaviti jedinstvene baze podataka i upisati prometnice u zemljišne knjige kako bi uspostavilo suvremeno upravljanje nerazvrstanim cestama te omogućilo njihovo financiranje iz različitih izvora.

Zračni promet na prostoru FLAG-a čine heliodromi u Hvaru i Sućurju, i to prvenstveno za potrebe hitne medicinske pomoći. Prostornim planom Županije planiran je i heliodrom na Visu, dok su na Visu i Hvaru planirane manje zračne luke, te pristanište za hidroavione na trajektnom pristaništu u Jelsi koji više ne prometuju. Najbliža međunarodna zračna luka nalazi se u Splitu. Na području FLAG-a Škoji **vodoopskrba otoka Hvara i Šolte** se provodi iz regionalnog vodoopskrbnog sustava Omiš-Brač-Hvar-Šolta-Vis i to iz vodozahvata na rijeci Cetini. Regionalnim vodoopskrbnim sustavom upravlja Vodovod Omiš, koji je u vlasništvu svih društava na sustavu Regionalnog vodovoda te Hvarski vodovod d.o.o koji upravlja dijelom sustava koji opskrbljuje cijelim područje otoka Hvara, dok dijelom sustava koji opskrbljuje Otok Šoltu upravlja komunalno društvo Vodovod i kanalizacija d.o.o. Split. Vodoopskrbni sustav otoka Visa opskrbljuje potrošače vodom iz vodozahvata na samom otoku, a njime upravlja Vodovod i odvodnja otoka Visa d.o.o. Potrošnja vode značajno raste tijekom turističke sezone te je, na lokalnoj razini, potrebno ulagati u stalno održavanje i unaprjeđenje vodoopskrbnog sustava kao i raditi na edukaciji stanovništva na učinkovitom i štedljivom postupanju s vodom za piće. U planu je povećavanje kapaciteta dotoka vode sa kopna i razvoj alternativnih izvora vode (izrada akumulacija i dasalinizatora). Na području FLAG-a vodoopskrba nije riješena u 10 naselja.

Sustav odvodnje otpadnih voda na području FLAG-a je znatno manje razvijen nego li sustav vodoopskrbe, što je ozbiljan ograničavajući faktor gospodarskog razvoja. Otok Vis ima većim dijelom izgrađene sustave odvodnje u priobalnim naseljima, što nije slučaj na Hvaru (osim Grada Hvara) i Šolti. Sveukupno 15 naselja do 2000 stanovnika i 7 naselja do 50 stanovnika nema riješen sustav odvodnje otpadnih voda. Pročistač otpadnih voda i kanalizacijsku mrežu ima samo Grad Hvar. Prostornim planom Županije predviđaju se zasebni sustavi prikupljanja otpadnih voda naselja Brusje i uvale Stiniva; naselja Milna, Velo i Malo Grablje, Plaža i Zračće;

Sv. Nedilja, Jagodni bad - Česminov bad. Za svaki se sustav planira pročišćavanje i podmorski ispusti. Na području Jelsa-Stari Grad djelomično je riješen organizirani sustav odvodnje. Sva naselja koriste septičke jame, mahom propusne, dok kuće uz more imaju i direktne izljeve u more bez prethodnog pročišćavanja. Ne postoji ni sustav odvodnje oborinskih voda. Vis i Komiža imaju većim dijelom izgrađen kanalizacijski sustav, no po mehaničkom pročišćavanju u taložnici, otpadne vode se ispuštaju u otvoreno more. Svi objekti sustava dimenzionirani su za predviđeni razvoj otoka do 2030. godine, osim uređaja za pročišćavanje u kojem se vrši samo mehaničko pročišćavanje.

Gospodarenje komunalnim otpadom provodi se na način da svaka JLS ima svoje odlagalište dok njihovo zatvaranje ovisi od uspostave i puštanja u rad Županijskog centra za gospodarenje otpadom. Neka odlagališta su u postupku sanacije. Po izgradnji ŽCGO prestat će se koristiti komunalna odlagališta te će se urediti pretovarne stanice iz kojih će se komunalni otpad odvoziti na lokaciju ŽCGO. Na području svih JLS započelo se s odvojenim prikupljanjem otpada. Međutim nema izgrađenih reciklažnih dvorišta niti pretovarnih stanica. U narednom razdoblju potrebno je unaprijediti sustav gospodarenja otpadom i podizati svijest javnosti o potrebi odvojenog skupljanja komunalnog otpada.

Pokrivenost FLAG-a **električnom mrežom** je 99% a broj priključaka na području premašuje broj stalno nastanjenih kućanstava i što također ukazuje na velik broj kuća za odmor. Zbog klimatskih promjena i velikog broja sunčanih sati potrebno je smanjivati i potrošnju el. energije za hlađenje (klima-uređaji) te je stoga potrebno poticati EE u zgradarstvu (kako javnom tako i privatnom). Važno je istaknuti kako, bez obzira na velik potencijal, nema izgrađenih sustava koji proizvode energiju iz OIE, osim na Visu gdje se planira izgradnja objekta snage 3MW te još 18 postrojenja za iskorištavanje OIE – za 16 vjetroelektrana i 2 sunčane elektrane.

Područje FLAG-a gotovo **je potpuno pokriveno fiksnim telefonskim linijama i mobilnom telefonijom**, time je omogućeno i spajanje računala na brzu internetsku mrežu, što je važno za razvoj gospodarstva, posebno turizma, ali i kvalitete života stanovnika. **Internetska mreža** je dostupna na cca 60% područja, no ona je nedovoljne kvalitete i brzina. Važno je istaknuti kao je potreba za razvojem brzog i bežičnog interneta preduvjet razvoja FLAG-a. **Poštanski uredi** su u svim jedinicama lokalne samouprave djeluju i pružaju poštanske i financijske usluge stanovništvu u zimskom/ljetnom radnom vremenu te djeluju poslovnice banaka i bankomati u općinskim središtima.

Na području FLAG-a Škoji nalazi se područje **4 poslovne zone** koje su u funkciji: Vrbanj, Močica, Vinarija (Stari Grad) te Gojdanje u Jelsi. Ukupne su površine 9,59 ha. U njima radi 18 poduzetnika odnosno devedeset zaposlenih.

2.1.6.2.1 RIBARSKA INFRASTRUKTURA

Na području FLAG-a Škoji nalaze se **tri ribarske luke**: Vira i Sućuraj na otoku Hvaru te Komiža na Visu. Među desetak iskrcajnih mjesta na području FLAG-a izdvajaju se:

- a) Iskrcajna mjesta za plovila duljine preko 15 m: Hvar, Hvar-Vira, Stari Grad – operativa obala uz rampu za trajektni promet, Jelsa – operativa obala uz pristan za turističke brodove i Vis – operativna obala uz rampu za trajektni promet.
- b) Iskrcajna mjesta za plovila ispod 15 m: Vis – Rukavac, Maslinica, Rogač – operativna obala uz rampu za trajektni promet, Hvar – Sv. Nedjelja, Vrboska, Sućuraj – operativna obala uz rampu za trajektni promet i Stari Grad.

Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, Uprave za ribarstvo (2016.), iskrcajno mjesto Komiža bilježi najveću količinu ulovljenih mekušaca u Republici Hrvatskoj, iskrcajno mjesto Hvar-Vira nalazi se na drugom mjestu u RH po količini iskrcane bijele ribe, dok se na četvrtom mjestu nalazi Komiža. Ulov rakova je također značajan na području FLAG-a Škoji jer je iskrcajno mjesto Vis - Rukavac treće po količini iskrcanih rakova u državi.

Jedan od **temeljnih infrastrukturnih problema koji se veže uz iskrcajna mjesta je neadekvatan cestovni pristup istima, a posebice kod iskrcajnih mjesta za plovila ispod 15 metara u manjim otočnim obalnim mjestima.**

Osim navedenog, **veliki problem** s kojim su suočeni ribari na području FLAG-a Škoji je **nepostojanje remontnih brodogradilišta odnosno škverova.** Nekoć aktivno remontno brodogradilište u Vrboskoj na otoku Hvaru, danas više nije u funkciji. Poseban problem predstavlja i **nepostojanje dovoljnog broja benzinskih crpki** za točenje goriva, a u najgorem položaju se nalaze ribari s istočnog dijela otoka Hvara (Sućuraj), Starog Grada i Komiže.

Na području luke Vira (Hvar) postoji interes za opremanjem poduzetničke zone u kojoj bi se provodili popravci plovila (škver). Lokacija je predviđena prostornim planom Grada Hvara (Dodatak 8.).

2.1.6.2.2 INFRASTRUKTURA ZA SKLADIŠTENJE I PRERADU

Na čitavom području FLAG-a Škoji **najvažniji skladišni kapaciteti i hladnjače te pripadajuća infrastruktura nalaze se u gradovima Hvaru i Komiži.** Najvažnije **otkupno središte nalazi se u iskrcajnom mjestu Vira u Hvaru,** gdje su smještene hladnjače s instaliranim ledomatima čija ukupna dnevna proizvodnja leda iznosi oko 40 tona. **Ostali dijelovi FLAG-a,** posebice središnji i istočni dio otoka Hvara imaju neadekvatnu skladišnu infrastrukturu. **Nemaju pogone za hlađenje i zamrzavanje ribe, što predstavlja jedan od ključnih problema** u razvoju ribarstva FLAG-a Škoji.

Iako je, početkom 20. stoljeća, Komiža obilovala tvornicama i pogonima za preradu ribe, zatvaranjem tvornice Neptun sasvim je zamrla ta važna grana prerađivačke industrije za koju i dalje postoji izniman potencijal.

Na području FLAG-a Škoji **prerada ribe provodi se, uglavnom, na tradicionalni način.** Mala plava riba (inćuni i srdele) se sole, velika plava riba (tuna i palamida) se konzerviraju u ulju, a kod termičke obrade ribe (pečenje i prženje) koriste se dodaci poput češnjaka, peršina, ulja i začinskog bilja. Velik dio prerađene ribe koristi se i upotrebljava za vlastite potrebe kućanstva. Jedan od značajnih problema vezan uz skladištenje ribe odnosi se na **neadekvatno zbrinjavanje i odlaganje ribljih ostataka tj. ribljev otpada,** a navedeni problem najizraženiji je na području iskrcajnih mjesta Vira u Hvaru.

2.2 GOSPODARSKE ZNAČAJKE PODRUČJA

2.2.1 OPĆE GOSPODARSKE ZNAČAJKE

Indeks razvijenosti trenutno predstavlja jedini nacionalni pokazatelj ukupnog razvoja lokalnih područja i ključan je pri planiranju strateškog razvoja. Važno je napomenuti kako područje FLAG-a nema status potpomognutih područja (izuzev Sućuraja). Sukladno podacima indeksa razvijenosti za razdoblje 2012.-2016., vidljivo je kako se tri JLS nalaze u III skupini razvijenosti, odnosno u kategoriji 7, a ostale u nižim skupinama razvijenosti te je time cjelokupini FLAG u 6. kategoriji razvijenosti. Osnovni razvojni pokazatelji FLAG-a Škoji iskazani su u Dodatku 8.

U FLAG-u je razvidan porast indeksa razvijenosti (po razmatranim pokazateljima) u svim JLS od 2006. do 2016. godine. Također rastu i izvorni prihodi JLS po stanovniku što oslobađa financijske resurse (u kn) koji se mogu ulagati u razvojne projekte. (Dodatak 8.)

Gospodarstvo FLAG-a karakterizira turizam gdje su najvažnije gospodarske grane usluge smještaja te pripreme i posluživanja hrane te trgovina. U FLAG-u aktivno djeluje 502 pravna gospodarska subjekta. U tri godine razvidno je kako se povećava broj gospodarskih subjekata – pravnih osoba dok broj zaposlenih neznatno raste. Također, pozitivni razvojni pokazatelji vidljivi su u povećanju prihoda u odnosu na rashode. (Dodatak 8.)

Prema financijskim izvješćima razvidan je pad prihoda u građevinarstvu i prerađivačkoj industriji, dok je značajno vidljiv rast prihoda iz turizma i trgovine. U ove dvije djelatnosti ukupno je registrirano 37% pravnih osoba na području FLAG-a. Najviše zaposlenih je u turizmu, 46,5% od ukupnog broja zaposlenih u pravnim osobama. Iz svih pokazatelja, razvidno je kako je upravo turizam i s njim povezane djelatnosti glavna gospodarska grana na području FLAG-a Škoji, što ukazuje na visoku osjetljivost glavnih izvora prihoda stanovnika područja i na nedostatak djelatnosti koje omogućuju razvojnu samoodrživost. (Dodatak 8.)

U ukupnom broju **pravnih subjekata 2015.**, njih 7 registrirano je za **djelatnost ribarstva**, odnosno 1,3%. Broj pravnih subjekata u ribarstvu gotovo se prepolaovio u odnosu na 2013. godinu (kada ih je bilo 13). Iz podataka navedenih u prihodima i rashodima razvidno je lošije poslovanje u odnosu na 2013. godinu.

Na području FLAG-a registriran je 1.041 obrt, a djelatnosti kojima se bave su usluge, turizam i ugostiteljstvo, ribarstvo, prijevoz, trgovina. Svega 25,84% obrta je registrirano za ribarstvo, marikulturu i poljoprivredu. Na području FLAG-a Škoji registrirano je 27 zadruga od toga njih 11 u poljoprivredi i 2 u ribarstvu (Ribarska zadruga Komiža te Ribarska zadruga Hvar). Zadružno poslovanje i gospodarsko udruživanje su i danas tradicija na području FLAG-a.

2.2.2 RIBARSTVO I AKVAKULTURA/MARIKULTURA

2.2.2.1 PODRUČJA DJELOVANJA RIBARA I UZGAJIVAČA ŠKOLJAKA I RIBA

Prema Pravilniku o granicama u ribolovnom moru (NN 5/11) ribolovno područje FLAG-a Škoji obuhvaća područje ribolovnih zona C i G, te ribolovnih podzona C4, C6, G2, G3, G4 i G5 (Slika 10., Dodatak 8.).

Najvažnija lovišta u ribolovnoj zoni G protežu se između rta Pelegrin do zapadnog rta uvale Veli bok na sjevernoj obali otoka Hvara, od rta Kabal do rta Glavica na sjevernoj strani otoka Hvar, uključujući i akvatorij oko otočića Zečeva, od rta Prapatna do zapadnog rta uvale Divlja na sjevernoj obali otoka Hvara, od istočnog rta uvale Zidigova do naselja Ivan dolac na južnoj obali otoka Hvara, oko otoka Šćedro i hridi Lukavci i oko Paklenih otoka. (Detaljne karte i podaci o ribolovni područjima FLAG-a Škoji nalaze se u stručnoj studiji „Utjecaj selektivnih alata na održivo i konkurentno ribarstvo FLAG-a Škoji“, Dodatak 3.)

S obzirom na geografski smještaj FLAG-a Škoji i činjenice kako otočna skupina Palagruža administrativno pripada FLAG-u, lovišta lokalnih ribara se protežu na području obalnog i teritorijalnog mora, ali i na otvorenom moru (Jabučka kotlina - Palagruški prag) prema ZERP-u. Među zaštićenim lokalitetima na području FLAG-a Škoji izdvaja se Viški akvatorij (HR3000469 - 518,77 km²), zaštićen u okviru Natura 2000 radi očuvanja vrste dobri dupin (*Tursiops truncatus*). Otok Vis – podmorje (HR3000097 – 29,77 km²), JI strana o. Visa (HR3000096 – 11,02 km²) i Biševo more (HR3000098 - 7,84 km²), područja su uvrštena u NATURA 2000 mrežu radi očuvanja više značajnih staništa, uključujući pješčana dna trajno prekrivena morem (Natura kod 1110), naselja vrste posidonije (*Posidonia oceanica*) (Natura kod 1120), grebene (Natura kod 1170), preplavljene ili dijelom preplavljene morske špilje (Natura kod 8330) te muljevita i pješčana dna izložena zraku za vrijeme oseke (Natura kod 1140). Područje Svetca (Svetog Andrije) i Brusnika, (ukupne površine 14,78 km² također je zaštićeno kao spomenik prirode (Brusnik) te pripada području ekološke mreže Natura 2000, a najvažnije vrednote ovih lokaliteta su grebeni (Natura kod 1170) i preplavljene ili dijelom preplavljene morske špilje (Natura kod 8330).

U dijelovima ribolovne zone C unutar pojasa od 1 Nm od otoka Galijula, Palagruža, Jabuka i Brusnik, zabranjen je ribolov pridnenim jednostrukim mrežama stajaćicama veličine oka mrežnog tega do 50 milimetra kojih je visina manja od 4 metra i trostrukim mrežama stajaćicama. U dijelovima ribolovne zone C unutar pojasa od 1 Nm od otoka Galijula, Palagruža, Jabuka i Brusnik, zabranjen je ribolov pridnenim jednostrukim mrežama stajaćicama

veličine oka mrežnog tega do 50 milimetra kojih je visina manja od 4 metra i trostrukim mrežama stajaćicama.

Provedbom projekata FAO-a: „AdriaMed“ i UNDP-a: „COAST“, pokrenuta je inicijativa za proglašavanjem Jabučke kotline „zaštićenim ribolovnim područjem“, u kojem bi koćarski ribolov bio izrazito restriktivno reguliran (redukcija ribolovnog napora, uspostava zona potpune, trajne ili privremene, zabrane koćarenja, uvođenje vremenske zabrane ribolova u dijelovima godine s najintenzivnijim novačenjem, povećanje selektivnosti ribolovnih alata i slično).

2.2.2.2 BROJ RIBARA I UZGAJIVAČA RIBA I ŠKOLJAKA

Na području FLAG-a Škoji, 2017. godine, registrirano je 250 ribara s povlasticom za gospodarski ribolov, što čini nešto više od $\frac{1}{3}$ ribara Splitsko-dalmatinske županije i oko 7% ribara Republike Hrvatske (Dodatak 8.). Najviše ribara, $\frac{2}{3}$ od ukupnog broja, nalazi se na otoku Hvaru, slijedi otok Vis, dok je na otoku Šolti registrirano tek 2% ribara u FLAG-u. Najviše ribara ima u Gradu Hvaru, a slijedi ga tradicionalno ribarsko mjesto Komiža. Uzgoj riba i školjaka nedovoljno je razvijen, obzirom da je na području FLAG-a Škoji registriran samo jedan uzgajivač riba i školjaka. Na području FLAG-a Škoji nije razvijeno slatkovodno ribarstvo. Ukupan ribara i uzgajivača riba i školjakaša u 2017. po pojedinačnoj JLS u 2017. godini na području FLAG-a Škoji iskazan je u Dodatku 8.

Ribarstvo je, uz turizam, iznimno važna i komplementarna gospodarska grana koja je u pojedinim otočnim naseljima spriječila potpuni demografski kolaps i depopulaciju prostora. Određena otočna mjesta u potpunosti su razvijala svoj razvojni identitet i prepoznatljivost kroz ribarstvo i prateće gospodarske djelatnosti, poput Komiže.

2.2.2.3 ULOV RIBA, ŠKOLJKAŠA, GLAVONOŽACA I RAKOVA I UZGOJ ŠKOLJKAŠA I RIBA

Ulov riba, školjakaša, glavonožaca i rakova u razdoblju od 2012. - 2015. godine oscilira između 800 i 910 T (tona) te, razmatrajući šire trendove, odstupa prema godišnjim količinama ulova na razini SDŽ i Republike Hrvatske (Dodatak 8.) Udio ulova riba, školjaka, mekušaca i ljuskavaca FLAG-a u 2015. predstavlja oko 6% ulova u SDŽ i tek oko 1% ukupnog ulova u RH. Prema količini ukupnog ulova, ribari s područja Grada Hvara su na prvom mjestu, s cca 40% ukupnog ulova na području FLAG-a Škoji; dok su, na drugo i trećem mjestu, zavisno od godišnjeg ulova, ribari iz Općine Jelsa i Grada Visa. Najveći porast ulova u promatranom razdoblju bilježi Jelsa, gdje se u četiri godine udio ulovljene ribe u ukupnom ulovu FLAG-a udvostručio (9,94% 2012. - na 18,51% 2015. godine). Nešto manji godišnji ulov bilježe Grad Komiža i Općina Sućuraj, a najmanji godišnji ulov bilježi Općina Šolta. U prosjeku, oko dvije trećine ulova predstavlja ulov ribara otoka Hvara, cca jednu trećinu ulov ribara otoka Visa, dok su ulovljene količine ribara sa Šolte zanemarive.

Ulov (u kg) riba, školjakaša, glavonožaca i rakova i ljuskavaca u razdoblju 2012. - 2015. godine na području FLAG-a Škoji, Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske iskazan je u Dodatku 8.

Uzgoj morske riba i školjaka na području FLAG-a Škoji nedovoljno je razvijen, a na području otoka Visa uopće nema uzgajivača morskih organizama. Prema službenim podacima iz Ministarstva poljoprivrede, na području FLAG-a Škoji popisan je i registriran tek jedan licencirani uzgajivač, dok je terenskim uvidom identificirano dvoje uzgajivača (1 na Šolti i 1 na Hvaru). U 2016. uzgajivaču s otoka Hvara odobrena je isplata u sklopu provedbe mjere 2.1.

"Proizvodne investicije u akvakulturi" IPARD programa u iznosu od 5 mil.kn. za opremanje uzgajališta konzumnih morskih riba i školjaka u uvali Duboka na otoku Hvaru.

Najvažnije riblje marikulture vrste na području FLAG-a Škoji su lubin, komarča, zubatac i pic, a od školjaka se ističe dagnja.

2.2.2.4 STRUKTURA I DINAMIKA ULOVA PO VRSTAMA I UDIO U SDŽ I RH

Struktura ulova morskih organizama FLAG-a Škoji znatno odstupa od nacionalnih i regionalnih pokazatelja. Dok je na razini države (cca. 90 %) i Županije (cca. 86 %) ulov male plave ribe najvažniji, na području FLAG-a Škoji najveći udio ulovljenih morskih organizama otpada na bijelu ribu (oko 80% ukupnog ulova). Ulov bijele ribe na području FLAG-a Škoji obuhvaća oko 50% ukupnog ulova bijele ribe u Splitsko-dalmatinskoj županiji te čini cca 14% ukupnog ulova bijele ribe u Republici Hrvatskoj. Navedeni podaci uporište imaju u činjenici kako se upravo u Jabučkoj kotlini i otvorenom srednjem Jadranu nalaze glavna rastilišta i mrijestilišta gospodarski najvažnijih vrsta bijele ribe.

Ulov male plave ribe drugi je prema zastupljenosti u FLAG-u, no znatno ispod nacionalnog prosjeka, sa manje od 10% udjela u ukupnom ulovu. Treći po zastupljenosti ulova su glavonošci, čiji se ulov konstantno smanjuje i opada, kao i u strukturi ulova Splitsko-dalmatinske županije. Ulov rakova, u razdoblju 2012. - 2015. godine, bilježi najveći relativni porast ulova (Dodatak 8.).

U strukturi po vrstama, za ulov bijele ribe, glavonožaca i rakova prednjači Grad Hvar, za hrskavičnu i veliku plavu ribu Grad Komiza, dok u ulovu male plave ribe prednjače ribari iz Općine Jelsa.

2.2.2.5 PLOVILA

Na području FLAG-a Škoji u razdoblju između 2012. - 2015. godine ukupan broj plovila iznosio je oko 300-tinjak, dok se prema evidenciji za 2015. godinu navedena brojka uvećala za gotovo 200 plovila. Gotovo identični trend zabilježen je i na županijskoj i nacionalnoj razini. Prema podacima iz 2015. godine, ukupan broj plovila na području FLAG-a Škoji čini nešto više od trećine ukupnog broja plovila u Splitsko-dalmatinskoj županiji te oko 6% plovila u Republici Hrvatskoj.

U strukturi plovila na području FLAG-a Škoji 2015. godine više od dvije trećine plovila pripadala su kategoriji 6 -12 metara dužine, dok su na drugom mjestu po zastupljenosti najmanje plovila (0 - 6 metara), a tek je nekolicina plovila u kategoriji 12 - 18 metara (Dodatak 8.). Na području FLAG-a Škoji nema registriranih plovila dužih od 18 metara. Najviše registriranih plovila ima otok Hvar, slijedi Vis, a na Šolti je registrirano tek oko 5% ukupnih plovila FLAG-a. Brojem plovila prednjače gradovi Hvar i Komiza, a najmanje plovila imaju općine Sućuraj i Šolta.

Na području FLAG-a Škoji, prosječna starost plovila registriranih za gospodarski ribolov iznosi oko 35 godina. Međutim, starost nije jednako distribuirana po svim segmentima. Aktivne kočarice, u prosjeku, su starije od aktivnih plivarica, a upravo među kočaricama nalaze se najstarija aktivna plovila. Pored nepovoljne starosne strukture ribarske flote, većina plovila slabo je opremljena u smislu energetske učinkovitosti (stari pogonski strojevi s visokom potrošnjom goriva), očuvanja kvalitete proizvoda (nedostatak ledomata i odgovarajućih skladišnih kapaciteta na plovilu) kao i uvjeta rada i sigurnosti plovidbe.

Prema starosti plovila, najmlađu flotu imaju ribari iz Grada Hvara (30 godina starosti), a najstariju ribari iz Općine Sućuraj (42 godine starosti) gdje je tehničko-tehnološko stanje kočarica u izuzetno lošem stanju. Prosjek starosti plovila u FLAG-u Škoji nešto je veći od nacionalnog prosjeka (33 godine), a neznatno manji od prosjeka Županije (36 godina).

Detaljnija analiza ribolovne flote na području FLAG-a Škoji u Dodatku 3.

2.2.2.6 RIBARSKI ALATI

Glavni ribarski alati koji se upotrebljavaju na području FLAG-a Škoji su:

- koće (pridnene povlačne mreže),
- stajaći parangal,
- mreže plivarice za malu plavu ribu,
- mreže stajačice (jednostruke) i
- mreže potegače (girarice).

Prema podacima o ulovu morskih organizama na području FLAG-a Škoji 2015. godine oko dvije trećine ulova provodi se koćama, dok se u razdoblju između 2012. - 2015. godine bilježi opadajući trend ulova ribe ovom vrstom ribarskog alata. Navedeni pokazatelji znatno odstupaju od nacionalnog prosjeka, gdje se više od 90% ulova provodi mrežama plivaricama. Drugi najzastupljeniji alat je stajaći parangal, čija uporaba, u promatranom razdoblju, bilježi polagani trend porasta, kao i mreža plivarica za malu plavu ribu. Detaljnije o ribolovnim alatima na području FLAG-a Škoji u stručnoj studiji, Dodatak 3.

2.2.2.7 TRŽENJE RIBA I ŠKOLJKAŠA

Glavni oblik trženja riba i školjaka na području FLAG-a Škoji su ugostiteljski objekti i lokalne tržnice, manji dio trženja se odvija u okviru turističkih obilazaka i kroz direktnu prodaju na brodovima, dok, izvan turističke sezone, otkup provodi nekoliko privatnih otkupljivača. Glavno tržište ribe i školjakaša na području FLAG-a je u gradu Hvaru (najvažnijem turističkom središtu) gdje je naglašen izniman interes za bijelom ribom i školjkama od strane lokalnih restorana, hotela i drugih ugostiteljskih obrta. Na području FLAG-a u funkciji su tržnice u četiri jedinice lokalne samouprave (Hvar, Komiža, Šolta i Vis), a potreba za uređenjem i/ili izgradnjom tržnica i ribarnica iskazana je u svim JLS.

Jedan od osnovnih problema s kojima su suočeni ribari s područja FLAG-a je vrlo niska cijena otkupa morskih organizama, posebice izvan turističke sezone, što pogoduje razvoju sive ekonomije.

Zbog naglašene potražnje za ribama i školjkašima u turističkoj sezoni, izvoz morskih organizama nije intenzivnije razvijen, a najvažniji sabirni centar i distribucijska izvozna točka FLAG-a je Hvar, gdje se uglavnom izvozi bijela i mala plava riba. Glavne izvozne destinacije su Italija i Japan (tuna).

Na području FLAG-a Škoji nije identificiran suvremeni način trženja, tzv. e-trgovina

2.2.2.8 POVEZANOST RIBARA – RIBARSKE ZADRUGE I UDRUGE

Kako je prethodno navedeno, na području FLAG-a Škoji postoje Ribarska zadruga Komiža te Ribarska zadruga Hvar. Među 15-ak aktivnih udruga na području ribarstva, marikulture i zaštite morskog okoliša, većina (10) su vezana uz sportski i rekreacijski ribolov. Najviše pomorskih sportsko-ribolovnih udruga djeluje na otoku Šolti (6), tri su aktivne na Hvaru te jedna na otoku Visu. Trenutno ne postoje udruge ribara u području gospodarstva ali na području FLAG-a postoji nekoliko udruga koje se bave očuvanjem i promocijom tradicionalnih ribarskih, i uz njih vezanih, znanja i vještina. Među najaktivnijim udrugama ističu se dvije udruge na otoku Visu koje se bave zaštitom maritimne baštine i morskog okoliša. Udruga za maritimnu baštinu "Ars halieutica" iz Komiže bavi se djelatnostima zaštite i očuvanja materijalnih kulturnih dobara, artefakata maritimne baštine, očuvanjem i obnova tradicionalnih brodova, opreme i alata, zaštite pojedinih ambijentalnih kulturnih krajolika (npr. ribarske nastambe i umjetna jezera za čuvanje jastoga na otoku Brusniku) i drugim aktivnostima. Udruga "Plavi svijet - Institut za istraživanje i zaštitu mora, Podružnica Vis iz Komiže usmjerena je na provedbu znanstveno-istraživačkih i aktivnosti zaštite prirode i okoliša, razvijanje i primjenjivanje novih, multidisciplinarnih i interdisciplinarnih istraživačkih metode i pristupe upravljanju morskim

okolišem i vrednovanja usluga morskog ekosustava, razvijanje i provedbu projekata valorizacije i očuvanja baštine (materijalne i nematerijalne) vezane uz prirodu s ciljem uključivanja u održivu turističku ponudu i očuvanja kulturnog identiteta. Udruga Palagruža posljednjih nekoliko godina uz istraživanje i mapiranje lokalne maritimne baštine intenzivno se bavi očuvanjem tradicionalnih znanja i vještina provedbom edukativnih radionica za djecu i mlade u koje uključuje lokalno stanovništvo i turiste. Uz ribare i poduzetnike u marikulturi, ove zadruge i udruge, ključni su lokalni razvojni dionici u planiranju i provedbi razvojnih projekata FLAG-a Škoji.

2.2.2.9 SPORTSKI I REKREACIJSKI RIBOLOV

Za obavljanje rekreacijskog i sportskog ribolova u ribolovnom moru Republike Hrvatske potrebna je dozvola, bez obzira obavlja li se sa obale ili iz brodice. Sve vrste dozvola za športski ribolov na moru i dozvole za pridneni parangal sportskim ribolovcima prodaje Hrvatski savez za športski ribolov na moru putem svojih članica – udruga za sportski ribolov na moru. Kupovina i izdavanje dozvola za sportski i rekreacijski ribolov provodi se preko pomorsko sportsko-ribolovnih društava (PSRD-ova) kojih na području FLAG-a ima desetak. Više od polovice PSRD-ova registrirano je na Šolti, a sportski i rekreacijski ribolov izuzetno je razvijen i na otoku Hvaru, prvenstveno u njegovom zapadnom dijelu. Sportski i rekreacijski ribolov na području FLAG-a važan je kako za održavanje i poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva, očuvanje društvenih običaja i identiteta lokalnih zajednica tako i za očuvanje i zaštitu prirodne baštine. Posebno je značajna njegova uloga i potencijal za podizanje kvalitete i inovacija u turizmu, uključivanje lokalnog stanovništva, naročito mladih.

2.2.2.10 SURADNJA SEKTORA RIBARSTVA I AKVAKULTURE SA ZNANSTVENIM I TEHNOLOŠKIM INSTITUCIJAMA

Geografski smještaj i prirodno-geografska obilježja akvatorija FLAG- Škoji predstavljaju vrijedan i bogat resurs u okviru znanstveno-istraživačke problematike ribarstva i akvakulture. Među najvažnijim znanstvenim institucijama izdvajaju se "Institut za oceanografiju i ribarstvo" te "Hrvatski hidrografski institut" iz Splita, a provedbom znanstveno-istraživačkih aktivnosti bavi se i udruga "Plavi svijet - Institut za istraživanje i zaštitu mora – Podružnica Vis iz Komiže. Među najvažnijim aktivnim projektima izdvaja se projekt *CONFISH* ("*Connectivity among Mediterranean fishery stakeholders and scientists resolves connectivity or fishery populations*") koji se bavi populacijom hobotnica i njezinim značajem za održivi način života u Komiži. Glavni cilj projekta je promicanje prijenosa znanja između lokalne zajednice, uključujući ribare i znanstvenike koji su uključeni u iskorištavanje, upravljanje i zaštitu mediteranskog ribarstva.

2.2.3 TURIZAM

Na području FLAG-a Škoji turizam ima dugu tradiciju, a iz gospodarskih pokazatelja razvidno je kako je on i vodeća gospodarska djelatnost. Razvoj turizma započeo je još davne 1868. godine kada je osnovano profesionalno turističko udruženje „*Higijeničarsko društvo Hvar*“ kojemu je bio cilj promicanje i unaprjeđenje ugostiteljske ponude. Za razliku od otoka Hvara koji je jedan od predvodnika razvoja turizma u Republici Hrvatskoj, otok Vis, radi svoje vojne strateške uloge, u bivšoj Jugoslaviji, nije razvijao turističku ponudu. Ista se ubrzano počela razvijati tek zadnjih desetak godina, kao i otok Šolta koji je svoj razvoj zasnivao na poljoprivredi i ribarstvu, iako u manjoj mjeri. Broj dolazaka i noćenja turista iz godine u godinu raste (Dodatak 8.), no skraćuje se duljina njihova boravka na području FLAG-a, sa 6,62 na 5,90 dana što ukazuje na potrebu razvoja novih turističkih sadržaja. Dodatna ponuda u turizmu uz velik broj različitih smještajnih kapaciteta, od hotela, privatnog smještaja do kampova, nije dovoljno razvijena. Stoga je putem razvojnih projekata FLAG-a potrebno ulagati u različite

tematske staze, kušaonice/gastronomiju, interpretaciju baštine, uređenje tematskih plaža i dr. Posebno radi činjenice kako je jedan od ključnih izvora prihoda područja upravo vezan uz nautički turizam (posebno na Hvaru i Visu).

2.2.3.1 POVEZANOST RIBARSTVA/AKVAKULTURE S TURIZMOM I PRATEĆIM DJELATNOSTIMA

Ribarstvo i turizam na području FLAG-a Škoji su isprepleteni neraskidivom vezom, obzirom na prirodno-geografske značajke prostora i povijesno-geografsku konotaciju ribarstva u razvoju identiteta lokalnih otočnih zajednica. Povezanost turizma s ribarstvom izraženija je s udaljavanjem od obalnog prostora, stoga je i najvidljivija u Gradu Komiži. Jedan od najznačajnijih događaja je "*Big Game Fishing*", u kojem se organizira lov na tune na području otvorenog mora. Zbog svog specifičnog geografskog smještaja Komiža predstavlja najpovoljniju prostornu lokaciju za organizaciju lova na tune. U manifestaciji sudjeluju i promoviraju se proizvođači autohtonih lokalnih proizvoda, ribari te svi ostali koji su direktno ili indirektno uključeni u sektor turizma u Komiži. Veliki iskorak u promociji maritimne baštine i ribarstva otoka Visa napravila je Kulturna ustanova „Ars halieutica“ koja je, 1997. godine, nakon dugogodišnjih napora, revitalizirala i ponovno izgradila nekadašnji tradicionalni komiški ribarski brod - falkušu, dok je 2009. obnovljena i utemeljena povijesna regata tradicijskih ribarskih brodova na ruti Komiža-Palagruža koja se održava u lipnju svake godine pod nazivom «Festival mora- Rota Palagružona». Ovakva manifestacija čini značajnu dodatnu turističku ponudu. Udruga Palagruža iz Komiže ulaže dodatne napore za revitalizaciju i očuvanje tradicionalnih maritimnih znanja i vještina pokrenuvši niz edukativnih programa i radionicama u koje uključuje lokalno stanovništvo istovremeno ih uklapajući u lokalnu turističku ponudu

Šestog prosinca, za vrijeme obilježavanja zaštitnika Grada Komiže - Svetog Nikole, njeguje se dugogodišnja tradicija spaljivanja drvenog broda, što pridonosi stvaranju turističke ponude izvan ljetne turističke sezone. U Komiži je smješten muzej ribarstva, kao i u mjestu Vrboska na otoku Hvaru. Grad Hvar potiče inicijativu osnivanja virtualnog muzeja Petra Hektorovića s temom Ribanje i ribarsko prigovaranje i kao mobilni postav pomorske zbirke koja bi tijekom turističke sezone bila smještena u hvarskom Arsenalu. U sklopu ribarskog muzeja u Vrboskoj, osnovanog još 1972. godine, nalazi se zbirka ribarskih tehnika i alata u rasponu od primitivnog načina ribolova svjetlom na drva iz razdoblja od druge polovice 19. st. pa sve do suvremenih ribolovnih tehnika. Izloženi su originalni strojevi iz pogona Tvornice ribljih konzervi iz Vrboske te rekonstruirana tradicionalna ribarska kuhinja. U prirodoslovnoj zbirci prezentirane su preparirane ribe, rakovi, morske kornjače i druge morske životinje iz akvatorija otoka Hvara. Muzej, osim uvida u umijeće lova i prerade ribe, predstavlja posljednji sačuvani prikaz tradicijskog načina života i rada stanovnika otoka Hvara. Lokalna udruga "Lantina" iz Vrboske u okviru provedbe LSRS FLAG-a planira osmisliti i pokrenuti niz edukativnih radionica o izradi starih brodova, bačvarstvu i sličnoj tematici.

U mjesecu studenom u gradu Hvaru se, već četvrtu godinu za redom, tradicionalno održava "Peškafondo" - sportsko-rekreativna manifestacija ulova liganja, kao turistička ponuda Hvara izvan sezone. Ulov liganja predstavlja izvrstan turistički potencijal za produženje trajanja turističke sezone na otoku, gdje bi u samom postupku ulova ove gastronomske delicije svakako trebalo uključiti i turiste kako bi osobno i iskustveno svjedočili samom ulovu. Športsko-ribolovna društva organiziraju niz zanimljivih manifestacija poput Kupa Šolte u udičarenju ili Kupa otoka Hvara u podvodnom ribolovu.

Na otocima Hvaru i Visu i danas se intenzivno gaji tradicija organiziranja manjih ribarskih fešti u turističkoj sezoni, čime se posebice obogaćuje turistička ponuda i status manjih otočnih naselja (Ivan Dolac, Zavala, Milna).

2.2.4 POLJOPRIVREDA

Tradicionalno, gospodarstvo FLAG-a Škoji, uz ribarstvo (u Komiži je u vrijeme Austro-Ugarske bilo 9 tvornica za preradu ribe) zasniva se i na razvoju poljoprivrede, posebno vinogradarstvu/vinarstvu i maslinarstvu te proizvodnji eteričnih ulja lavande i ružmarina i agave (čipka). Jedan od rastućih trendova je ekološki uzgoj poljoprivrednih proizvoda te proizvodima poznatog podrijetla. FLAG Škoji u obuhvatu je područja proizvodnje dalmatinskog pršuta (zaštićen 2010. godine), hrvatske travarice, hrvatskog pelinkovca i hrvatske šljivovice, a na otoku Šolti udruga maslinara je 2015. zaštitila šoltansko maslinovo ulje. Maslina i plemenita vinova loza vodeće su poljoprivredne kulture: maslina zauzima 879,45 ha ili 34,29% poljoprivrednih površina, plemenita vinova loza 568,66 ha ili 22,17%. Najpoznatija sorta je plavac mali. Na Visu je tu još vugava, a na području Hvara bogdanuša i pošip. Na području FLAG-a niz je malih vinara od kojih mnogi imaju kušaonice vina, ali i online prodaju. Područje FLAG-a poznato je i po proizvodnji meda od kadulje koji je jedan od najskupljih na tržištu.

Prema podacima iz ARKOD baze (2015.) na području FLAG-a ukupno je bilo korišteno 2.564,45 ha koje je obrađivalo ukupno 1504 poljoprivredna gospodarstva. U sustavu ekološke proizvodnje odnosno u sustavu plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode nalazi se 241,48 ha ili 9,42 % a u sustavu plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksa i metoda nalazi se 155,89 ha ili 6,08% poljoprivrednih površina. U sustavu integrirane proizvodnje nalazi se svega 1,06 ha ili 0,04% površina. U sustavu agroekoloških mjera nalazi se 516,29 ha ili 20,14% površina. Stočarstvo je slabo razvijeno.

Za procjenjivanje potencijala razvoja poljoprivredne proizvodnje veoma je važna i organizacija proizvodnje odnosno njeni nositelji. U svega 87 PG ili 5,6% nositelji su mlađi od 40 godina. U 204 PG ili 13,18% nositelji su starosti 60-65 godina, u 776 ili čak 50,13% PG nositelji su starosti preko 65 godina a ukupno stariji od 60 godina čine čak 63,315 nositelja PG. Slaba je obrazovna struktura: 3,66% nositelja OPG ima fakultet, 4,19% višu školu, 30,85% srednju školu, 25,13 % osnovnu školu, 3,66% nezavršenu osnovnu školu, za 32,51% nema podataka. Također poljoprivredna proizvodnja se odvija na malim parcelama te 90,23% PG ima ukupne poljopriv. površine manje od 3 ha a 8,18% PG raspolaže sa 3-20ha .

Važno je napomenuti kako je zadrugni sustav relativno razvijen. Na području FLAG-a registrirano je 27 zadruga koje su najbrojnije na otoku Hvaru, a od djelatnosti najviše ih je registrirano u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribarstva (13).

Potrebno je ulagati u obrazovanje poljoprivrednih proizvođača, poticati ulazak mlađih osoba u proizvodnju i preuzimanje poljoprivrednih gospodarstava, provoditi projekte uređenja zemljišta (gdje prema zakonskim propisima su nositelji Županije) te nastaviti razvijati proizvodnju, stvarati ponudu i poticati potražnju za lokalno proizvedenim poljoprivrednim i ribarskim proizvodima koji se mogu i plasirati lokalno u rastućem turizmu FLAG-a Škoji.

2.2.5 TRŽIŠTE RADA

Prema Popisu stanovništva 2011., radno aktivno stanovništvo FLAG-a Škoji, u starosti od 15-64 godine, čini 10.527 osoba što predstavlja 64,83% ukupnog broja stanovnika. Žena ima 5.186 osoba ili 49,26% dok je muškaraca 5.341 ili 50,74%. Najviše radno aktivnog stanovništva prisutno je na području jedinica lokalne samouprave Hvar (2901, 28% ukupnog radno aktivnog stanovništva) i Jelse (2263, 21,5% ukupnog radno aktivnog stanovništva). Zaposlenost na području FLAG-a može se promatrati putem podataka HZMO krajem prosinca 2015. godine. (Dodatak 8.; np.a. referentna godina radi korelacije s dostupnim podacima HGK u trenutku izrade Strategije). Od ukupnog broja radno aktivnih stanovnika njih svega 4.122 odnosno 39,16% je zaposleno. Od toga, 64% zaposleno je u pravnim osobama u FLAG-u dok drugi ostvaruju svoja prava putem drugih oblika zapošljavanja.

Stanje zaposlenosti promatrano u razdoblju 2013. – 2015. u pravnim osobama na području FLAG-a, jasnije prikazuje zaposlenost prema sektorima. (Dodatak 8.) U razmatranom razdoblju došlo je do pada broja zaposlenih sa 1.715 na 1.662 ili za 3,09%. Broj zaposlenih je pao u najveće u prerađivačkoj industriji za 24,10 % (40 osoba), prijevozu i skladištenju (20,10 % ili 13 osoba), prometu nekretninama (20 osoba ili 54,05%). Pad broja zaposlenih (iako u malom %) zabilježen je na Hvaru, Starom Gradu, Visu, Komiži i Jelsi. Zaposlenost je razvidno najveća u sektoru pružanja usluga smještaja te pripreme i usluživanja hrane (turističke djelatnosti), zatim u komunalnim djelatnostima i trgovini što je u direktnoj relaciji i sa prihodima istih sektora. Razvidno je kako se u radno aktivnom stanovništvu FLAG-a povećava udio obrazovanih u razdoblju između 2 popisa stanovništva, sa, prosječno, 67% na 79%. (Slika 14., Dodatak 8.) Najveći udio obrazovanih u radno aktivnom stanovništvu ima Grad Hvar (85%) te Šolta (81%). Takav pozitivan trend omogućuje kvalitetnije planiranje i realizaciju projekata privatne i javne interesne skupine razvojnih dionika, posebno onih koji podrazumijevaju primjenu novih tehnologija ili metoda. U razdoblju od 2006. do 2013., obzirom na razmjerno visoku prosječnu stopu nezaposlenosti, koja je standardni pokazatelj identifikacije područja sa razvojnim problemima, vidljivi su problemi vezani uz nedostatak radnih mjesta na području FLAG-a. (Dodatak 8.)

Stanje nezaposlenosti prema podacima HZZ-a u listopadu 2016. govori kako je na području FLAG-a Škoji bilo 867 nezaposlenih (8,24% nezaposlenih u ukupnoj radno aktivnoj populaciji FLAG-a), dok se, u 2016. godini, broj nezaposlenih smanjio za 53 osobe ili 5,52%. Također smanjio se i udio nezaposlenih žena koji 31. 12.2016. je iznosio 47,85%.

U 2016. godini među nezaposlenima bilo je mladih do 29 godina bilo je 233 nezaposlenih ili 25,69%. Od toga je čak 54,94% nezaposlenih mladih muškaraca.

Obrazovna struktura nezaposlenih je loša posebno ako se promatraju najosjetljivije skupine društva – žene i mladi. Obrazovna struktura nezaposlenih žena ukazuje da ih najviše ima nezavršenu i završenu osnovnu školu (85 osoba ili 20,78%) i srednju školu (274 osobe, 63,13%) što ukazuje na usmjeravanje aktivnosti FLAG-a prema zapošljavanju i samozapošljavanju upravo ove ciljane skupine. Obrazovna struktura nezaposlenih mladih do 29 godina je također loša, čak 174 osoba ili 74,68% ima završenu samo srednjoškolsko obrazovanje. Loša obrazovna struktura predstavlja ograničavajući razvojni problem i zahtijeva razvijanje kvalitetnih mjera i aktivnosti sa organiziranim programima i sadržajima cjeloživotnog obrazovanja za nezaposleno stanovništvo na području FLAG-a. (Dodatak 8.)

2.3 DEMOGRAFSKE I SOCIJALNE ZNAČAJKE PODRUČJA

Prema popisu stanovnika na području FLAG-a Škoji 2001. godine živjelo je 16.219 stanovnika odnosno 0,35 % stanovništva RH. Do 2011. godine broj stanovnika se povećao za 18 osoba ili 0,11%, kada je na području FLAG-a živjelo 16.237 stanovnika (0,38% stanovnika RH) odnosno 3,57% stanovnika SDŽ. U zadnjih nekoliko desetljeća broj stanovnika FLAG-a stagnira, no u razdoblju od 2001.-2011. povećava se broj kućanstava za 597 ili 10,11%. 2011. godine stanovništvo FLAG-a živjelo u 6.504 kućanstva u 55 naselja.

Pokazatelji demografskih kretanja stanovništva na području FLAG-a Škoji odražavaju gospodarska i povijesna kretanja na ovim otocima. (Dodatak 8.)

Primjerice, otok Vis imao je najveći broj stanovnika, ali je i najviše prosperirao za vrijeme Austro-Ugarske (1910. godina). Razvoj otoka zasnivao se na razvoju ribarstva – ulovu ribe i njezinoj preradi te vinogradarstvu. Raspadom Austro-Ugarske, te nakon talijanske okupacije, u bivšoj Jugoslaviji, otok je, zbog svog strateškog položaja, bio zatvoren za strance (zabrana dolaska stranaca ukinuta tek 1989.) i čitav je pretvoren u veliku vojnu utvrdu što je posljedično dovelo do gospodarskog zaostajanja i velikog iseljavanja.

FLAG Škoji, kao i većinu otoka Republike Hrvatske, pogađa trend prirodne depopulacije, odnosno, odumiranja stanovništva.

Stvarni pokazatelji demografskog stanja na području FLAG-a su prosječna starost stanovnika, indeks starenja, prirodni prirast i vitalni indeks. Prosječni indeks starenja stanovnika FLAG-a Škoji iznosi 249,1% (što je iznad prosjeka Republike Hrvatske, ali i iznad prosjeka SDŽ). (Dodatak 8.) Najdramatičnij indeks starenja¹⁵ je na području Sućurja (452,1%) i Šolte (401,1%). Prosječni prirodni prirast¹⁶ FLAG-a ima negativan predznak i iznosi -14,4 dok je vitalni indeks¹⁷ odnosno broj rođenih na 100 umrlih također dokaz starenja i depopulacije područja jer iznosi 61,8. (Dodatak 8.) Na području FLAG-a u ukupnom stanovništvu starijem od 15 godina nalazi svega je 37 odnosno 0,3% nepismenih stanovnika. Prema Popisu stanovnika iz 2011. opća obrazovna struktura stanovnika starijih od 15 godina (14.250 stanovnika) na području FLAG-a nije zadovoljavajuća. U navedenoj populaciji 1.027 (7,21%) stanovnika je bez škole ili s nezavršenom osnovnom školom, 3126 (21,94%) osoba ima završenu osnovnu školu, srednju školu ima 7.887 osoba (55,35%), a samo 2.209 stanovnik ima završeno više i visoko obrazovanje (15,50%). Iako se povećao broj obrazovanih stanovnika u radno aktivnom stanovništvu još uvijek je veliki broj stanovnika koji nema završenu osnovnu školu ili ima završenu samo osnovnu školu. Potrebno je u cilju povećanja njihove zapošljivosti i omogućavanja povećanja prihoda te smanjenja rizika od siromaštva osigurati ovoj populaciji završetak osnovne škole te nastavak školovanja putem programa cjeloživotnog obrazovanja namijenjenih stjecanju novih znanja i vještina.

O obrazovnom potencijalu u razvojnom kontekstu u 21.st. važan podatak je o ICT pismenosti stanovnika starijih od 10 godina. Prema popisu stanovnika na području FLAG-a Škoji od 14.951 stanovnika njih samo 8.301 (55,52%) koristi internetom, dok se 7.689 (51,43%) osoba koristi elektroničkom poštom, što je iznimno važno u planiranju jačanja ljudskih resursa jer implementacije modernog ruralnog razvoja nema bez informatičkog znanja (korištenje AGRONET sustava). Također, korištenje interneta i elektroničke pošte omogućava stanovnicima otoka moderno povezivanje sa svim dostupnim informacijama, povezivanje sa drugim osobama, unaprjeđivanje poslovanja te korištenje javnih usluga (e-građani, on line prodaja i kupovina i sl).

Razvijenost civilnog društva se, između ostaloga mjeri i brojem organizacija civilnog društva koje aktivno djeluju na nekom području. Na području FLAG-a registrirano je 331 udruga od kojih najviše u područjima sporta (105), kulture i umjetnosti (93) te gospodarstva (41). FLAG ima razvijeno i suvremeno civilno društvo sa širokim spektrom interesa koji zadovoljavaju različite zajedničke društvene funkcije (DVD-i, lokalne organizacije Crvenog križa, vjerske humanitarne udruge, sportsko – rekreativna društva, specijalizirane udruge koje brinu o okolišu, razvijaju ruralni turizam ili djeluju u gospodarskom okruženju kao strukovne poljoprivredne organizacije, udruge vinogradara, vinara, lovaca i sl.). Veliki broj udruge s područja LAG-a Škoji sufinancira se iz proračuna jedinica lokalne samouprave. Dio udruge ima profesionalno zaposlene osobe (11 zaposlenih) te na taj način doprinosi i broju zaposlenih na području FLAG-a.

Među 15-ak aktivnih udruge na području ribarstva, marikulture i zaštite morskog okoliša, većina (10) su vezana uz sportski i rekreacijski ribolov. Najviše pomorskih sportsko-ribolovnih udruge djeluje na otoku Šolti (6), tri su aktivne na Hvaru te jedna na otoku Visu.

Na području FLAG-a Škoji identificirana je visoka razina osviještenosti zaštite okoliša i prirode što se očituje kroz niz programa zaštite okoliša i prirode i organiziranih akcija uređenja i

¹⁵ Np.a. Indeks starenja pokazuje odnos broja stanovnika odnosno udio (%) starih 60 i više godina prema broju stanovnika starih od 0 do uključivo 19 godina života.

¹⁶ Np.a. Prirast stanovništva predstavlja promjenu broja populacije po jedinici vremena.

¹⁷ Np.a. Vitalni indeks predstavlja broj živorođenih na 100 umrlih stanovnika

čišćenja pripadajućeg podmorja. Nositelji spomenutih aktivnosti prvenstveno su udruge civilnog društva koje kroz svoje projekte i programe potiču lokalno stanovništvo na aktivno građansko uključivanje i osvještavanje o problematici zaštite i očuvanja morskog okoliša. U zadnjih nekoliko godina, na otoku Šolti, čišćenje otočnog podmorja organizirano je od strane kulturno informativnog centra Šolta, lokalnih pomorsko športsko-ribolovnih društava, privatnika, uz potporu Odjela za obuku ronilaca Hrvatske ratne mornarice. Na otoku Hvaru najaktivnija udruga za zaštitu morskog okoliša je "Hvar - Metropol mora", dok se među najaktivnijim udrugama na otoku Visu ističu upravo one koje se bave zaštitom maritimne baštine i morskog okoliša. Udruga za maritimnu baštinu "Ars halieutica" iz Komiže bavi se djelatnostima zaštite i očuvanja materijalnih kulturnih dobara, artefakata maritimne baštine, očuvanjem i obnova tradicionalnih brodova, opreme i alata, zaštite pojedinih ambijentalnih kulturnih krajolika (npr. ribarske nastambe i umjetna jezera za čuvanje jastoga na otoku Brusniku) i drugim aktivnostima. Udruga "Plavi svijet - Institut za istraživanje i zaštitu mora" - Podružnica Vis“, usmjerena je na provedbu znanstveno-istraživačkih i aktivnosti zaštite prirode i okoliša, razvijanje i primjenjivanje novih, multidisciplinarnih i interdisciplinarnih istraživačke metode i pristupe upravljanju morskim okolišem i vrednovanja usluga morskog ekosustava, razvijanje i provedbu projekata valorizacije i očuvanja baštine (materijalne i nematerijalne) vezane uz prirodu s ciljem uključivanja u održivu turističku ponudu i očuvanja kulturnog identiteta. Udruga „Palagruža“ posljednjih nekoliko godina uz istraživanje i mapiranje lokalne maritimne baštine intenzivno se bavi očuvanjem tradicionalnih znanja i vještina provedbom edukativnih radionica za djecu i mlade u koje uključuje lokalno stanovništvo i turiste.

3. ANALIZA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA PODRUČJA, UKLJUČUJUĆI SWOT ANALIZU

3.1 IDENTIFIKACIJA RAZVOJNIH POTREBA I POTENCIJALA FLAG-A

Prostorni obuhvat FLAG-a Škoji te njegov specifičan geostrateški smještaj u središtu Jadrana kao i srednje Dalmacije predstavljaju temeljno polazište iz kojeg su proizašli njegovi najvrjedniji razvojni potencijali.

Stožerni, te vizualno najupečatljiviji, razvojni potencijal FLAG-a Škoji očituje se kroz visok stupanj očuvanosti okoliša te visoku vrijednost bioraznolikosti što je vidljivo kroz površinu zaštićenog prostora FLAG-a kroz ekološku mrežu NATURA 2000. Okolišno najvrjednija područja FLAG-a smještene su upravo na pučini Jadranskog mora (Brusnik, Jabuka, Palagruža, Svetac) te predstavljaju visoko vrijedan turistički resurs za održivu valorizaciju u kontekstu razvoja alternativnih oblika turizma. Nastavno na visoku vrijednu prirodnu osnovu, ali i surovost vremenskih prilika na otvorenom moru kreiran je jedinstven način života otočnih ribara iz kojeg se iznjedrio jedinstven otočni identitet, odudarajući pritom od identiteta otočnih težaka čije su temeljne gospodarske aktivnosti bile vezane uz agrarne prostore ovih srednjodalmatinskih otoka. Dugogodišnje bogato iskustvo, znanje i vještine ribara koje su se prenosile iz generacije na generaciju sve su više ugrožene suvremenom otočnom svakodnevnicom 21. stoljeća, koja se ogleda u jačanju masovnog kupališnog turizma, apartmanizaciji i betonizaciji prostora, napuštanju tradicionalnih zanimanja i obrta. Najveća razvojna boljka FLAG-a Škoji ogleda se u emigraciji otočnog stanovništva, prvenstveno fertilnog i radno sposobnog. Kako tradicionalna ribarska znanja i vještine ne bi u potpunosti pale u zaborav i bile marginalizirane u gradnji suvremenog otočnog identiteta nužno ih je sačuvati, revitalizirati i transferirati, prvenstveno, prema mladom otočnom stanovništvu. Jedan od možda najprepoznatljivijih razvojnih brendova FLAG-a Škoji je komiška Falkuša. Falkuša je međunarodno poznata kao jedinstvena maritimna baština Hrvatske i Sredozemlja. Važno je UNESCO ju je, u Lisabonu, proglasio jednim od 10 najljepših brodova svijeta. Falkuša je jedan

je od najuspješnijih svjetskih primjera revitalizacije maritimne baštine u ulozi razvoja kulturno-edukacijskog turizma.

Iako prema količini ulovljene ribe Grad Hvar prednjači u FLAG-u, kao buduće razvojno središte promicanja maritimne baštine te ostalih istaknutih razvojnih potencijala FLAG-a logički se nameće i pozicionira Grad Komiža. Osim komiške gajete/falkuše niz je drugih prostornih čimbenika koji potkrjepljuju navedenu tezu: proaktivno djelovanje udruga „Ars halieutica“, „Palagruža“ i „Plavi svijet“, tradicionalno obilježavanje Svetog Nikole (paljenje drvenog broda pokraj crkve), turističke manifestacije "Big game fishing" i "Rota Palagruzona", organiziranje tradicionalne komiške ribarske večeri u kolovozu, aktivna ribarska zadruga i dr. Osim razvojnih potencijala, FLAG Škoji je suočen i s brojnim razvojnim potrebama. Obzirom ako je stanovništvo temeljni pokretač svih prostornih procesa i društvenih inovacija nužno je osnovne strateške smjernice usmjeriti na demografsku revitalizaciju prostora, smanjenje emigracijskih procesa te implementaciju i edukaciju stanovništva prema sektoru ribarstva i akvakulture, koje gotovo nema. Kao jedan od temeljnih prioriteta nameće se educiranje mladog stanovništva, još u tijeku osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja, o tradicionalnim ribarskim vještinama i zanatima, ali i o suvremenim tehnologijama i inovativnim metodama u ribarstvu. Negativni demografski trendovi i kvalitetna prometna povezanost sve više utječu na smanjivanje broja djece u otočnim školama, kao i nedostatku interesa za nastavkom obrazovanja na otoku (posebice na Visu).

Aktualan razvojni problem s kojim su suočeni gotovo svi ribari na području FLAG-a Škoji ogleda se u jako lošem stanju ribarske infrastrukture. Sufinanciranjem sredstava kroz EU fondove nužno je izgraditi i osuvremeniti postojeće skladišne kapacitete, hladnjače, flotu plovila, remontna brodogradilišta te benzinske crpke za točenje goriva.

Zaključno, najpropulzivnije aktivnosti u kontekstu zaštite maritimne otočne tradicije te očuvanja, poboljšanja i razvoja lokalnog ribarstva, nužno je provoditi kroz kvalitetno osmišljene i inovativne znanstveno-istraživačke programe. Takvim projektima moguće je identificirati, ojačati i razviti autohtone lokalne ribarske brendove gdje se, uslijed stalnog porasta intenziteta turističke djelatnosti, postojećim ribarskim proizvodima i sadržajima generira dodana vrijednost.

Tijekom provedenih konzultacijskih procesa sa ključnim razvojnim dionicima ribarstvenog područja FLAG-a Škoji definiralo se nekoliko najznačajnijih razvojnih potreba/prioriteta odnosno ključnih razvojnih tema, rangiranih prema značaju:

1. Kreiranje i očuvanje radnih mjesta u ribarstvu i akvakulturi te s njima povezanim djelatnostima, ključni je razvojni prioritet FLAG-a;
2. Potpora inovacijama i diverzifikaciji djelatnosti, kao drugi prioritet;
3. Promicanje društvene dobrobiti i kulturne baštine (tradicija), promicanje vrijedne prirodne baštine;
4. Cjeloživotno učenje, privlačenje mladih i potpora stvaranju dodane vrijednosti proizvodima ribarstva/akvakulture; te
5. Jačanje uloge FLAG-a i participativnog upravljanja u ribarstvu/akvakulturi.

3.2 SWOT ANALIZA FLAG-A ŠKOJI, S NAGLASKOM NA RIBARSTVO I AKVAKULTURU

SNAGE	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">– duga tradicija ribarstva (ribolova i prerade) na području FLAG-a– dugotrajna tradicija ribarskog zadrugarstva– velika bioraznolikost morskih organizama	<ul style="list-style-type: none">– neadekvatna ribarska infrastruktura za skladištenje i zamrzavanje morskih organizama

– bogata maritimna baština (prvenstveno Falkuša) – znatan dio površine FLAG-a smješten na području ekološke mreže NATURA 2000 – vrijedna morska staništa/vulkanski otoci – povoljni okolišni uvjeti te visoka kakvoća i čistoća mora – brojne turističke manifestacije kojima se promiče vrijednosti ribarstva i maritimne baštine – velik broj pomorsko-športskih ribolovnih društava – bogata i prepoznatljiva gastronomska ponuda temeljena na lokalnim morskim organizmima – izražena potražnja morskim organizmima u turističkoj sezoni (ugostiteljski objekti i turistički brodovi) – očuvanost lokalnog razvojnog identiteta u ribarstvu – raspoloživa radna snaga sa znanjima i iskustvima u preradi ribe (Komiža, Hvar) – proaktivno djelovanje udruga za zaštitu morskog okoliša i očuvanje maritimne baštine – visoka zastupljenost ulova bijele ribe u ukupnom ulovu morskih organizama – rastući trendovi ulova rakova u ukupnom ulovu morskih organizama – znanja, vještine, iskustvo, dobro poznavanje tehnika i vještina u ribarstvu	– niske cijene otkupa morskih organizama od strane lokalnih otkupljivača – manjak kvalificirane radne snage, nedostatak međugeneracijskog obnavljanja u ribarstvu i školjkarstvu, nedostatak interesa mladih, kvalificiranih i poduzetnih osoba – neadekvatna i nedovoljno razvijena ribarska infrastruktura za remont plovila (škverovi) – nedovoljna prostorna disperzija benzinskih crpki za točenje plovila na području FLAG-a – nezainteresiranost lučke uprave u kontekstu obnove i izgradnje škverova i poduzetničkih zona – gubitak tradicionalnih vještina i znanja u ribarstvu i uzgoju školjaka – neadekvatno zbrinjavanje ostataka morskih organizama (riblji otpad) – razvoj sive ekonomije u trženju morskih organizama – negativni demografski procesi na otocima – manjak inovativnosti i poduzetništva – nerazvijena internet trgovina morskim organizmima – nedovoljno razvijen sektor marikulture, posebice školjkarstva na području FLAG-a – neadekvatna cestovna infrastruktura prema iskrcajnim mjestima – izostanak investicija u infrastrukturu uzgajališta školjakaša i riba zadnjih godina na području SDŽ – zastarjela flota ribarskih plovila, posebice na istočnom dijelu otoka Hvara – nedovoljno razvijeni i skupi kanali distribucije – ne postojanje plovila većih od 18 metara na čitavom području FLAG-a – nedovoljna suradnja i uključenost lokalnih ribara u znanstveno-istraživačkim projektima

	<ul style="list-style-type: none"> – nedostatak robnih marki i brendiranja/zaštite i prepoznatljivosti lokalnih proizvoda – ne postojanje lokalnih razvojnih planova i programa ribarstva – nepostojanje organiziranih i profesionalnih ribarskih udruga
PRILIKE	PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> – promoviranje ribarstva i maritimne baštine kroz lokalne turističke agencije (participativno-iskustveni turizam) – razvojne inicijative i projekti jedinica lokalne samouprave u domeni promicanja autohtone maritimne baštine – infrastrukturno opremanje i uređenje lokalnih otočnih tržnica i ribarnica – razvoj sportsko-rekreacijskog ribolova kroz aktivne sportsko-ribolovne udruge – osmišljavanje i razvoj znanstveno-istraživačkih projekata usmjerenih na maritimnu baštinu – provedba Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem – osmišljavanje inovativnih ribarskih manifestacija i obogaćivanje programa postojećih – brandiranje ribarskih večeri u malim otočnim mjestima s ciljem jačanja i razvoja ribarskog identiteta takvih mjesta te proširenja turističke ponude – poboljšanje statusa ribara kroz izradu novog Zakona o otocima – dostupnost i korištenje EU fondova za razvoj ribarstva i školjarstva – mogućnost implementacije inovativnih fakultativnih programa u domeni ribarstva u otočnim školama na prostoru FLAG-a – mogućnosti daljnjeg razvoja kroz provedbu Integriranog upravljanja obalnim područjem – jačanje postojećih i razvoj novih tradicijskih i zaštićenih proizvoda područja 	<ul style="list-style-type: none"> – potencijalne aktivnosti bušenja Jadranskog mora radi eksploatacije ugljikovodika iz podzemlja – smanjenje ribolovnih resursa u Jadranskom moru – potencijalni ulasci talijanskih ribara na ribolovna područja na otvorenom moru – potencijalna proglašenje ribolovnog područja Jabučke kotline "zaštićenim ribolovnim područjem" (restrikcije ribolova) – nemogućnost obnova koncesija za korištenje pomorskog dobra – negativni demografski trendovi u većem dijelu otočnih jedinica lokalne samouprave – potencijalno povećani troškovi i ograničenja u uzgoju zbog područja Natura 2000 – rastući trendovi apartmanizacije i betonizacije obalnog prostora – klimatske promjene i njihov utjecaj na morski okoliš – porast troškova sirovina i energenata – povećanje količina morskog otpada kojeg morske struje donose iz južnog Sredozemlja

4. OPIS CILJEVA LRSR TE INTEGRIRANOG I INOVATIVNOG KARAKTERA LRSR UKLJUČUJUĆI JASNE I MJERLJIVE POKAZATELJE OSTVARENJA ILI REZULTATA (LOGIKA INTERVENCIJE)

4.1 VIZIJA, CILJEVI I PRIORITETI RAZVOJA FLAG-A

Vizija razvoja FLAG-a zasniva se na rezultatima osnovne analize, SWOT analize, razvojnih trendova u užem i širem okruženju te idejama o budućnosti područja. Polazište za izradu vizije je ribarstveno područje FLAG-a Škoji sa svojim prednostima i slabostima, potencijalima i problemima, jedinstvenostima i nedostacima. Značajke područja predstavljaju polazne točke za osmišljavanje dugoročne razvojne vizije. Područje prvenstveno karakterizira nekoliko osnovnih elemenata: mediteranska klima, dobar geostrateški položaj, otoci, tradicija turizma, tradicija ribarenja i prerade ribe, gastronomska tradicija zasnovana na mediteranskoj prehrani – područje prepoznatljivih gastronomskih proizvoda (vino, maslinovo ulje, voće i povrće, riba), jedinstveno područje s velikim prostorima zaštićene visoko vrijedne prirodne baštine (spomenici prirode, zaštićeni krajobrazi, NATURA 2000), očuvan okoliš, visoko vrijedna pomorska kulturno-povijesna baština, prepoznatljiva tradicijska gradnja i način života, razvijen društveni život lokalnih zajednica s tradicijom očuvanja nematerijalne baštine.

Uloga lokalne razvojne strategije u ribarstvu, čija su načela osnova za osmišljavanje razvojne vizije, zasniva se na očuvanju i razvoju društvenog kapitala i gospodarstva s naglaskom na očuvanje i prijenos tradicijskih znanja i vještina u ribarstvu i povezanim djelatnostima na nove generacije. Uloga razvojne strategije je uspostava mreže potpore putem razvoja partnerstva lokalnih razvojnih dionika iz javne i privatne interesne skupine u svrhu održivog razvoja ribarstvenog područja FLAG-a koji se oslanja na jačanje poduzetništva i inovacije. No ključna uloga strategije je zaustavljanje depopulacije i povećanje kvalitete života stanovnika.

Vizija područja FLAG-a u potpunosti se naslanja na razvoju viziju LAG-a Škoji:

Mi smo gospodarski i društveno razvijeno područje zadovoljnih, obrazovanih stanovnika, u središnjoj Dalmaciji, mirisnih i osunčanih mediteranskih krajolika, s tisućljetnom tradicijom očuvane kulturno-povijesne maritimne baštine i ribarstva.

Mjerama (aktivnostima) s pripadajućim operacijama za postizanje vizije, doprinijet će se postizanju sljedećih općih ciljeva FLAG-a koji su izravno kompatibilni s općim ciljevima LAG-a Škoji radi sinergijskog djelovanja na ukupan razvoj istog područja obuhvata odnosno implementacije projekata financiranih iz 2 izvora za provedbu LEADER-CLLD u Republici Hrvatskoj (monofondovski pristup) u razdoblju 2014.-2020.:

- Promicanje identiteta, kreativnost, inovacije, poduzetništvo i partnerstvo između predstavnika javne i privatne interesne skupine,
- Podizanje gospodarske konkurentnosti te poticanje razvoja novih proizvoda, usluga i tehnologija u ribarstvenim zajednicama,
- Kvalitetan razvoj i potpora stjecanju specijalističkih znanja i vještina za razvoj svih aktivnosti u ribarstvenim područjima (ribari, mikro i mali poduzetnici u ribarstvu/akvakulturi te s njim povezanim djelatnostima),
- Očuvanje biološke i krajobrazne raznolikosti i zaštićenih područja/NATURA 2000, te kulturno-povijesne i tradicijske baštine i njihovo održivo korištenje u razvoju ribarstva, akvakulture i turizma,
- Razvoj usluga i potporne infrastrukture u akvakulturi, ribarstvu te s njima povezanim djelatnostima, usporediv s onima u urbanim zajednicama.

Općim ciljevima u kontekstu provedbe CLLD-a u okviru OPRR (EFPR) želi se postići:

- Jačanje uloge lokalne razvojne strategije u ribarstvu □
- Veća fleksibilnost, inovativnost i osjetljivost na lokalne potrebe

- Pružanje veće transparentnosti u sustavu odlučivanja o odabiru podržanih razvojnih projekata putem jasne uloge sudionika u procesu
- Fokusiranje na animaciju i izgradnju kapaciteta u osmišljavanju i implementaciji aktivnosti i donošenju odluka
- Jačanje uloge odgovorne javne interesne skupine u isporuci javnih sredstava
- Jačanje umrežavanja, suradnje, prijenosa znanja i razmjene na svim razinama u lancu isporuka aktivnosti, unutar i između ribarstvenog područja.

U osmišljavanju strateških/specifičnih razvojnih ciljeva lokalno partnerstvo vodilo se maksimiziranjem doprinosa aktivnosti provedbe LRSR usklađenim s prioritetima Zajedničke ribarstvene politike EU (ZRP) za programsko razdoblje 2014.-2020.¹⁸:

- ✓ Poticanje okolišno održivog, resursno učinkovitog, inovativnog, konkurentnog i na znanju utemeljenog ribarstva
- ✓ Poticanje okolišno održive, resursno učinkovite, inovativne, konkurentne i na znanju utemeljene akvakulture
- ✓ Poticanje provedbe ZRP-a
- ✓ Povećanje zaposlenosti i teritorijalne kohezije
- ✓ Poticanje trženja i prerade
- ✓ Poticanje provedbe Integrirane pomorske politike

a kojima se doprinosi ostvarenju 4 razvojna cilja ZRP-a¹⁹:

1. Promicanje konkurentnog, okolišno i gospodarski održivog i društveno odgovornog ribarstva i akvakulture/marikulture
2. Poticanje provedbe Zajedničke ribarstvene politike (ZRP)
3. Promicanje uravnoteženog i uključivog teritorijalnog razvoja ribarstvenih područja i akvakulturnih/marikulture područja u akvakulturi
4. Poticanje razvoja i provedbe Integrirane pomorske politike (IPP) Unije

Ujedno, strateški/specifični ciljevi LRSR usmjereni su maksimiziranju doprinosa ciljevima provedbe lokalnih razvojnih strategija za ribarstvo OPPR:

- Jačanje uravnoteženog ekonomskog razvoja priobalnih i otočnih zajednica ovisnih o ribarstvu, jačanje njihovog potencijala davanjem više vrijednosti aktivnostima vezanim uz ribarstvo te diverifikacijom u druge vezane sektore, povećavajući time mogućnosti prihoda i zapošljavanja.
- Podrška razvoju male infrastrukture.
- Omogućavanje kolektivnog i strateškog razmišljanja u ribarskim zajednicama kako bi same oblikovale svoju ekonomsku budućnost.
- Povećanje razine sudjelovanja sektora ribarstva i akvakulture kroz promociju aktivnog sudjelovanja ribara u upravljanju i donošenju odluka u strateškom planiranju lokalnog razvoja.
- Integracija i optimizacija sudjelovanja sektora ribarstva u lokalnom razvoju s ciljem maksimalizacije sinergije i smanjenja mogućih sukoba interesa u ribarstvenim područjima.
- Promicanje socijalne kohezije u obalnim i otočnim zajednicama.
- Jačanje svijesti o zaštiti okoliša i prirode te očuvanju bioraznolikosti u ribarskim zajednicama kako bi se uključile u zaštitu resursa u svrhu povećanja otpornosti i smanjenja ranjivosti.

¹⁸ Sažeto, sukladno Čl. 6., Uredbe (EU) br. 508/2014 Europskog Parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i stavljanju izvan snage uredbi vijeća (EZ) br. 2328/2003, (EZ) br. 861/2006, (EZ) br. 1198/2006, (EZ) br. 791/2007 i Uredbe (EU) br. 1255/2011 Europskog parlamenta i Vijeća.

¹⁹ Čl. 5., Uredbe (EU) br. 508/2014 Europskog Parlamenta i Vijeća od 15. svibnja 2014. o Europskom fondu za pomorstvo i ribarstvo i stavljanju izvan snage uredbi vijeća (EZ) br. 2328/2003, (EZ) br. 861/2006, (EZ) br. 1198/2006, (EZ) br. 791/2007 i Uredbe (EU) br. 1255/2011 Europskog parlamenta i Vijeća.

- Pružanje smjernica i jačanje kapaciteta za provedbu CLLD pristupa.
- Uspostava odgovarajućih mehanizama za maksimalizaciju komplementarnosti i sinergija s drugim EU fondovima.
- Pružanje platforme za razmjenu najboljih praksi i iskustava u okviru EUSAIR-a i prekogranične suradnje

Odnosno maksimiziranju doprinosa ciljevima provedbe detaljnije definiranim u OPPR:

- a) dodavanje vrijednosti, stvaranje radnih mjesta, privlačenje mladih ljudi i promicanje inovacija u svim fazama opskrbnog lanca proizvoda ribarstva i akvakulture;
- b) poticanje diversifikacije unutar ili izvan gospodarskog ribolova, cjeloživotnog učenja i stvaranja radnih mjesta u ribarstvenim područjima;
- c) jačanje i iskorištavanje prednosti koje se odnose na okoliš u ribarstvenim područjima, uključujući i operacije za ublažavanje učinaka klimatskih promjena
- d) promicanje društvene dobrobiti i kulturne baštine u ribarstvenim područjima, uključujući ribarstvenu, akvakulturnu i pomorsku kulturnu baštinu;
- e) jačanje uloge ribarstvenih zajednica u lokalnom razvoju i upravljanju lokalnim ribarstvenim resursima te pomorskim aktivnostima.

U planiranju aktivnosti za postizanje razvojne vizije a time i provedbu LRSR te kreiranje razvojnih ciljeva FLAG Škoji vodio se prvenstveno općim načelima LEADER-a odnosno CLLD-a za razdoblje 2014.-2020. posebno usmjerenim na inovacije i postizanje planiranih rezultata koji donose trajne i vidljive promjene. Načela kojima se, u pripremi i planiranju provedbe lokalnog razvoja vođenog lokalnom zajednicom, vodio FLAG su:

- Razvoj utemeljen na definiranim značajkama, potrebama i mogućnostima lokalnog područja
- Strategija je u potpunosti izrađena prema stvarno iskazanim potrebama lokalnih razvojnih dionika implementacijom pristupa odozdo prema gore
- U procesu osmišljavanja i definiranja strategije posebna pažnja posvećena je jačanju javno-privatnog partnerstva odnosno integraciji FLAG-a kao nositelja razvoja lokalnog ribarstvenog područja, te razvoju i definiranju inovativnog, integriranog i multisektorskog pristupa lokalnom razvoju, umrežavanju i suradnji te
- Načinu programiranja isporuke projekata putem odabira od strane lokalnog razvojnog partnerstva u smislu implementacije decentraliziranog pristupa lokalnom razvoju u ribarstvu te sinergiji s pristupom lokalnog ruralnog razvoja koji se realizira putem LRS LAG-a Škoji (PRR 2014.-2020.)

Svrha djelovanja FLAG-a Škoji je potpora razvoju ribarstva i lokalnim ribarskim zajednicama na svim otocima unutar jedinstvenog ribarstvenog područja putem provedbe niza aktivnosti. FLAG predstavlja sve razvojne interesne skupine i potpuno implementira pristup odozdo prema gore kako bi razvio i podržao zajedničke projekte.

Opći (SMART) cilj (prioritetne smjernice) LRSR je:

Do kraja 2023. godine, ojačati inovativnost i prilagodljivost minimalno 10 mikro i malih poduzetnika u ribarstvu područja FLAG-a, putem min. 20 aktivnosti razvoja novih procesa ili proizvoda, pristupa novim tržištima, stjecanja novih znanja i vještina min. 100 osoba te čuvanjem i otvaranjem min. 15 radnih mjesta, bilo putem direktne potpore ili kroz rezultate odobrenih projekata.

Opći cilj ostvaruje se realizacijom specifičnih ciljeva odnosno strateških razvojnih ciljeva FLAG-a Škoji do 2020-te (odnosno. do 2023.) godine, temeljenih na definiranim razvojnim prioritetima, čime se ispunjava osnova svrha provedbe LRSR – osnaživanje jedinstvene ribarske zajednice FLAG-a:

1. *Održivo i konkurentno ribarstvo;*
2. *Promicanje društvenog blagostanja te očuvanja i održivog korištenja kulturne i prirodne baštine u obalnim (ribarstvenim) područjima;*

3. *Upotreba i razvijanje vještina, talenta i tradicijskih znanja lokalnih obalnih zajednica;*
4. *Jačanje participativnije uključenosti u lokalni razvoj.*

Vodeći se svim navedenim smjernicama, FLAG Škoji, metodom „odozdo prema gore“, definirao je prioritete tipove operacija i mjere koji su doveli do definiranja strateških (specifičnih) ciljeva, shematski sažeto prikazano:

Prioritetne Mjere (grupa aktivnosti) u programskom razdoblju 2014.-2020.	Strateški/specifični razvojni ciljevi FLAG-a Škoji u programskom razdoblju 2014.-2020.
1.1 Poboljšanje kvalitete ulova, dodavanje vrijednosti, prerada i trženje proizvoda ribarstva i akvakulture te poticanje energetske učinkovitosti i ublažavanja klimatskih promjena	1. Održivo i konkurentno ribarstvo
2.1 Promicanje društvene dobrobiti i kulturne baštine u područjima ribarstva i akvakulture	2. Promicanje društvenog blagostanja te očuvanja i održivog korištenja kulturne i prirodne baštine u obalnim (ribarstvenim) područjima
2.2 Promicanje zaštite okoliša i prirodne baštine u području ribarstva/akvakulture i ublažavanje klimatskih promjena	
3.1 Cjeloživotno učenje i privlačenje mladih ljudi u području/djelatnostima ribarstva i akvakulture	3. Upotreba i razvijanje vještina, talenta i tradicijskih znanja lokalnih obalnih zajednica
4.2 Vođenje provedbe LRSR, rad i jačanje kapaciteta FLAG-a ²⁰	4. Jačanje participativnije uključenosti u lokalni razvoj

4.2 CILJEVI, MJERE I TIPOVI OPERACIJA LRSR ZA PODRUČJA FLAG-A TEMELJENI NA MOGUĆNOSTIMA OPPR 2014. – 2020.

Strateški cilj 1 Održivo i konkurentno ribarstvo

Obrazloženje cilja

Prostor koji obuhvaća FLAG Škoji u potpunosti se sastoji od 3 velika (Hvar, Šolta, Vis) i brojnih malih otočića i hridi. Područje je nekada bilo vodeće u ribolovu i preradi ribe, no danas ta tradicionalna gospodarska grana lagano odumire. Najveća razvojna značajka FLAG-a je sezonski turizam. Snaga sektora ribarstva i akvakulture odražava se u činjenici kako je na području FLAG-a registrirano 250 ribara s povlasticom za gospodarski ribolov, što čini nešto više od trećine svih ribara Splitsko-dalmatinske županije i oko 7% ribara Republike Hrvatske, kao i činjenica da je razvoj akvakulture potaknut financiranjem iz EU fondova (IPARD, Mjera 2.1). 26% obrta registrirano je u ribarstvu, 2 zadruge te 7 poduzeća, sa 22 zaposlena (čiji se broj, na žalost, u razdoblju od 2013.-2015. gotovo prepolovio). No iz Županijske razvojne strategije SDŽ razvidno je kako je razvoj ribarstva i akvakulture, kao tradicijskih djelatnosti, jedan od ključnih razvojnih prioriteta, stoga je važno da se putem aktivnosti FLAG-a Škoji ujedine naponi regije i lokalnog ribarstvenog područja u poticanju razvoja definiranih potreba korištenjem realnih razvojnih mogućnosti usmjerenih gospodarskoj samoodrživosti prostora

²⁰ Mjera 4.1 uklonjena je iz LRSR temeljem Odluka Upravljačkog tijela, vidi Napomenu na početnoj stranici,

FLAG-a. Iz svih indikatora razvoja područja, razvidno je kako je turizam vodeća gospodarska djelatnost, kako po visini prihoda, broja subjekata u turizmu, tako i prema broju zaposlenih (čak 45,6% ukupnog zaposlenih u FLAG-u). Broj posjetitelja i noćenja u FLAG-u, kao i u cijeloj Županiji, raste iz godine u godinu, no dužina boravka posjetitelja pada, što ukazuje na nedostatak dodatnih turističkih sadržaja osim „sunca i mora“. Upravo spoj ribarstva/akvakulture i turizma kao lokalnog tržišta i ključa kratkih nabavnih lanaca, pruža širok raspon razvojnih mogućnosti tih gospodarskih grana. No, u isto vrijeme, kreiranje njihove međusobne sinergije novi je razvojni izazov područja, prepoznat kao jedna od ključnih prioritarnih aktivnosti FLAG-a. Upravo stoga je lokalno partnerstvo FLAG-a definiralo odavanje vrijednosti i prepoznatljivosti lokalnim, postojećim te novim proizvodima ribarstva i akvakulture. Dodavanje vrijednosti i njihova prepoznatljivost na tržištu, ali i diverzifikacija djelatnosti ribara, posebno malih, jedan je od osnovnih preduvjeta za njihov opstanak, očuvanje radnih mjesta i nova zapošljavanja.

Indikativni indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (*result indicators*) na razini Strateškog cilja 1 LRSR (sukladno pokazateljima rezultata za Prioritet Unije I, Specifičan cilj OPPR 1.), min.

Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	Sačuvana radna mjesta	Stvoreni gospodarski subjekti
1	3	0
Izvor informacija	Izvješća UT i FLAG-a Škoji	
Prioritetne mjere (grupe aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima OPPR 2014.-2020.		

Prioritetna Mjera 1.1²¹

Poboljšanje kvalitete ulova, dodavanje vrijednosti, prerada i trženje proizvoda ribarstva i akvakulture te poticanje energetske učinkovitosti i ublažavanja klimatskih promjena

Obrazloženje Mjere s pratećim aktivnostima prema iskazanim potrebama definiranim konzultacijskim procesom izrade LRSR

Temeljem analize stanja i SWOT analize na području FLAG-a Škoji identificiran je nedostatak objekata i subjekata usmjerenih preradi i trženju proizvoda ribarstva uz nedostatno korištenje opreme koja može omogućiti poboljšanje kvalitete ulova te proizvoda ribarstva i akvakulture i na taj način im dodati vrijednost. Potrebno je stvoriti uvjete za kvalitetan transport i preradu proizvoda ribarstva i akvakulture te stvoriti nove i unaprijediti postojeće objekte i kanale za trženje proizvoda ribarstva. Ujedno, potrebno je poticati praksu korištenja sustava koji smanjuju emisiju onečišćivača ili stakleničkih plinova te povećavaju energetska učinkovitost ribarskih plovila, ribolovnih alata i ribolovne opreme te riboprerađivačkih pogona i opreme, isključujući zamjenu motora u ribarskim plovilima. Navedena ulaganja usmjerena su unapređenju ribolovnih praksi putem ulaganja koja se provede u plovilu i izvan plovila te objektima za preradu i trženje proizvoda ribarstva i akvakulture. Također, prepoznata su kao prioritetna potreba ribarstvenog područja radi očuvanja samog sektora, ali i rasta zapošljavanja. Mjerom je potrebno upravljati na lokalnoj razini radi uklanjanja navedene slabosti na učinkovit način putem integriranih ulaganja u više aktivnosti kojima se postiže cilj mjere. Samo upravljanje na lokalnoj razini omogućuje i razvoj kapaciteta dionika za upravljanje kroz lokalno partnerstvo, a usmjereno je na maksimalni doprinos ostvarenju SC 1 LRSR kao i ciljeva provedbe LEADER-CLLD-a u okviru OPPR. Aktivnosti koje će se

²¹ Aktivnost 1.1 b) *Poboljšanje ribolovnih objekata i praksi na kopnu* uklonjena je iz LRSR temeljem Odluka Upravljačkog tijela, vidi Napomenu na početnoj stranici.

provoditi u okviru ove mjere neće se provoditi na operativnoj ili manipulativnoj obali te ne uključuju aktivnosti koje su obuhvaćene Čl. 43 Uredbe 508/2014.

Aktivnosti koje su definirane u postizanju ove mjere su:

- a. Aktivnosti usmjerene dodavanju vrijednosti i poboljšanju kvalitete ulova,
- b. Aktivnosti usmjerene preradi proizvoda ribarstva i akvakulture,
- c. Aktivnosti usmjerene trženju proizvoda ribarstva i akvakulture.
- d. Aktivnosti usmjerene energetske učinkovitosti i ublažavanju klimatskih promjena isključujući zamjenu motora na ribarskim plovilima

Sve aktivnosti je moguće kombinirati u jedinstvenom ulaganju/operaciji.

Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti)	FLAG Škoji, RERA – Razvojna agencija Splitsko-dalmatinske županije i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata
Ciljani korisnici	Poduzeća u ribarstvu i akvakulturi (uključujući i trgovinu ribom/morskim plodovima), gospodarski subjekti izvan sektora ribarstva/akvakulture, samozaposleni u ribarstvu, jedinice lokalne samouprave, javne ustanove, obrazovne institucije i dr; zadruge, klasteri i dr.
Kriteriji prihvatljivosti	Prihvatljive su sve aktivnosti koje doprinose ostvarenju cilja LRSR i ciljeva OPPR za LEADER-CLLD, izuzev onih koje uključuju troškove sukladne Članku 11. Uredbe (EU) 508/2014. Uvjeti i kriteriji prihvatljivosti za prihvatljive aktivnosti (operacije) prvenstveno su definirani u glavi V, poglavljima I, II i IV Uredbe (EU) 508/2014. Dodatni kriteriji odabira na razini lokalne zajednice navedeni su u Dodatku 4.
Intenzitet potpore	Sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 intenzitet potpore iznosi 50% ukupnih prihvatljivih troškova. ²² Uvećanje intenziteta potpore moguće je u sljedećim situacijama: A) ZA OPERACIJE KOJE NE OBUHVAĆAJU MJERE IZ GLAVE V. POGLAVLJA I., II., I IV. UREDBE (EU) BR. 508/2014 - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog korisnika u partnerskim projektima koji omogućuju korištenje aktivnosti i rezultata projekta dva ili više korisnika i omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 80% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog interesa za širi krug dionika područja 2 ili više JLS što se dokazuje pismom potpore JLS-a, a temeljem strateškog razvojnog plana JLS za operacije koje omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - za operacije kojima je korisnik javnopravno tijelo ili poduzeće kojem je povjereno obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 2. Pravilnika

²² Za operacije koje obuhvaćaju mjere iz Glave V. Poglavlja I., II i IV Uredbe (EU) br. 508/2014 primjenjuju se uvjeti, kriteriji i ljestvice doprinosa utvrđene za te operacije uz primjenu mogućnosti uvećanja sukladno članku 94. i Prilogu I Uredbe (EU) br. 508/2014

	<p>B) ZA OPERACIJE KOJE OBUHVAĆAJU MJERE IZ GLAVE V. POGLAVLJA I., II., I IV. UREDBE (EU) BR. 508/2014</p> <ul style="list-style-type: none"> - u slučaju kad pojedinačna operacija koja se provodi u okviru Glave V., poglavlja I., II. ili IV. Uredbe (EU) br. 508/2014 zadovoljava sva tri kriterija iz čl. 8. st. 3. Pravilnika (zajednički interes, zajednički korisnik, inovativne značajke na lokalnoj razini) intenzitet potpore iznosi 100%, sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 - za operacije na otoku Visu moguće je uvećanje od 35% sukladno Prilogu I Uredbe (EU) br. 508/2014.
--	--

Mjerljivi pokazatelji ostvarenja (isporuke, *outputi*) mjere do 2019./2023.

Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Predstavnici javne interesne skupine kojima je pružena potpora	0	0
Predstavnici interesne skupine civilnog društva kojima je pružena potpora	0	1
Predstavnici gospodarske interesne skupine kojima je pružena potpora	0	5
Financijski podržani projekti za realizaciju ove Mjere (ukupno, svi)	0	6
Financijski podržani projekti partnera unutar jedne (pojedinačne) interesne skupine	0	0
Financijski podržani projekti partnera iz javne i privatne interesne skupine	0	0
Financijski podržani projekti partnera iz tri pojedinačne interesne skupine	0	0

Mjerljivi pokazatelji očekivanih rezultata mjere do 2019./2023.

Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	0	1
Sačuvana radna mjesta	0	3
Stvoreni gospodarski subjekti	0	0
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav upravljanja okolišem	6	6
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav jednakosti / jednakih mogućnosti	6	6

Strateški cilj 2	Promicanje društvenog blagostanja te očuvanja i održivog korištenja kulturne i prirodne baštine u obalnim (ribarstvenim) područjima
Objasnienje cilja	Kako je prikazano osnovnom i SWOT analizom, područje FLAG-a Škoji prostor je najbrojnije i najvrijednije kulturno-povijesne baštine (materijalne i nematerijalne) jadranskih otoka. Upravo kulturna baština, uz vrijednu prirodnu baštinu, najveća je komparativna i razvojna prednosti FLAG-a. Ribolovna područja FLAG-a protežu se na području obalnog i teritorijalnog mora, ali i na otvorenom moru (Jabučka kotlina - Palagruški prag). Npr. među zaštićenim lokalitetima na području FLAG-a Škoji

<p>izdvaja se Viški akvatorij (HR3000469) (518,77 km²), zaštićen u okviru Natura 2000 radi očuvanja vrste dobri dupin (<i>Tursiops truncatus</i>). Biševo more (HR3000098) (7,84 km²) zaštićeno je radi očuvanja više staništa uključujući pješčana dna trajno prekrivena morem, naselja posidonije, grebene, preplavljene ili dijelom preplavljene morske špilje, muljevita i pješčana dna izložena zraku za vrijeme oseke. Područje Svetac i Brusnik (HR3000099), ukupne površine 14,78 km², zaštićeno je kao spomenik prirode (Brusnik) i u sklopu Natura 2000 ekološke mreže. Brusnik i Jabuka jedinstveni su otoci vulkanskog porijekla. Područje FLAG-a obiluje ugroženim, zaštićenim i endemskim vrstama flore i faune, kako na otocima tako i u podmorju. Stoga je uvođenje sustava i tehnologija otpornosti na klimatske promjene/smanjenja utjecaja na iste, kao i tehnologija/metoda očuvanja kulturne i prirodne baštine putem razvoja sustava održivog korištenja osnovni preduvjet razvoja ovog prostora i dobrobiti ukupne zajednice.</p>		
<p>Indikativni indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (<i>result indicators</i>) na razini Strateškog cilja 2 LRSR (sukladno pokazateljima rezultata za Prioritet Unije I, Specifičan cilj OPPR 1.)</p>		
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	Sačuvana radna mjesta	Stvoreni gospodarski subjekti
2	4	0
Izvor informacija	Izvešća UT i FLAG-a Škoji	
<p>Prioritetne mjere (grupe aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima OPPR 2014.-2020.</p>		
Prioritetna Mjera 2.1²³	Promicanje društvene dobrobiti i kulturne baštine u područjima ribarstva i akvakulture	
<p>Obrazloženje Mjere s pratećim aktivnostima prema iskazanim potrebama definiranim konzultacijskim procesom izrade LRSR</p>		
<p>Ribarstvo je tradicionalna gospodarska grana i važan dio kulturnog identiteta područja FLAG-a Škoji. Konzultacijski proces s lokalnim razvojnim dionicima ukazao je na činjenicu da su potrebne ciljane aktivnosti te daleko širi spektar djelovanja u području proširenja teme ribarstva i ribarskog identiteta na turističku promidžbu, raznolikosti ponude, uvođenje novih tehnologija i aktivnosti kako bi se unaprijedila održivost sektora ribarstva, cjelokupnog područja koje ovisi o ribarstvu, ali i identitet područja FLAG-a. Cilj mjere je implementirati aktivnosti koje omogućuju širu društvenu dobrobit kroz adekvatnu upotrebu baštinske vrijednosti sektora ribarstva. Mjerom je potrebno upravljati na lokalnoj razini kako bi na najučinkovitiji način lokalni ribarski identitet i ribarska baština postali lokalnim razvojnim resursom. Upravo iz navedenih razloga, unutar ove mjere posebno su istaknute sljedeće potrebne aktivnosti:</p>		
<p>a. Razvoj infrastrukture i sadržaja namjenjenih interpretaciji i prezentaciji ribarstvene baštine i kulturne baštine povezane s ribarstvom</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potpora razvoju novih i obnova postojećih kulturnih centara i sadržaja lokalnih zajednica koje ovise o ribarstvu 		

²³ Mjera 2.1, aktivnost c), podaktivnost: *Potpura inicijativama odnosno aktivnostima kojima se smanjuje izoliranost ribara i stanovnika ribolovnih (obalnih) zajednica koji žive sami, npr. uređenje zajedničkih prostora za druženje (tzv. muške konobe i sl.)*, uklonjena je u LRSR temeljem Odluka Upravljačkog tijela, vidi Napomenu na početnoj stranici.

	<ul style="list-style-type: none"> – Potpora istraživanju lokalnih područja/prostora lokalnih zajednica koje ovise o ribarstvu kako bi se ažurirali postojeći ili stvorili novi sadržaji interpretacije baštine/nasljeđa temeljene na ribarstvu/akvakulturi, – Potpora inovacijama unutar postojećih te osmišljavanje novih događanja i izložbi u svrhu interpretacije baštine. 															
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti)	FLAG Škoji, RERA – Razvojna agencija Splitsko-dalmatinske županije i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata															
Ciljani korisnici	Jedinice lokalne samouprave, javne ustanove, obrazovne institucije i dr., Organizacije civilnog društva (udruge), Zadruge, klasteri; Samozaposleni u ribarstvu, Poduzeća u ribarstvu i akvakulturi (uključujući i trgovinu ribom/morskim plodovima), Gospodarski subjekti izvan sektora ribarstva/akvakulture idr.															
Kriteriji prihvatljivosti	Prihvatljive su sve aktivnosti koje doprinose ostvarenju cilja LRSR i ciljeva OPPR za LEADER-CLLD, izuzev onih koje uključuju troškove sukladne Članku 11. Uredbe (EU) 508/2014. Uvjeti i kriteriji prihvatljivosti za prihvatljive aktivnosti (operacije) prvenstveno su definirani u glavi V, poglavljima I, II i IV Uredbe (EU) 508/2014. Dodatni kriteriji odabira na razini lokalne zajednice navedeni su u Dodatku 4.															
Intenzitet potpore	Sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 intenzitet potpore iznosi 50% ukupnih prihvatljivih troškova. Uvećanje intenziteta potpore moguće je u sljedećim situacijama: <ul style="list-style-type: none"> - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog korisnika u partnerskim projektima koji omogućuju korištenje aktivnosti i rezultata projekta dva ili više korisnika i omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 80% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog interesa za širi krug dionika područja 2 ili više JLS što se dokazuje pismom potpore JLS-a, a temeljem strateškog razvojnog plana JLS za operacije koje omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - za operacije kojima je korisnik javnopravno tijelo ili poduzeće kojem je povjereno obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 2. Pravilnika 															
Mjerljivi pokazatelji ostvarenja (isporuke, <i>outputi</i>) mjere do 2019./2023.																
Pokazatelj ostvarenja	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 50%;"></th> <th style="width: 25%;">Međuevaluacija 2019. / broj</th> <th style="width: 25%;">Ciljana vrijednost 2023. / broj</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Predstavnici javne interesne skupine kojima je pružena potpora</td> <td style="text-align: center;">3</td> <td style="text-align: center;">4</td> </tr> <tr> <td>Predstavnici interesne skupine civilnog društva kojima je pružena potpora</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">0</td> </tr> <tr> <td>Predstavnici gospodarske interesne skupine kojima je pružena potpora</td> <td style="text-align: center;">0</td> <td style="text-align: center;">0</td> </tr> <tr> <td>Financijski podržani projekti za realizaciju ove Mjere (ukupno, svi)</td> <td style="text-align: center;">2</td> <td style="text-align: center;">3</td> </tr> </tbody> </table>		Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj	Predstavnici javne interesne skupine kojima je pružena potpora	3	4	Predstavnici interesne skupine civilnog društva kojima je pružena potpora	0	0	Predstavnici gospodarske interesne skupine kojima je pružena potpora	0	0	Financijski podržani projekti za realizaciju ove Mjere (ukupno, svi)	2	3
	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj														
Predstavnici javne interesne skupine kojima je pružena potpora	3	4														
Predstavnici interesne skupine civilnog društva kojima je pružena potpora	0	0														
Predstavnici gospodarske interesne skupine kojima je pružena potpora	0	0														
Financijski podržani projekti za realizaciju ove Mjere (ukupno, svi)	2	3														

Financijski podržani projekti partnera unutar jedne (pojedinačne) interesne skupine	1	1
Financijski podržani projekti partnera iz javne i privatne interesne skupine	0	1
Financijski podržani projekti partnera iz tri pojedinačne interesne skupine	0	0
Mjerljivi pokazatelji očekivanih rezultata mjere do 2019./2023.		
Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	0	0
Sačuvana radna mjesta	2	2
Stvoreni gospodarski subjekti	0	0
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav upravljanja okolišem	3	4
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav jednakosti / jednakih mogućnosti	3	4
Prioritetna Mjera 2.2²⁴	Promicanje zaštite okoliša i prirodne baštine u području ribarstva/akvakulture i ublažavanje klimatskih promjena	
Obrazloženje Mjere s pratećim aktivnostima prema iskazanim potrebama definiranim konzultacijskim procesom izrade LRSR		
<p>Očuvani riblji fond i prirodni resursi temelj su održivog i konkurentnog sektora ribarstva na području FLAG-a Škoji. Cilj mjere je stvoriti uvjete za održivo očuvanje prirodnih resursa nužnih za sektor ribarstva. Mjerom je potrebno upravljati na lokalnoj razini zbog iznimne vrijednosti zaštićenih područja FLAG-a Škoji i identificiranog zajedničkog interesa dionika koje je potrebno dodatno motivirati za partnerstva u implementaciji ove mjere.</p> <p>a. Razvoja ekološkog turističkog proizvoda koji podržava očuvanje morskog okoliša i ribljeg fonda:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Razvoj tematskih staza i sadržaja u prirodi koje uključuju doživljaj visoke prirodne vrijednosti područja te educiraju i informiraju posjetitelje o potrebi zaštite okoliša i očuvanju njegove krajobrazne i biološke raznolikosti, – Potpora aktivnosti čišćenja okoliša, posebno vezano uz morske naplavine u obalnim područjima, podvodnih onečišćenja i sl. u obliku turističke atrakcije u kojoj mogu sudjelovati posjetitelji <p>b. Obnovljivi izvori energije (OIE):</p> <ul style="list-style-type: none"> – Potpora informativnim/promotivnim aktivnostima uporabe obnovljivih izvora u obalnim zajednicama i unutar ribarstva/akvakulture, potpora nabavi malih sustava OIE u ribarstvu i akvakulturi (za male gospodarske subjekte) ili ribarskim (obalnim) zajednicama (na maloj društvenoj infrastrukturi) 		
Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti)	FLAG Škoji, RERA – Razvojna agencija Splitsko-dalmatinske županije i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata	
Ciljani korisnici	Jedinice lokalne samouprave, javne ustanove, obrazovne institucije i dr., Organizacije civilnog društva (udruge), Zadruge, klasteri; Samozaposleni u ribarstvu, Poduzeća u ribarstvu i akvakulturi (uključujući i trgovinu ribom/morskim plodovima), Gospodarski subjekti izvan sektora ribarstva/akvakulture idr.	

²⁴ Mjera 2.2, aktivnost c) *Potpora projektima očuvanja i zaštite zaštićenih područja* sa svim pratećim podaktivnostima, uklonjena je u LRSR temeljem Odluka Upravljačkog tijela, vidi Napomenu na početnoj stranici.

Kriteriji prihvatljivosti	Prihvatljive su sve aktivnosti koje doprinose ostvarenju cilja LRSR i ciljeva OPPR za LEADER-CLLD, izuzev onih koje uključuju troškove sukladne Članku 11. Uredbe (EU) 508/2014. Uvjeti i kriteriji prihvatljivosti za prihvatljive aktivnosti (operacije) prvenstveno su definirani u glavi V, poglavljima I, II i IV Uredbe (EU) 508/2014. Dodatni kriteriji odabira na razini lokalne zajednice navedeni su u Dodatku 4.	
Intenzitet potpore	Sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 intenzitet potpore iznosi 50% ukupnih prihvatljivih troškova. ²⁵ Uvećanje intenziteta potpore moguće je u sljedećim situacijama:	
	<p>A) ZA OPERACIJE KOJE NE OBUHVAĆAJU MJERE IZ GLAVE V. POGLAVLJA I., II., I IV. UREDBE (EU) BR. 508/2014</p> <ul style="list-style-type: none"> - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog korisnika u partnerskim projektima koji omogućuju korištenje aktivnosti i rezultata projekta dva ili više korisnika i omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 80% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog interesa za širi krug dionika područja 2 ili više JLS što se dokazuje pismom potpore JLS-a, a temeljem strateškog razvojnog plana JLS za operacije koje omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - za operacije kojima je korisnik javnopravno tijelo ili poduzeće kojem je povjereno obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 2. Pravilnika <p>B) ZA OPERACIJE KOJE OBUHVAĆAJU MJERE IZ GLAVE V. POGLAVLJA I., II., I IV. UREDBE (EU) BR. 508/2014</p> <ul style="list-style-type: none"> - u slučaju kad pojedinačna operacija koja se provodi u okviru Glave V., poglavlja I., II. ili IV. Uredbe (EU) br. 508/2014 zadovoljava sva tri kriterija iz čl. 8. st. 3. Pravilnika (zajednički interes, zajednički korisnik, inovativne značajke na lokalnoj razini) intenzitet potpore iznosi 100%, sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 - za operacije na otoku Visu moguće je uvećanje od 35% sukladno Prilogu I Uredbe (EU) br. 508/2014. 	
Mjerljivi pokazatelji ostvarenja (isporuke, <i>outputi</i>) mjere do 2019./2023.		
Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Predstavnicima javne interesne skupine kojima je pružena potpora	0	5
Predstavnicima interesne skupine civilnog društva kojima je pružena potpora	0	2
Predstavnicima gospodarske interesne skupine kojima je pružena potpora	0	0

²⁵ Za operacije koje obuhvaćaju mjere iz Glave V. Poglavlja I., II i IV Uredbe (EU) br. 508/2014 primjenjuju se uvjeti, kriteriji i ljestvice doprinosa utvrđene za te operacije uz primjenu mogućnosti uvećanja sukladno članku 94. i Prilogu I Uredbe (EU) br. 508/2014

Financijski podržani projekti za realizaciju ove Mjere (ukupno, svi)	0	6
Financijski podržani projekti partnera unutar jedne (pojedinačne) interesne skupine	0	1
Financijski podržani projekti partnera iz javne i privatne interesne skupine	0	1
Financijski podržani projekti partnera iz tri pojedinačne interesne skupine	0	0
Mjerljivi pokazatelji očekivanih rezultata mjere do 2019./2023.		
Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	0	2
Sačuvana radna mjesta	0	2
Stvoreni gospodarski subjekti	0	0
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav upravljanja okolišem	0	7
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav jednakosti / jednakih mogućnosti	0	7

Strateški cilj 3	Upotreba i razvijanje vještina, talenta i tradicijskih znanja lokalnih obalnih zajednica	
Obrazloženje cilja		
<p>Prema osnovnoj analizi stanja i SWOT analizi razvidno je kako područje FLAG-a stagnira u broju stanovnika no alarmantni su pokazatelji vitalnosti područja. Prosječni indeks starenja stanovnika FLAG-a Škoji iznosi 249,1% (što je iznad prosjeka Republike Hrvatske, ali i iznad prosjeka SDŽ). Najdramatičnij indeks starenja je na području Sućurja i Šolte. Prosječni prirodni prirast FLAG-a ima negativan predznak i iznosi -14,4 (jedino Grad Hvar ima pozitivan prirodni prirast, 7) dok je vitalni indeks, odnosno broj rođenih na 100 umrlih, također dokaz starenja i depopulacije područja jer iznosi 61,8 (što je iznad prosjeka SDŽ i RH). Sve to ukazuje na migraciju mladih, posebno iz ruralnih obalnih zajednica, te doseljavanje stanovnika treće životne dobi. Jedna od osnovnih zadaća FLAG-a je privlačenje mladih u sektore ribarstva i akvakulture te diverzificirane djelatnosti povezane s njima, u obalnim područjima. Mladima je prvenstveno potrebno omogućiti inicijalnu edukaciju te razviti mogućnosti zapošljavanja.</p>		
Indikativni indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (result indicators) na razini Strateškog cilja 3 LRSR (sukladno pokazateljima rezultata za Prioritet Unije I, Specifičan cilj OPPR 1.)		
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	Sačuvana radna mjesta	Stvoreni gospodarski subjekti
1	6	0
Izvor informacija	Izvješća UT i FLAG-a Škoji	
<p>Prioritetne mjere (grupe aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima OPPR 2014.-2020.</p>		
Prioritetna Mjera 3.1	Cjeloživotno učenje i privlačenje mladih ljudi u području/djelatnostima ribarstva i akvakulture	
<p>Obrazloženje Mjere s pratećim aktivnostima prema iskazanim potrebama definiranim konzultacijskim procesom izrade LRSR</p>		

Namjera ove mjere je realizirati potrebe iskazane tijekom konzultacijskih procesa s razvojnim dionicima pri čemu je zadržavanje mladih i potpora jačanju ljudskih kapaciteta putem omogućavanja cjeloživotne edukacije prepoznata kao jedan od glavnih i ključnih razvojnih prioriteta koji omogućuje dugoročan razvoj područja FLAG-a Škoji, a posebno usmjereno promociji odnosno porastu atraktivnosti zanimanja u ribarstvu i akvakulturi, djelatnosti vezanih uz sektor ribarstva i akvakulture te razvoju njihove održivosti i konkurentnosti. Mjera direktno ostvaruje ciljeve LEADER-CLLD-a u okviru OPPR. U konzultacijama se poseban naglasak stavio na niz područja u kojima LEADER-CLLD program može pružiti potporu u razvoju vještina. Posebno se raspravljalo o potrebama za razvoj i unaprjeđenje širokih ribolovnih vještina i lokalnih te specifičnih znanja koje se odnose, ne samo na mlade, već na sve zaposlene i sudionike u razvoju sektora ribarstva i akvakulture. Mjeru je ključno provoditi na lokalnoj razini radi jačanja socijalnog kapitala lokalne zajednice.

Aktivnosti koje je prioritetno provoditi uključuju:

- a. Poboljšavanje mogućnosti i uvjeta odgoja, obrazovanja i naukovanja djece i mladih u sklopu formalnih programa odgoja i obrazovanja koje provede odgojno-obrazovne ustanove:
 - Potpora razvoju postojećih i stvaranju novih odgojnih programa te programa naukovanja, obrazovanja i usavršavanja, a koji se odnose na sektore vezane za ribarstvo i akvakulturu, posebice morski (obalni) turizam, ugostiteljstvo i kuharstvo, istraživanje mora/obalnih područja (znanstvene aktivnosti) te povezivanje mladih u procesu školovanja s dionicima iz gospodarstva
- b. Razvoj i provedba neformalnih programa i aktivnosti usvajanja znanja i vještina povezanih sa sektorom ribarstva i akvakulture namijenjenih širokom krugu dionika
 - Potpora aktivnostima namijenjenima razvoju poslovnih i tehničkih znanja i vještina važnih za razvoj i promociju održivog i konkurentnog sektora ribarstva i akvakulture putem edukativnih, informativnih i promotivnih aktivnosti, uključujući aktivnosti poput prijenosa tradicijskih znanja i vještina ribara treće životne dobi na mladu generaciju te aktivnosti povezane s morskim okolišem, ribarstvenom baštinom, ribarstvom i akvakulturom, ako bi se u iste uključilo što više stanovnika ribarstvenog područja svih dobi u svrhu jačanja njihove svijesti o obilježjima i vrijednosti ribarstvene zajednice u kojoj žive.

Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti)	FLAG Škoji, RERA – Razvojna agencija Splitsko-dalmatinske županije i druge potporne organizacije i ustanove u javnom vlasništvu, privatne konzultantske tvrtke i organizacije koje će pružiti potporu ciljanim skupinama odnosno korisnicima – nositeljima projekata
Ciljani korisnici	Jedinice lokalne samouprave, javne ustanove, obrazovne institucije i dr., Organizacije civilnog društva (udruge), Zadruge, klasteri; Samozaposleni u ribarstvu, Poduzeća u ribarstvu i akvakulturi (uključujući i trgovinu ribom/morskim plodovima), Gospodarski subjekti izvan sektora ribarstva/akvakulture idr.
Kriteriji prihvatljivosti	Prihvatljive su sve aktivnosti koje doprinose ostvarenju cilja LRSR i ciljeva OPPR za LEADER-CLLD, izuzev onih koje uključuju troškove sukladne Članku 11. Uredbe (EU) 508/2014. Uvjeti i kriteriji prihvatljivosti za prihvatljive aktivnosti (operacije) prvenstveno su definirani u glavi V, poglavljima I, II i IV Uredbe (EU) 508/2014. Dodatni kriteriji odabira na razini lokalne zajednice navedeni su u Dodatku 4.

Intenzitet potpore	<p>Sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 intenzitet potpore iznosi 50% ukupnih prihvatljivih troškova.²⁶</p> <p>Uvećanje intenziteta potpore moguće je u sljedećim situacijama:</p> <p>A) ZA OPERACIJE KOJE NE OBUHVAĆAJU MJERE IZ GLAVE V. POGLAVLJA I., II., I IV. UREDBE (EU) BR. 508/2014</p> <ul style="list-style-type: none"> - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog korisnika u partnerskim projektima koji omogućuju korištenje aktivnosti i rezultata projekta dva ili više korisnika i omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 80% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - u slučaju zadovoljenja kriterija zajedničkog interesa za širi krug dionika područja 2 ili više JLS što se dokazuje pismom potpore JLS-a, a temeljem strateškog razvojnog plana JLS za operacije koje omogućuju javni pristup svojim rezultatima intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 3. Pravilnika, - za operacije kojima je korisnik javnopravno tijelo ili poduzeće kojem je povjereno obavljanje usluga od općeg gospodarskog interesa intenzitet potpore iznosi 100% sukladno čl. 8. st. 2. Pravilnika <p>B) ZA OPERACIJE KOJE OBUHVAĆAJU MJERE IZ GLAVE V. POGLAVLJA I., II., I IV. UREDBE (EU) BR. 508/2014</p> <ul style="list-style-type: none"> - u slučaju kad pojedinačna operacija koja se provodi u okviru Glave V., poglavlja I., II. ili IV. Uredbe (EU) br. 508/2014 zadovoljava sva tri kriterija iz čl. 8. st. 3. Pravilnika (zajednički interes, zajednički korisnik, inovativne značajke na lokalnoj razini) intenzitet potpore iznosi 100%, sukladno članku 95. Uredbe (EU) br. 508/2014 - za operacije na otoku Visu moguće je uvećanje od 35% sukladno Prilogu I Uredbe (EU) br. 508/2014.
--------------------	--

Mjerljivi pokazatelji ostvarenja (isporuke, *outputi*) mjere do 2019./2023.

Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Predstavnicima javne interesne skupine kojima je pružena potpora	0	2
Predstavnicima interesne skupine civilnog društva kojima je pružena potpora	0	2
Predstavnicima gospodarske interesne skupine kojima je pružena potpora	0	0
Financijski podržani projekti za realizaciju ove Mjere (ukupno, svi)	0	3
Financijski podržani projekti partnera unutar jedne (pojedinačne) interesne skupine	0	1
Financijski podržani projekti partnera iz javne i privatne interesne skupine	0	1

²⁶ Za operacije koje obuhvaćaju mjere iz Glave V. Poglavlja I., II i IV Uredbe (EU) br. 508/2014 primjenjuju se uvjeti, kriteriji i ljestvice doprinosa utvrđene za te operacije uz primjenu mogućnosti uvećanja sukladno članku 94. i Prilogu I Uredbe (EU) br. 508/2014

Financijski podržani projekti partnera iz tri pojedinačne interesne skupine	0	0
Mjerljivi pokazatelji očekivanih rezultata mjere do 2019./2023.		
Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	0	0
Sačuvana radna mjesta	0	2
Stvoreni gospodarski subjekti	0	0
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav upravljanja okolišem	0	4
Subjekti koji su usvojili ili poboljšali sustav jednakosti / jednakih mogućnosti	0	4

Strateški cilj	Jačanje participativnije uključenosti u lokalni razvoj	
4²⁷		
Objašnjenje cilja		
<p>Izuzev malog broja pravnih (poduzeća i zadruga – 7) u ribarstvu i akvakulturi sektor ribarstva na području FLAG-a obuhvaća uglavnom male ribare (250 ribara s povlasticom za gospodarski ribolov). Upravljanje razvojem ribarstva i akvakulture uključuje daleko više od primjene zakonske regulative i smjernica nadređenih politika – to je autohtoni način života. Uloga FLAG-a Škoji ključna je za potporu razvojnim dionicima ribarstvenog područja u jačanju kapaciteta i sudjelovanja u svim procesima planiranja i implementacije razvoja na drugim razinama kao i kroz provedbu LRSR putem kreiranja i jačanja partnerstva javnog i privatnog sektora koji zajedno osmišljavaju i ostvaruju projekte koji vode poboljšanju života u lokalnim zajednicama u čitavom ribarstvenom području. No kako bi se to ostvarilo, FLAG treba potporu za svoje aktivnosti, za jačanje svojih kapaciteta za provedbu LRSR-a. FLAG-a je jedan od važnih aktivatora u lokalnim ribarstvenim (obalnim) zajednicama koji animira, potiče i uključuje širok krug razvojnih dionika te tako doprinosi jačanju kohezije jedinstvene ribarstvene zajednice, stvarajući poticajno okruženje za kvalitetan i održiv društveno-ekonomski razvoj.</p>		
Indikativni indikatori (mjerljivi pokazatelji) rezultata/naziv pokazatelja (result indicators) na razini Strateškog cilja 4 LRSR (sukladno pokazateljima rezultata za Prioritet Unije I, Specifičan cilj OPPR 1.)		
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	Sačuvana radna mjesta	Stvoreni gospodarski subjekti
1	2	0
Izvor informacija	Izvješća UT i FLAG-a Škoji	
<p>Prioritetne mjere (grupe aktivnosti) za postizanje cilja (očekivanih rezultata) s pripadajućim tipovima operacija za njihovu realizaciju prema mogućnostima OPPR 2014.-2020.</p>		
Prioritetna Mjera 4.2	Vođenje provedbe LRSR, rad i jačanje kapaciteta FLAG-a	
Objašnjenje Mjere s pratećim aktivnostima prema iskazanim potrebama definiranim konzultacijskim procesom izrade LRSR		
<p>Za vođenje LRSR rad i jačanje kapaciteta FLAG-a Škoji potrebno je osigurati sredstava za troškove rada, osoblja, za osposobljavanje, edukaciju i usavršavanje, za publicitet i vidljivost djelovanja, za suradnju i umrežavanje s drugim FLAG-ovima i razvojnim organizacijama, za potporu potencijalnim korisnicima u razvoju operacija i pripremi zahtjeva za potporu, za</p>		

²⁷ Mjera 4.1 uklonjena je iz LRSR temeljem Odluka Upravljačkog tijela, vidi Napomenu na početnoj stranici.

sudjelovanje u upravljanju lokalnim razvojem. Aktivnosti FLAG-a omogućuju poticanje daljnjeg socio-ekonomskog razvoja područja, a njihovim povezivanjem s gospodarskim sektorom stvara se jaka multisektorska razvojna platforma.

Predviđene aktivnosti unutar ove mjere definirane su Člankom 63. Uredbe (EU) 508/2014. te Ugovorom s Upravljačkim tijelom za provedbu LRSR.

Odgovorni za provedbu Mjere (aktivnosti)	FLAG Škoji	
Ciljani korisnik	FLAG Škoji	
Kriteriji prihvatljivosti	Aktivnosti provedbe lokalne razvojne strategije u ribarstvu koji provodi lokalna zajednica putem rada članova i ureda FLAG-a temeljem Članka 63. Uredbe (EU) 508/2014.	
Intenzitet potpore	100% sukladno odredbama Pravilnika	
Mjerljivi pokazatelji ostvarenja (isporuke, <i>outputi</i>) mjere do 2019./2023.		
Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Inicijative/projekti kojima je pružena potpora (u pripremi razvojnih projekata)	30	40
Financijski podržani projekti za realizaciju LRSR (ukupno, svi)	2	18
Organizirane animacijske aktivnosti	30	45
Mjerljivi pokazatelji očekivanih rezultata mjere do 2019./2023.		
Pokazatelj ostvarenja	Međuevaluacija 2019. / broj	Ciljana vrijednost 2023. / broj
Stvorena radna mjesta (novozaposleni)	1	1
Sačuvana radna mjesta	2	2
Pravne i fizičke osobe kojima je pružena potpora (u pripremi razvojnih projekata)	50	60
Pravne i fizičke osobe uključene u financijski podržane projekte	3	21
Sudionici u animacijskim aktivnostima	150	300

4.3 OPIS ODABIRA PROJEKATA NA RAZINI FLAG-A

Metodologija odabira projekata na razini FLAG-a temeljem provedbe 8. načela CLLD pristupa lokalnom razvoju vođenom lokalnom zajednicom (decentralizirani pristup provedbe lokalnog razvoja) detaljno se definira internim procedurama organizacije koje odobrava Upravni odbor FLAG-a. U ovom poglavlju okvirno je opisan postupak odabira projekata koji se, sažeto, sastoji od sljedećih aktivnosti:

Priprema i objava FLAG Natječaja

FLAG administratori (stručna služba odnosno ured FLAG-a uz ev. potporu vanjskih suradnika, prema potrebi) pripremaju dokumentaciju koja minimalno sadrži: predmet, svrhu i iznos raspoloživih sredstava FLAG Natječaja; uvjete prihvatljivosti nositelja projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti projekta i dokumentaciju; uvjete prihvatljivosti troškova i dokumentaciju; kriterije odabira projekata i dokumentaciju za ocjenu usklađenosti projekta s kriterijima; prag prolaznosti; prihvatljive i neprihvatljive troškove; detaljni postupak odabira projekata; visinu i intenzitet potpore (s jasno definiranim uvećanjima); način, uvjete i rokove

prijave projekta; rokove i uvjete za podnošenje prigovora te popis priloga i obrazaca. Dokumentacija natječaja sadržavat će i druge dokumente poput vodiča za korisnike i sl. Nakon odobrenja ukupne natječajne dokumentacije od strane nadležnog tijela FLAG-a, FLAG Natječaj, s pripadajućim obrascima, priložima, vodičima i ostalom dokumentacijom, objavljuje se na mrežnoj stranici FLAG-a. Poziv se objavljuje i na funkcionalnim i operativnim mrežnim stranicama svih članova FLAG-a te se javnost izvješćuje preko tiskanih i drugih medija na lokalnoj i regionalnoj razini. Detaljna provedba bit će propisana samim natječajem, dok će, u prije i u vrijeme njegova trajanja, FLAG provoditi animacijske aktivnosti kako bi korisnike što kvalitetnije pripremio za prijave.

Podnošenje, zaprimanje i stvaranje prijavnog dosjea projekta te administrativna kontrola; ocjenjivanje i odabir projekata

Projektni prijedlozi zaprimaju se putem službene adrese FLAG-a. Način podnošenja prijave projekata jasno će biti naznačen u FLAG Natječaju. Otvaranje prijave projekata pristiglih na FLAG natječaj obavlja Povjerenstvo kojeg imenuje Upravni odbor FLAG-a. Povjerenstvo čini njegov Predsjednik te LAG administratori.

Nakon zaprimanja prijava provodi se administrativna kontrola koja, ujedno, predstavlja i 1. fazu u postupku odabira projekata za provedbu LRSR. Tijekom ove faze, FLAG može zatražiti i nadopunu dokumentacije dostavljene od strane nositelja projekata koji su se prijavili na natječaj. Cilj 1. faze je provjera: potpunosti prijave, prihvatljivosti nositelja projekta te osnovnih uvjeta prihvatljivosti projekta. Nakon administrativne provjere, započinje 2. faza koja predstavlja kvalitativno ocjenjivanje prijave od strane Ocjenjivačkog odbora kojeg imenuje Upravni odbor FLAG-a, a koja se provodi sukladno definiranim internim procedurama FLAG-a i kriterijima odabira definiranim LRSR. Rezultat ovih analiza je rang lista projekata s pratećom dokumentacijom koja se upućuje na odlučivanje Upravnom odboru FLAG-a. Upravni odbor, zatim, provodi procjenu projektnih prijedloga prema izvješću i privremenoj rang listi te provjere sukladnosti s kriterijima za vrednovanje i odabir projekata. Na odluke Upravnog odbora, nositelji projekata imaju mogućnost prigovora tijelu FLAG-a nadležnom za prigovore – Nadzornom odboru FLAG-a. Odluke Nadzornog odbora FLAG-a moraju biti jasne i konačne i ne mogu ni na koji način biti promijenjene od strane Upravnog odbora FLAG-a. U slučaju da je prigovor prihvaćen, prijava projekta se vraća u administrativnu obradu.

Popis projekata koji su odabrani od strane FLAG-a bit će objavljen na mrežnoj stranici FLAG-a nakon utvrđivanja rang liste odabranih projekata. Objava uključuje najmanje sljedeće podatke: naziv nositelja projekta, naziv projekta i njegov kratak opis, intenzitet potpore i iznos potpore.

Nakon završetka natječaja i postupka odabira projekata na razini FLAG-a, sva postupovna dokumentacija i odluke o odabiru dostavljaju se Upravljačkom tijelu na konačno odobrenje. Lista potvrđenih i odobrenih projekata od strane Upravljačkog tijela objavljuje se na mrežnim stranicama FLAG-a Škoji.

Odobreni projekti podložni su postupcima redovne kontrole (Posjet operaciji i Kontrola na terenu) sukladno procedurama opisanim u općim i internim aktima FLAG-a Škoji, odredbama važećeg Pravilnika o uvjetima, kriterijima, načinu odabira, financiranja i provedbe LRSR i Smjercama za provedbu LRSR Upravljačkog tijela.

4.4 INOVATIVAN I INTEGRIRANI KARAKTER STRATEGIJE

LRSR FLAG-a Škoji izrađena je provedbom metodologije odozdo prema gore i strukturirana je na način kako međusobne sukladnosti svakog od programiranih ciljeva i pripadajućih mjera (grupa aktivnosti), što je razvidno kroz kumulativne doprinose ciljevima OPPR/ZRP, tako i maksimizaciji doprinosa horizontalnim, međusektorskim ciljevima – poticanju inovacija s

posebnim naglaskom na očuvanje i održivo korištenje razvojne resursne osnove/okoliša, prilagodbu i ublažavanje utjecaja klimatskih promjena i rodnu jednakost/zabranu diskriminacije, odnosno omogućavanje jednakih mogućnosti svim društvenim skupinama. Integrirani i višesektorski razvoj područja FLAG-a Škoji postiže se kroz kombinaciju aktivnosti koje se planiraju provoditi, a imaju pozitivan međusobni odnos. Konkretno, provedbom pojedinih Mjera pozitivno se utječe na provedbu drugih akcija, odnosno prisutan je pozitivan relacijski indeks. Horizontalni, međusektorski ciljevi ugrađeni su u cijelu LRSR i putem kriterija odabira projekata, kako je i vidljivo iz sustava pokazatelja provedbe pojedine mjere. Integracijski utjecaj djelovanja FLAG-a u provedbi LRSR posebno je vidljiv putem sustava dodijele više razine javne potpore partnerskim projektima predstavnika različitih interesnih skupina lokalnih razvojnih dionika.

Poticanje inovacija

FLAG Škoji provedbom svih prioritetnih aktivnosti usmjeren je poticanju inovativnog pristupa razvoju lokalnih ribarstvenih (obalnih) zajednica. Inovacije ne moraju biti potpuno inovativan pristup ili tehnologija u ribarstvenom području, već ona može biti inovativan pristup ili tehnologija za pojedinog gospodarskog razvojnog dionika, bez obzira na veličinu investicije. Općenito rečeno, svi kriteriji ocjenjivanja, odnosno rangiranja općeg doprinosa projekata načelima provedbe LEADER/CLLD pristupa razvoju lokalnih zajednica, omogućuju prioritizaciju projektnim prijedlozima koji uvode bilo koji oblik inovacije/inovativnosti u ribarstvenom području FLAG-a. Posebna pažnja, kao i razina javne potpore, bit će posvećena projektima međusobne suradnje razvojnih dionika, posebno onih iz različitih interesnih skupina, što je zaokret u načinu osmišljavanja i poticanja razvoja lokalnih zajednica koje prerastaju u jedinstvenu kohezivnu razvojnu cjelinu.

Održivi razvoj

Primjena načela održivog razvoja obvezno je ugrađena u sve projekte kojima će FLAG pružati potporu. Održivi razvoj zasniva se na tri osnovna stupa – socijalne odnosno društvene, ekonomske (gospodarske) i ekološke održivosti. Realizacijom mjera za postizanje svih ciljeva LRSR potiče se ulaganje u nove tehnologije i stjecanje novih znanja i vještina, posebno u ribarstvu i akvakulturi te diverzificiranim djelatnostima u obalnim područjima, čime će se osiguravati prvenstveno smanjenje utjecaja na klimatske promjene ali i klimatskih promjena na razvoj lokalnih zajednica. Također, posebnim usmjerenjem na potporu i promociju uvođenja obnovljivih izvora energije, područje FLAG-a, koje je prostor s najviše sunčanih dana u godini u Hrvatskoj, pomaže samoodrživosti gospodarstva i očuvanju okoliša. Prijenosom znanja i inovacija poticat će se provedba projekata koji doprinose smanjenju štetnog utjecaja proizvodnje na klimatske promjene i dodatno educirati stanovništvo o potrebi ublažavanja klimatskih promjena i utjecaju proizvodnje na klimatske promjene. Zeleni rast i održiva upotreba resursa – najvažnije su promjene za sljedeće programsko razdoblje. Ribarstveno područje FLAG-a Škoji obuhvaća vrijedna područja zaštićene prirode gdje je provedbom LRSR potrebno stvoriti suživot gospodarskog razvoja i biološke raznolikosti. Sve aktivnosti koje će se sufinancirati moraju biti u skladu sa zahtjevima navedenim u nacionalnim i EU propisima o okolišu, dok će se u aktivnostima edukacije i animacije od strane FLAG-a budući nositelji projekata informirati o provedbi sustava „zelene nabave“. Također, svi korisnici će morati dokazati kako njihov projekt neće imati štetan utjecaj na okoliš da potvrde kako je on ekološki neutralan i/ili predstave kako će projekt pozitivno doprinijeti održivom razvoju. Također će se provjeravati i provedba odgovarajućih aktivnosti ublažavanja klimatskih promjena. FLAG će, tijekom provedbe LRSR, pratiti ispunjavanje načela održivog razvoja na razini projekta kroz izvješća o praćenju, kao i kroz kontrolu provedbe projekta na lokaciji te naknadnim vrednovanjem doprinosa na ciljeve horizontalnih načela. Važno je istaknuti kako će se prilikom

osmišljavanja i implementacije projekata implementirati sve adekvatne smjernice Uredbe o uspostavi okvira za djelovanje RH u zaštiti morskog okoliša (NN 136/11) kojom je u nacionalno zakonodavstvo uvedena Okvirna direktiva o morskoj strategiji (ODMS) koja uključuje obvezu poduzimanja potrebnih mjera za postizanje ili održavanje dobrog stanja morskog okoliša (DSO) te predstavlja zakonodavni okvir koji povezuje razne politike i potiče uključivanje pitanja okoliša u druge politike te pruža opći okvir za usklađivanje mjera koje se trebaju poduzeti, odnosno omogućuje upotpunjavanje postojećih s mjerama na temelju drugih zakona i međunarodnih sporazuma, primjenjujući pritom „ekosustavni pristup upravljanja“ kao strateški pristup integriranom upravljanju morskim okolišem koji na uravnotežen način potiče očuvanje i iskorištavanje prirodnih resursa. Nadalje, Vlada RH je donijela Uredbu o izradi i provedbi Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem kojom se dugoročno određuju i usmjeravaju ciljevi upravljanja morskim okolišem i morskim područjem na načelima održivog razvitka i integralnog upravljanja obalnim područjem u skladu s ukupnim gospodarskim, društvenim, socijalnim i kulturnim razvitkom, a u tijeku je donošenje Strategije upravljanja morskim okolišem i obalnim područjem RH za razdoblje 2017.-2023. Navedenim smjernicama usmjerena je cjelokupna provedba LRSR, ciljevi i mjere kreirani su tako da se smanji negativan utjecaj na okoliš kako ribarstva i akvakulture, tako i svih drugih, diverzificiranih, aktivnosti. Kriteriji za ocjenjivanje projekata usmjereni su na poticanje aktivnosti koje štite okoliš te aktivnosti očuvanja i revitalizacije bioraznolikosti, na što su direktno usmjerene aktivnosti planirane realizacijom cilja 3, mjere 3.1. Praćenje specifičnih pokazatelja održivosti okoliša uključeni su u pokazatelje ostvarenja mjera.

Promicanje ravnopravnosti muškaraca i žena i zabrana diskriminacije (Članak 7. Uredbe (EU) 1303/2013) – primjena načela Jednakih mogućnosti

Promicanje rodne ravnopravnosti u ribarstvenim područjima jedan je od horizontalnih ciljeva EFPR. Tijekom formiranja FLAG-a i konzultacijskih procesa u izradi LRSR posebna pažnja se posvetila upravo uključivanju žena kao i predstavnika drugih osjetljivih društvenih skupina. Svi projekti kojima će se pružiti potpora provedbom LRSR neće smjeti uvoditi elemente rodne neravnopravnosti ili separacije osjetljivih skupina, što je razvidno i iz pokazatelja ostvarenja svih navedenih mjera - pokazatelj usvajanja ili poboljšanja sustava jednakosti/jednakih mogućnosti. Jednake mogućnosti jedan su od ključnih kriterija odabira projekata kojima će biti pružena javna potpora od strane FLAG-a.

4.5 UMREŽAVANJE I SURADNJA S DRUGIM FLAG-OVIMA

Suradnja između FLAG-ova i drugih razvojnih dionika ribarstvenih područja uključuje razmjenu dostignuća, iskustava i znanja. Aktivnosti suradnje unutar okvira Uredbe (EU) 508/2014 Članak 64., odn. 1303/2013 Članak 35. te podrazumijevaju prijenos znanja i iskustava, primjera dobre prakse, diseminaciju inovativnosti i razvoj temeljen na iskustvu. Dva su opća oblika suradnje u kojima će djelovati FLAG Škoji, to su prvenstveno daljnji razvoj sustava institucionalnog umrežavanja putem mreža razvoja ribarstvenih područja na EU (FARNET) i nacionalnoj razini u okviru provedbe aktivnosti III b (sudjelovanje u radu Nacionalne mreže FLAG-ova koja će se osnovati u okviru provedbe OPPR, te u radu drugih mreža za razvoj LEADER/CLLD programa) te poseban oblik – projektna suradnja koja podrazumijeva razvoj zajedničkih projekata FLAG-ova i njihovih razvojnih dionika. Projektna suradnja, nije planirana provedbom OPPR RH 2014.-2020. U slučaju izmjene OP-a ili odobrenja sukladnih aktivnosti, iste će se ugraditi u izmjenu LRSR za razdoblje 2014.-2020.

4.6 USKLAĐENOST S NADREĐENIM STRATEŠKIM DOKUMENTIMA

LRSR FLAG-a Škoji prvenstveno je usklađena s ciljevima i prioritetima OPPR (a time i ciljevima Zajedničke ribarstvene politike RH i EU). LRSR namijenjena je djelovanju unutar

ovog sveobuhvatnog okvira kao odgovor na hijerarhijsku vezu između strategije Europa 2020 za pametan, održiv i uključiv rast, reformirane ZRP-e, Strategije EU za Jadransko-jonsku regiju (EUSAIR), Strategije EU za Dunavsku regiju (EUSDR, Stup „Zaštita okoliša“).

Nadređeni strateški razvojni dokument županijske razine kojemu direktno doprinosi LRSR FLAG-a Škoji je Županijska razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije do 2020. Doprinos LRSR mjeri se putem indikatora isporuka (*outputa*) na razini mjera kojima se kumulativno mjeri ostvarenje rezultata postizanja strateških ciljeva (indikator rezultata).

Schema usklađenosti LRSR s relevantnim nadređenim dokumentima RH	
Strategija razvoja poduzetništva u RH 2013.-2020.	C1 Poboljšanje ekonomske uspješnosti C3 Promocija poduzetništva C4 Poboljšanje poduzetničkih vještina C5 Poboljšano poslovno okruženje
Strategija razvoja turizma RH do 2020.	C2 Novo zapošljavanje C3 Investicije C4 Povećanje turističke potrošnje
Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2014.-2020.	C1 Osiguravanje uvjeta za uspješnu borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te smanjenje nejednakosti u društvu C2 Osiguravanje uvjeta za sprječavanje nastanka novih kategorija siromašnih kao i smanjenja broja siromašnih i socijalno isključenih osoba
Županijska razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije do 2020.	SC1 Poboljšati kvalitetu življenja uz održivo korištenje prirodnih resursa SC2 Povećati konkurentnost gospodarstva SC3 Unaprijediti ljudske potencijale i sustav upravljanja razvojem

Razvojne planove/programe ribarstva i uzgoja školjaka i riba na području FLAG-a Škoji nema definirana niti jedna udruga ni zadruge. Temeljne smjernice razvoja ribarstva iskazane su u razvojnim mjerama lokalnih razvojnih strategija jedinica lokalne samouprave te županijskoj razvojnoj strategiji. Primjerice, Strategijom razvoja Grada Hvara, kroz strateški prioritet 3.2. ustraje se na revitalizaciji i razvoju poljoprivrednih djelatnosti i marikulture (klaster za marikulturu, poticanje proizvodnje, prerade, trženja i promocije poljoprivrednih i ribljih proizvoda). Razvoj marikulture u Splitsko-dalmatinskoj županiji razrađen je i u Studiji korištenja i zaštite mora i podmorja na području Splitsko-dalmatinske županije, s naglaskom na djelatnost marikulture, u multisektorskom kontekstu Integralnog upravljanja obalnim područjem (IUOP). Razvoj ribarstva i marikulture reguliran je i prostornim planovima Splitsko-dalmatinske županije te jedinica lokalne samouprave u kojima se osiguravaju uvjeti za razvoj ribarske i marikulture infrastrukture, pogoni za skladištenje i preradu, uzgoj školjaka i riba i dr.

5. OPIS UKLJUČENOSTI LOKALNIH DIONIKA U IZRADU I IZMJENU LRSR

Pripreme konzultacije i sastanci vezani za izradu LRSR odvijali su se tijekom 2016. i 2017. godine: od 15.09. 2016. do 31.05. 2017. Ukupno je bilo više od 20 konzultacija (podrazumijeva telefonske razgovore, e-mail i druge kontakte) i 7 sastanaka i radionica održanih na području obuhvata FLAG-a Škoji. U tim priprema i izradi LRSR-a bilo je uključeno i sudjelovalo ukupno 34 lokalnih razvojnih dionika ribarstvenog područja FLAG-a Škoji. Po objavljenim FLAG natječajima, ali i uslijed izvanredne situacije uzrokovane COVID-19 pandemijom, te po provedenom postupku vanjske mid term-evaluacije za razdoblje 2018.- 2020. pristupilo se postupku prve samoinicijativne izmjene LRSR FLAG-a Škoji.

Pregled konzultacija, radionica/sastanaka izrade LRSR FLAG-a Škoji				
	Radionice - teme i opis rada	Broj sudion.	Mjesto i metoda	Datum, razdoblje
1.	Prikupljanje projektnih ideja, razmatranje potreba izrade i implementacije razvojnih projekata	29	Područje obuhvata FLAG-a Javni poziv, konzultacije	1.10.2017. 15.03.2017.
2.	Važnost LRS, pristup, sadržaj i način izrade; Utvrđivanje razvojnih problema i potencijala i SWOT analiza	20	Područje obuhvata FLAG-a	Ožujak 2017.
3.	Utvrđivanje nacrtu ciljeva prioriteta i mjera; Razrada mjera sukladno definiranim potrebama i OPPR-u	20	Hvar	Travanj 2017.
4.	Razrada mjera, prioriteta aktivnosti, razmatranje potencijalnih projekata	9	Komiža	24.05.2017.
5.	Usuglašavanje nacrtu LRSR	10	Putem interneta	31.05.- 13.06.2017.
6.	Rasprava i prihvaćanje nacrtu LRSR	17	Hvar	13.06.2017.
7.	Rasprava i prihvaćanje konačne LRSR	17	Hvar	04.06.2017
8.	Rasprava i prihvaćanje izmjene – usklađenja LRSR	17	Hvar	04.09.2018.
9.	Pozivi za iskaz interesa SC 1	6	Područje obuhvata – putem interneta	10.07.2020.
10.	Poziv za iskaz interesa SC3	1	Područje obuhvata – putem interneta	24.11.2020.
11.	Posutpak izmjene LRSR- temeljem Plana rada za 2021	32	Područje obuhvata FLAG-a Škoji	Prva polovica 2021.
12.	Zaključak o prihvaćanju provedenog postupka izmjene LRSR	5	Hvar	23.06. 2021
13.	Rasprava i prihvaćanje izmjene LRSR		Hvar	06.07. 2021.

Izvor: FLAG Škoji

U svim fazama pripreme i izrade LRSR-a, sudjelovali su predstavnici različitih interesnih skupina, uključujući socio-ekonomski osjetljive skupine, žene i mladi, u izradi strategije. U izradi LRSR-a udio žena bio je prosječno 32,36, a mladih prosječno 2,94%. Popis sudionika u izradi te usklađenju LRS nalazi se u FLAG-u, dok je u Dodatku 7. prikazana struktura sudionika.²⁸

5.1 STRUKTURA PARTNERSTVA FLAG-A ŠKOJI

Struktura i sastav partnerstva udruge FLAG-a Škoji u svim tijelima udruge, naveden je u Dodatku 5.²⁹ U tablici je navedena struktura partnerstva na dan 06. srpnja 2021.

²⁸ Napomena: Temeljem Uredbe (EU) 2016/679 Europskog Parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) i slijedne nacionalne regulative, podaci i dokumenti koji sadrže osobne podatke sudionika aktivnosti FLAG-a nisu javno dostupni bez pisanog zahtjeva primatelja/treće strane te privole sudionika.

²⁹ Napomena: vidi fusnotu br. 29.

Struktura partnerstva FLAG-a Škoji, rujan, 2018. 31 članova	Rodna struktura predstavnika članova i članova FLAG-a (fizičke osobe)		Interesna skupina			
	Žene	Muškarci	Javna	Privatna		
			Javni sektor	Civilni sektor	Gospodarski sektor	
				8	9	14
		7	24	25,81%	29,03%	45,16
	22,58%	77,42%	25,81%	74,19%		
Broj članova partnerstva iz gospodarskog sektora ribarstva ³⁰ i akvakulture			13 ribarstvo			
Udio članova partnerstva iz gospodarskog sektora ribarstva i akvakulture (%)			41,93			

6. AKCIJSKI PLAN PROVEDBE LRSR

Akcijni plan prikazuje hodogram planiranog tijeka implementacije mjera (aktivnosti) za postizanje očekivanih rezultata strateških ciljeva LRSR u programskom razdoblju 2014.-2020. (koji se realizira do 2023.) Akcijni plan ujedno sadrži i planirani broj projekata u ovom programskom razdoblju, sukladno iskazanom interesu razvojnih dionika temeljem raspisanih javnih poziva za iskaz interesa te dosad raspisanih natječaja FLAG-a Škoji.

SC/M	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	Ukupno min. projekata
SC1	N/A	0	0	1	5	0	0	6
M1.1	N/A	0	0	1	5	0	0	6
SC2	N/A	0	2	6	2	0	0	10
M2.1	N/A	0	2	0	2	0	0	4
M2.2	N/A	0	0	6	0	0	0	6
SC3	N/A	0	0	0	0	3	0	3
M3.1	N/A	0	0	0	0	3	0	3
SC4	N/A	0	1	0	0	0	0	1
M4.2	N/A	N/A	1	N/A	N/A	N/A	N/A	1

Izvor: FLAG Škoji, 2018. - 2021.

7. NAČIN PRAĆENJA I PROCJENE PROVEDBE LRSR

Provedba LRSR FLAG-a Škoji temelji se na implementaciji predloženih aktivnosti odnosno mjera za postizanje razvojnih ciljeva. Kako bi se uspješno mogao pratiti tijek provedbe, za svaku kalendarsku godinu izrađuje se detaljni godišnji Akcijni plan provedbe kojim se usklađuju tipovi operacija i aktivnosti sa programskim ciljevima. Osim operativnog sustava provedbe i osmišljavanja alata kojima se funkcionalno i koordinirano provodi LRSR, potrebno

³⁰pravne ili fizičke osobe koje su vlasnici ili ovlaštenici važeće povlastice za obavljanje gospodarskog ribolova, ovlaštenici povlastice za uzgoj morske ribe i drugih morskih organizama i/ili povlastice za akvakulturu, subjekti u poslovanju s hranom sukladno posebnom propisu koji su korisnici odobrenih ili registriranih objekata u poslovanju s hranom životinjskog podrijetla za žive školjkaše i/ili proizvode ribarstva te ribarske zadruge, udruge, klasteri i ostali oblici udruživanja iz područja ribarstva.

je uspostaviti sustav praćenja i izvješćivanja koji se temelji na bazi u kojoj se nalaze podaci o ostvarenim rezultatima te na izvještajima koji, na sažet i jasan način, pružaju informacije o pokazateljima provedbe. Svrha sustava praćenja i izvješćivanja je osiguranje dovoljno informacija za nositelje provedbe LRSR za donošenje ocjena o sljedećim ključnim elementima: uspješnosti postizanja postavljenih ciljeva za tekuće razdoblje, razlozima za eventualno nepostizanje postavljenih ciljeva te mogućim rješenjima, adekvatnosti planiranih resursa (materijalnih, ljudskih, financijskih) za postizanje planiranih ciljeva, odnosno prijedlozima za eventualnim realokacijama resursa, relevantnosti planiranih prioriteta i mjera s obzirom na eventualne promijenjene okolnosti odnosno temeljem iskustava iz provedbe, te financijskoj učinkovitosti.

Iskustvo i istraživanja pokazuju da mnogi strateški planovi/strategije nisu implementirani upravo zbog toga što nisu detaljno praćeni te nisu postavljeni jasni okviri procjene učinka nositelja provedbe. Stoga, kako bi se maksimalno umanjila pojavnost ovog rizika, Strategija propisuje i načine provedbe i praćenja:

Svake godine izrađuje se Akcijski plan koji se odnosi na narednu godinu, a sadrži u sebi prikaz aktivnosti i tipova operacija koje se planiraju provesti, odgovorne osobe i ciljnu skupinu (korisnike) na koju su aktivnosti usmjerene, predviđeni broj projekata te predviđena financijska sredstva za provedbu posebno za tekuće troškove i animaciju. Akcijski plan usklađuje se sa ukupnim planom rada FLAG-a kao udruge, sukladno regulatornom okviru za rad OCD³¹-a.

Jednom godišnje izrađuje se narativno i financijsko izvješće o provedbi LRSR koje sadrži:

- a) Kvalitativan/opisni dio provedbe LRSR – opis aktivnosti koje su se provele, opis dionika koji su bili uključeni, opis provedenih aktivnosti animacije razvojnih dionika, opis pripreme projekata suradnje i implementiranih projekata suradnje, opis procesa objave i provedbe natječaja te vrednovanja zaprimljenih projekata, opis problema koji su se pojavili prilikom provedbe i implementirana rješenja, preporuke za naredno razdoblje, doprinos zadanim indikatorima te izvješće o medijskoj pojavnosti/promidžbeno-informativnim aktivnostima putem medija.
- b) Kvantitativan/financijski dio provedbe LRSR – izvještaj o planiranim i utrošenim sredstvima prema izvorima (vlastita sredstva i javna ulaganja) po aktivnostima i tipovima ulaganja.

Praćenje LRSR provodi i organizira stručna služba (ured) FLAG-a, a pregled aktivnosti, dionika i odgovornosti te vremenski okvir za predaju izvješća dan je u sljedećoj tablici.

Aktivnost	Provedba i nadležnost	Kada?	Kako?
Izrada Akcijskog plana	Stručna služba (ured) FLAG-a, a potvrđuju Upravni odbor i Skupština	U tekućoj godini za narednu godinu, a najkasnije do 31. prosinca tekuće godine	Prema zadanoj formi Akcijskog plana i u skladu s akcijskim planom predstavljenim u Strategiji.
Izrada izvješća o provedbi Strategije	Stručna služba (ured) FLAG-a potvrđuje Upravni odbor i Skupština	Najkasnije do 30. ožujka tekuće godine za prethodnu godinu	Prema zadanom sadržaju izvješća koje sadrži: Opis aktivnosti koje su se provele te usporedba s planiranim aktivnostima; Opis uključenih dionika u provedbu; Opis provedenih aktivnosti animacije; Opis provedenih

³¹ OCD – Organizacija civilnog društva.

			natječaja za dodjelu sredstava; Broj zaprimljenih projekata i rezultati evaluacije; Opis problema koji su se pojavili u godini za koju se priprema izvješće, a odnose se na provedbu LRSR te primijenjena rješenja; Preporuke za provedbu za naredno razdoblje; Doprinos zadanim indikatorima
--	--	--	---

Vrednovanje LRSR FLAG-a Škoji podrazumijeva primjenu mehanizama unutarnje i vanjske (vanjski stručnjak) kontrole provedbe i upravljanja LRSR, a kako bi se utvrdila razina njezine uspješnosti. Sam proces vrednovanja podrazumijevanja provjeru zadanih prijelomnih točki definiranih u ovom poglavlju s ciljem izrade izvješća o kvaliteti planiranog dokumenta i njegovoj provedbi ili izradi prijedloga za njezinu reviziju. Ciljevi vrednovanja LRSR su:

- a) Unapređenje sustava upravljanja LRSR-om;
- b) Identifikacija novih mogućnosti financiranja razvojnih projekata kroz LRSR;
- c) Usklađivanje s nacionalnom politikom i OPPR Republike Hrvatske, u slučaju promjena u evaluacijskim razdobljima;
- d) Priprema za novo programsko razdoblje, od 2020-te.

Vrednovanje provedbe Strategije provodi se na dvije razine:

- 1) Unutarnje vrednovanje provodi FLAG na razini svake godine kroz pripremu godišnjeg Akcijskog plana i sastavljanje izvješća o radu. Ovim postupkom prati se uspješnost provedbe LRSR kroz identificirane indikatore „*odozdo prema gore*“ te se daje osvrt na sam proces provedbe s aspekta FLAG-a kao provedbeno-upravlačkog tijela.
- 2) Vanjsko vrednovanje vodi neovisni stručnjak, minimalno dva puta tijekom provedbe LRSR (2020., 2023.), koristeći metode: analize LRSR i pratećih godišnjih izvješća provedbe, usmene konzultacije s krajnjim korisnicima i članovima FLAG-a te izradu preporuka za poboljšanja.

Godišnja izvješća o radu i nalazi vanjskog vrednovanja javno su dostupni na mrežnim stranicama FLAG-a. Na tematskoj sjednici partnerstva potrebno je analizirati izvješće vanjskog vrednovanja te postupiti prema preporukama za unapređenje provedbe LRSR. Dobro je provesti i posebne informativno - animacijske radionice za dionike FLAG-a - ciljne skupine LRSR, kako bi se prezentirali nalazi provedenog procesa budući je isti u međuovisnosti s njihovim sudjelovanjem u provedbi LRSR.

Za provedbu vrednovanja LRSR potrebno je planirati sljedeće resurse:

	Unutarnje (FLAG)/praćenje i vrednovanje	Vanjsko vrednovanje
Tko provodi?	Stručna služba (ured) FLAG-a priprema Akcijski plan i godišnje izvješće za prezentaciju/odlučivanje Upravnom odboru i Skupštini	Vanjski stručnjak
Kada se provodi?	Jednom godišnje	2018-2020. (međuevaluacijsko razdoblje, 2021.); 2023. (završno vrednovanje ukupne LRSR, 2024.)
Vrsta troška	Alokacija resursa ureda FLAG-a na pripremi Akcijskog plana i izvješća o provedbi;	Honorar vanjskog stručnjaka, organizacijski troškovi informativno-animacijske radionice za širok krug

	organizacijski troškovi sastanka UO/Skupštine FLAG-a, administrativni troškovi	razvojnih dionika i lokalnog razvojnog partnerstva (Skupština FLAG-a), medijski troškovi javnog informiranja
Procjena troška	do 40.000,00 kuna	do 30.000,00 kuna

Provedba vredovanja ali i praćenja mora uzeti u obzir determinirane rizike provedbe te, sukladno prepoznatom, pokrenuti mjere ublažavanja rizika koji bi mogli ugroziti uspješnu provedbu LRSR (Dodatak 6.)

7.1 INDIKATORI ZA MJERENJE UČINKA PROVEDBE LRSR

Navedeni u Poglavlju 4., podpoglavlju 4.1.

8. POVIJEST ORGANIZACIJE I OPIS SPOSOBNOSTI PROVEDBE LRSR S DOSADAŠNJIM ISKUSTVOM UNUTAR I IZVAN PROVEDBE LEADER-CLLD PROGRAMA

Inicijativa za formiranje današnjeg FLAG-a Škoji pokrenuta je od strane članova LAG-a Škoji, još 2015. godine. FLAG Škoji, osnovan je 17.06.2016. unutar istog administrativnog područja LAG-a Škoji i obuhvaća JLS i ribarstvena područja otoka Hvar, Šolta i Vis. Članovi FLAG-a upoznavali su se s LEADER-CLLD metodologijom i tijekom izrade LRS LAG-a Škoji, za provedbu mjere 202 IPARD programa (2011.-2012.) te mjere 19, PRR 2014.-2020. FLAG Škoji, kao samostalna pravna osoba, nema iskustva u dosadašnjoj provedbi projekata, no zaposlenici FLAG-a, kao i članovi imaju operativna iskustva u provedbi LEADER-CLLD programa u okviru gore spomenutih mjera IPARD-a/PRR. Zaposlenici LAG-a posjeduju dugogodišnje iskustvo u provedbi nacionalnih i EU projekata i programa.

Provedba LRSR može se pratiti kroz nekoliko grupa ključnih aktivnosti u kojima svako tijelo FLAG-a ima svoju ulogu, a to su:

- Prikupljanje i priprema projektnih prijedloga – obuhvaća aktivnosti pripreme natječaja i poziva za dostavu projektnih prijedloga, a prema dinamici danoj u akcijskom planu za svaku godinu i u skladu s dinamikom raspisivanja natječaja, u okviru pripreme projekata podrazumijevaju se radionice za potencijale prijavitelje koje za cilj imaju upoznati korisnike sa uvjetima natječaja te procedurama odabira, ugovaranja i odabira projekata;
- Odabir projektnih prijedloga – podrazumijeva administrativnu i kvalitativnu kontrolu pristiglih projektnih prijedloga, odabir prijedloga od strane Upravnog odbora koji provjerava doprinos LRSR i LEADER/CLLD načelima, izradu Rang liste te moguću provedbu žalbenog postupka, konačno odlučivanje Skupštine te upućivanje projektnog prijedloga na kontrolu Upravljačkom tijelu koje izdaje potvrdu o odobrenju.
- Provedba projekata – pretpostavlja kontrolu provedbe projekata na terenu (monitoring) te sukladnost s nacionalnim propisima vezanim za provedbu projekata koji su financirani kroz LRSR FLAG-a, suradnju s korisnicima kako bi im se olakšala provedba i objasnile provedbene procedure, upravljanje projektima na razini FLAG-a kao pružatelja potpore;
- Animacijske aktivnosti – odnose se na motiviranje i animiranje lokalne zajednice za uključivanje u aktivnosti FLAG-a, ispitivanje stavova o razvojnim prioritetima FLAG-a te prikupljanje ideja i prijedloga za daljnje funkcioniranje FLAG-a, poticanje na suradnju u radu FLAG-a;
- Aktivnosti suradnje – uključuju pripremu i provedbu projekata međuteritorijalne i transnacionalne suradnje u tematskim područjima definiranim LRSR u okviru

financijskih mogućnosti FLAG-a u slučaju nemogućnosti financiranja istih putem OPPR RH.

Horizontalni elementi koji su ključni za uspješnu provedbu svakog radnog paketa su administracija i praćenje i evaluacija. Administracija se odnosi na osiguravanje dovoljnog ljudskog kapaciteta za provedbu strategije sukladno definiranim provedbenim okvirom i procedurama te upravljanje projektnim ciklusom projekata koji su predviđeni za financiranje kroz LRSR. Određeni ljudski kapaciteti nužni su i za provođenje interne i vanjske evaluacije (vrednovanja) provedbe LRSR sukladno postavljenim procedurama u cilju praćenja učinkovitosti i svrshodnosti LRSR. Rizici provedbe LRSR s mjerama ublažavanja navedeni su u Dodatku 6.

8.1 LJUDSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRSR

Trenutna organizacijska struktura postavljena je na način da osigurava potrebne kapacitete za provedbu navedenih radnih paketa. Kapaciteti stručnih suradnika koje su zaposleni u FLAG-u odgovaraju traženom profilu za navedena radna mjesta te su dovoljne za osiguravanje funkcionalnosti i kvalitete provedbe LRSR. Struktura partnerstva i upravljačkog tijela navedena je u Dodatku 5.

Skupštinom predsjedava predsjednik Skupštine, a u njegovom odsustvu mijenja ga zamjenik.

Voditelj udruge je osoba odgovorna za zastupanje FLAG-a te obavlja sve izvršne funkcije u udruzi pri čemu je odgovorna za stručno i tehničko pripremanje sjednica Udruge, izvršavanje odluka Skupštine i Upravnog dobra, upravljanje imovinom i sredstvima Udruge i obavljanje stručnih i tehničkih poslova za potrebe tijela Udruge.

Rad Upravnog odbora je osim Statutom reguliran i Pravilnikom o izboru predstavnika članova i o radu Upravnog odbora FLAG-a Škoji. Upravni odbor sastoji se od 5 članova. Struktura UO FLAG-a prema njihovoj pripadnosti različitim sektorima nalazi se u Dodatku 5.

Voditeljica svoju statutarnu funkciju obavlja profesionalno od 1.1.2017. Sukladno Statutu FLAG-a za voditelja se bira osoba koja se je svojim stručnim i javnim angažmanom opredijelila za Statutom utvrđene ciljeve. Voditeljica posjeduje dugogodišnje iskustvo u provedbi nacionalnih i EU projekta pri čemu se ističu projekti prekogranične suradnje (IPA CBC CRO-BIH; IPA ADRIATIC CBC). Uz voditeljicu, u 2017., zaposlena je i koordinatorica aktivnosti te jedna stručna suradnica, a početkom provedbe LRSR planira se nastavak njihovog zapošljavanja uz zapošljavanje jednog višeg stručnog suradnika. Uz glavni ured u Komiži, FLAG ima i jednu podružnicu u mjestu u Gradu Hvaru i dislocirani ured u Gradu Visu. Radni zadaci zaposlenika regulirani su Poslovnikom o unutarnjem ustrojstvu i plaćama zaposlenika FLAG-a.

Odgovornosti i zadaće pojedinog tijela FLAG-a sukladno definiranim radnim paketima za provedbu LRSR su sljedeći:

Radni paket	Odgovorno tijelo	Područje odgovornosti
Prikupljanje i priprema projektnih prijedloga za vrednovanje	Stručna služba (ured) FLAG-a	Priprema dokumentacije za objavu natječaja, organizacija i održavanje info-dana, administriranje Baze projekata sukladno internim pravilnicima
	Upravni odbor FLAG-a	Odobrenje dokumentacije i objave FLAG Natječaja.
Odabir projektnih prijedloga	Stručna služba (ured) FLAG-a	Zaprimanje projekata, provedba administrativne kontrole, priprema projektnih dosjea za ocjenjivanje od strane Ocjenjivačkog odbora, priprema preliminarne rang liste, upućivanje prema Upravnom odboru, priprema dokumentacije o odabranim projektima i slanje prema Upravljačkom tijelu OPPR
	Ocjenjivački odbor	Kvalitativno vrednovanje projekata pristiglih na FLAG Natječaj

	Upravni odbor FLAG-a	Razmatranje i odobravanje projekata prema izrađenoj preliminarnoj Rang listi projekata upućenoj od strane Ocjenjivačkog odbora
	Nadzorni odbor FLAG-a	Razmatranje prigovora na Odluke Upravnog odbora o odabiru projekata, u slučaju prihvatanja, upućivanje na ponovni postupak provjere/vrednovanja
	UT OPPR	Provjera odabranih projektnih prijedloga LAG-a, izdavanje Odluke o odabiru te odobravanje zahtjeva za plaćanje
Provedba projekata	Stručna služba (ured) FLAG-a	Organizacija i provedba radionica za krajnje korisnike, praćenje provedbe projekata, stručna pomoć u provedbi projekata
Animacijske aktivnosti	Stručna služba (ured) FLAG-a	Organizacija tematskih radionica i info dana FLAG-a, intervjui s lokalnim stanovništvom, organizacija konferencija, specijalizirane edukacije za djelatnike FLAG-a kako bi podigli svoje kapacitete i prenijeli znanja i iskustva na lokalnu zajednicu, promoviranje suradnje
Aktivnosti suradnje	Stručna služba (ured) FLAG-a	Umrežavanje FLAG-a sa strukovnim organizacijama, lokalnim i regionalnim tijelima, drugim FLAG-ovima radi prijenosa dobre prakse i primjenu načela razvoja „odozdo prema gore“, u slučaju da će iste biti moguće provesti radi nepostojanja provedbenog okvira i odvojenih sredstava za provedbu projekata suradnje
Administracija	Stručna služba (ured) FLAG-a	Priprema godišnjeg Akcijskog plana provedbe Strategije, priprema izvješća o radu FLAG-a, priprema plana rada FLAG-a za naredno razdoblje, komunikacija s UT OPPR, koordinacija članstva LAG-a u strukovnim udruženjima
	Upravni odbor	Odobranje planova i izvješća o provedbi LRSR, na godišnjoj razini
	Skupština FLAG-a	Odobrenje godišnjeg izvješća o radu i planova rada FLAG-a u provedbi LRSR
	UT OPPR	Isplata potrebnih sredstava, monitoring rada FLAG-a sukladno nacionalnoj regulativi
Vrednovanje i praćenje	Stručna služba (ured) FLAG-a	Izrada godišnjeg i <i>ad-hoc</i> izvješća o provedbi LRSR prema zadanim parametrima (godišnje)
	Upravni odbor	Odobranje prijedloga svih izvješća o provedbi LRSR
	Skupština	Odobrenje godišnjeg izvješća o provedbi LRSR
	Vanjski stručnjak	Provedba vanjskog vrednovanja provedbe LRSR temeljem zadanih parametara vrednovanja te izrada preporuka za daljnju provedbu

8.1.2 FINANCIJSKI KAPACITETI ZA PROVEDBU LRSR I FINANCIRANJE RADA FLAG-A ŠKOJI

Financijski kapaciteti FLAG-a Škoji³² za provedbu LRSR temelje se na korištenju sredstava koja su na raspolaganju iz Mjere III OPPR RH 2014-2020, odnosno za provedbu Podmjere III b (provedba lokalne strategije razvoja u ribarstvu koji predvodi zajednica) i III d (tekući

³² Napomena: Izmjene provedene temeljem Odluke o odobrenju Lokalne razvojne strategije u ribarstvu, KLASA: 406-01/17-01/64, URBROJ: 525-13/1539-17-4, od 29. prosinca 2017. godine te Odluke o djelomičnom prihvatanju prigovora, KLASA: 324-01/17-01/465, URBROJ: 525-13/1081-18-88, od 25. travnja 2018. godine, dostavljenim od strane Ministarstva poljoprivrede, Uprave ribarstva (dalje: Upravljačko tijelo).

troškovi i animacija), dok je provedba Podmjere III c (aktivnosti suradnje) još uvijek upitna radi spoznaja o izostanku financiranja iz sredstava EFPR, stoga ista nije posebno predviđena ovom LRSR. Predfinanciranje aktivnosti vezanih uz provedbu podmjera III d i III c, odnosno Mjere 4.2 LRSR, iz kojih samo partnerstvo (FLAG) ima na raspolaganju za povrat iz javnih sredstava, a prema postojećim informacijama UT, iznosi 450.000 EUR.

Obzirom da je LAG Škoji jedan od osnivača FLAG-a Škoji tijekom za provedbu Podmjere III.1 korištena je beskamatna pozajmica LAG-a Škoji FLAG-u Škoji. Nakon pozitivne ocjene lokalne razvojne strategije u ribarstvu i formalnog odobrenja FLAG-a Škoji od strane Upravljačkog tijela, uvest će se članarine u kojima će najznačajniji biti doprinos JLS-ova, a kojima će se omogućiti predfinanciranje (ukupna planirana članarina svih članova iznosi oko 18.666,67 EUR). Splitsko-Dalmatinska županija podupire poslovanje LAG-ova i FLAG-ova svojim programom potpore te je očekivana godišnja potpora u iznosu od 5.333,33 EUR. (Tablica 8.)

Osim članarina i potpore županije, FLAG planira koristiti i sustav međufinanciranja NZRCD, ako će biti moguće, te kredit ZEF-a ili kredit komercijalne banke, kako bi se osigurala sredstva u iznosu od 54.571,43 EUR godišnje za potrebe predfinanciranja obveznih aktivnosti ureda FLAG-a, Mjera 4.2 LRSR (Tablica 8.). Struktura predfinanciranja/povrata uloženog za provedbu aktivnosti unutar samo jednog fonda (EFPR/OPPR) kojeg je Republika Hrvatska definirala za provedbu mjere LEADER/CLLD putem OPPR do 2020-te godine (realizacija do 2023.). Dodatni troškovi provedbe LRSR odnose se na provedbu projekata koji će biti sufinancirani putem provedbe podmjere III b (ciljana vrijednost definirana simulacijom UTMP je 1.350.000 EUR) točnije, na iznos javne potpore za dodjelu projektima lokalnih razvojnih dionika čije je projekte odabrao FLAG. Proračun troškova za provedbu LRSR rađen je metodom odozdo prema gore, odnosno, projiciran je prema iskazanim potrebama korisnika tijekom programiranja LRSR (baza projektnih ideja, javne konzultacije). Tijekom programiranja potrebnih alokacija prema tipovima operacija (Tablica 12.) FLAG se vodio visinom dozvoljenog intenziteta potpore definiranom Člankom 95. Uredbe (EU) 508/2014 te mogućnosti dodatne alokacije iz mjere LEADER. Financijska realizacija, odnosno evaluacija provedbe LRSR, programirana je po načelu „n“ + 3 pri čemu je „n“, nulta, godina ugovaranja projekta (koji mora završiti najkasnije u roku od 3 godine) (Tablica 13.). FLAG može sufinancirati aktivnosti planirane ovom LRSR putem drugih izvora financiranja, ali iste mora pratiti odvojeno od indikatora planiranih za praćenje provedbe unutar OPPR 2014-2020, jer je ovaj, temeljem uputa UTMP u potpunosti usmjeren isključivo na jedan izvor sufinanciranja (monofond).

9. INDIKATIVAN FINACIJSKI PLAN

U prethodnom poglavlju opisani su stručni kapaciteti potrebni za provedbu LRSR te je dan okvir potrebnih financijskih sredstava koje je nužno uložiti u ostvarenje zadanih ciljeva i prioriteta razvoja. U ovom poglavlju prikazuju se potrebna sredstva za provedbu pojedinog Cilja i pripadajućih mjera u % EUR od ukupnih sredstava koji se očekuju kroz provedbu LRSR proračunati na temelju predviđenih i planiranih intenziteta potpore za ove aktivnosti, temeljeno na „Vodiču za korisnike potpora iz europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo, provedba lokalnih razvojnih strategija u ribarstvu“ (ožujak, 2017.; Uprava ribarstva, Ministarstvo poljoprivrede).³³

³³ Napomena: Izmjene provedene temeljem Odluke o odobrenju Lokalne razvojne strategije u ribarstvu, KLASA: 406-01/17-01/64, URBROJ: 525-13/1539-17-4, od 29. prosinca 2017. godine te Odluke o djelomičnom prihvaćanju prigovora, KLASA: 324-01/17-01/465, URBROJ: 525-13/1081-18-88, od 25. travnja 2018. godine, dostavljenim od strane Ministarstva poljoprivrede, Uprave ribarstva (dalje: Upravljačko tijelo).

Tablica 8. Financijski plan FLAG-a Škoji 2014.-2020., u EUR-ima

	Plan 2017.	Plan 2018.	Plan 2019.	Plan 2020.	Plan 2021.	Plan 2022.	Plan 2023.	Ukupno
Prihodi po potpori koja se traži u LRSR	64.285,00	633.793,40	646.641,60	262.422,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	1.800.000,00
Prihodi od članarina i potpora članova	18.666,67	18.666,67	18.666,67	18.666,67	18.666,67	18.666,67	18.666,67	130.666,69
Prihodi iz drugih izvora (potpora JL(R)S, zaklade...)	5.333,33	5.333,33	5.333,33	5.333,33	5.333,33	5.333,33	5.333,33	37.333,31
Ukupno prihodi od članarina i članskih doprinosa i iz drugih izvora	24.000,00	24.000,00	24.000,00	24.000,00	24.000,00	24.000,00	24.000,00	168.000,00
PRIHODI UKUPNO	88.285,00	657.793,40	670.641,60	286.422,00	88.286,00	88.286,00	88.286,00	1.968.000,00
Rashodi za provedbu LRSR-a	0,00	569.508,40	582.355,60	198.136,00	0,00	0,00	0,00	1.350.000,00
Rashodi za tekuće troškove i troškove vođenja LRSR-a	58.576,00	58.576,00	58.577,00	58.577,00	58.577,00	58.577,00	58.577,00	410.037,00
Rashodi za razvoj partnerstva na području FLAG-a	5.709,00	5.709,00	5.709,00	5.709,00	5.709,00	5.709,00	5.709,00	39.963,00
RASHODI UKUPNO	64.285,00	633.793,40	646.641,60	262.422,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	1.800.000,00
RAZLIKA-VIŠAK/MANJAK	0	0	0	0	0	0	0	0

Izvor: FLAG Škoji, 2018. - 2021

Tablica 9. Troškovi za funkcioniranje FLAG-a Škoji – EFPR potpora (M4.2 LRSR), u EUR-ima

TROŠKOVI FUNKCIONIRANJA FLAG-A ŠKOJI – EFPR/RH IZ OPRR 2014.-2020.	EUR	%
A TEKUĆI TROŠKOVI	416.626,00	92,58%
Troškovi rada	80.000,00	17,77%
Troškovi osoblja	287.124,00	63,80%
Troškovi osposobljavanja	17.712,00	3,93%
Troškovi povezani s odnosima s javnošću	26.562,00	5,9%
Financijski troškovi	1.200,00	0,27%
Troškovi povezani s praćenjem i evaluacijom LRSR	4.028,00	0,9%
B TROŠKOVI VOĐENJA LRSR	33.374,00	7,41%
Troškovi nastali s ciljem razmjene informacija i promicanja LRSR	23.312,00	5,18%
Troškovi pružanja potpore potencijalnim korisnicima u razvoju operacija i pripremi Zahtjeva za potporu	10.062,00	2,23%
UKUPNO	450.000,00	100%

Izvor: FLAG Škoji, 2018. - 2021.

Tablica 10. Broj projekata, iznosi javne potpore po mjerama i udio u ukupnoj alokaciji

LRSR	Broj projekata	Iznos javne potpore u EUR	Udio u ukupnoj alokaciji
SC1	6	147.049,37	8,17%
M1.1	6	147.049,37	8,17%
SC2	10	1.198.313,03	66,57%

M2.1	4	466.251,49	25,9%
M2.2	6	732.061,54	40,67%
SC3	3	4.637,60	0,26%
M3.1	3	4.637,60	0,26%
SC4	N/A	450.000,00	25%
M4.2	N/A	450.000,00/7 godina	25%

Tablica 11. Financijska alokacija po godinama, u EUR-ima (Izvor: FLAG Škoji, 2018. - 2021.)

SC/M	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.	Ukupno EUR
SC1	N/A	0,00	0,00	49.069,95	97.979,42	0,00	0,00	147.049,37
M1.1	N/A	0,00	0,00	49.049,95	97.979,42	0,00	0,00	147.049,37
SC2	N/A	0,00	400.000,00	732.061,54	66.251,49	0,00	0,00	1.198.313,03
M2.1	N/A	0,00	400.000,00	0,00	66.251,49	0,00	0,00	466.251,49
M2.2	N/A	0,00	0,00	732.061,54	0,00	0,00	0,00	732.061,54
SC3	N/A	0,00	0,00	0,00	4.637,60	0,00	0,00	4.637,60
M3.1	N/A	0,00	0,00	0,00	4.637,60	0,00	0,00	4.637,60
UKUPNO za projekte (M1.1 – M3.1)	N/A	0,00	400.000,00	781.131,49	168.868,51	0,00	0,00	1.350.000,00
SC4	64.285,00	64.285,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	450.000,00
M4.2	64.285,00	64.285,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	64.286,00	450.000,00
Sveukupno LRSR	64.285,00	64.285,00	464.286,00	845.417,49	233.154,51	64.276,00	64.286,00	1.800.000,00

10. DODACI

Dodatak 1. Popis jedinica lokalne samouprave s pripadajućim naseljima FLAG-a Škoji

Dodatak 2. NATURA 2000 na području FLAG-a Škoji

Dodatak 3. Stručna studija „Utjecaj selektivnih alata na održivo i konkurentno ribarstvo FLAG-a Škoji“, A. Soldo, svibanj 2017.

Dodatak 4. Kriteriji odabira projekata za provedbu LRSR FLAG-a Škoji

Dodatak 5. Struktura i sastav partnerstva FLAG-a Škoji

Dodatak 6. Analiza rizika provedbe LRS FLAG-a Škoji

Dodatak 7. Sudionici u izradi LRSR FLAG-a Škoji

Dodatak 8. Tablice i slike iz poglavlja br. 2. Osnovne značajke područja FLAG-a Škoji